

**T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

**YABANCI BANKALARIN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDEKİ
FAALİYETLERİ VE ETKİLERİ:
TÜRKİYE AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME**

Nuri Cemhan SEVİMESER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

2005 – ADANA

**T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

**YABANCI BANKALARIN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDEKİ
FAALİYETLERİ VE ETKİLERİ:**

TÜRKİYE AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME

Nuri Cemhan SEVİMESER

Danışman: Doç. Dr. Yıldırım Beyazıt ÖNAL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

2005 – ADANA

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma, jürimiz tarafından İşletme Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Yıldırım Beyazıt ÖNAL
(Danışman)

Üye : Prof. Dr. Hatice DOĞUKANLI

Üye : Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÖZMEN

ONAY

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim elemanlarına ait olduğunu onaylarım.

.../.../.....

Prof. Dr. Nihat KÜÇÜKSAVAŞ
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET**YABANCI BANKALARIN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDEKİ
FAALİYETLERİ VE ETKİLERİ: TÜRKİYE AÇISINDAN BİR
DEĞERLENDİRME****Nuri Cemhan SEVİMESER****Yüksek Lisans Tezi, İşletme Anabilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. Yıldırım Beyazıt ÖNAL
Eylül, 2005, 111 Sayfa**

Uluslararası finansal piyasalar son çeyrek yüzyılda küreselleşme ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler nedeniyle yeniden şekillenmiştir. Bankacılık sektörü, uluslararası finansal hareketlerde merkezi bir rol oynaması nedeniyle karşılıklı bağımlılığın giderek arttığı küresel finansal sistemin hayati bir unsuru haline gelmiştir. Bu gelişmeler özellikle gelişmiş ülke bankalarının faaliyetlerini uluslararası boyutlara taşıyarak karlılıklarını arttırmalarına imkan sağlamıştır. Bu sebeple gelişmiş ülke bankaları daha fazla pazar payı ve daha yüksek kar oranları elde etmek için sınırların ötesine, gelişmekte olan ülkelere yönelmişlerdir. Bu durum yerel bankaların daha yoğun bir rekabet ile yüzleşmesi ve sundukları hizmetlerin çeşidini ve kalitesini artırma zorunluluğunu beraberinde getirmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösteren bankaların etkinlik sorunlarının olması, kurumsal yapılarının güçlü olmaması, önde gelen uluslararası bankaların gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sektörlerine girmelerine ve önemli etkilerde bulunmalarına imkan sağlamıştır. Etkinlik kavramı gelişmekte olan ülkelerin finansal sektörlerinde faaliyet gösteren bankaların temel kaygılarından biri haline gelmiştir. Son yıllarda daha etken olarak nasıl çalışılacağı sorununa ilginin artması üzerine literatürde etkinlik üzerine yapılan çalışmalarda önemli bir artış gözlemlenmiştir. Bu çalışmanın amacı Türk bankacılık sektörünü etkinlik açısından incelemek ve Türkiye’de kurulu bankaları sahiplik yapıları yönünden gruplandırarak veri zarflama analizi yöntemi ile incelemektir. Çalışmanın ana bulgularına göre sektördeki yabancı bankalar en etken grup olup, yabancı bankaları kamu bankaları takip etmekte ve özel bankalar etkinlik açısından listenin sonunda yer almaktadır. Veriler aynı zamanda yabancı ve yerli bankaların aralarındaki etkinlik skoru farkına rağmen benzer trendler gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Bu bulgu hem yabancı ve yerli banka gruplarının birbirlerinden etkilendikleri hem de her iki grubun da değişken ekonomik ve finansal koşullara benzer tepkiler verdiklerini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Finansal liberalleşme, yabancı banka girişleri, bankacılık etkinliği, veri zarflama analizi (VZA)

ABSTRACT**THE ACTIVITIES OF THE FOREIGN BANKS IN THE DEVELOPING COUNTRIES AND THEIR EFFECTS: AN EVALUATION FROM THE POINT OF VIEW OF TURKEY****Nuri Cemhan SEVİMESER****Masters Thesis, Department of Business****Supervisor: Doç. Dr. Yıldırım Beyazıt ÖNAL****September, 2005, 111 Pages**

The world financial system was reshaped by globalization and the developments in the communication technology in the last twenty five years. The banking system is an essential element in this increasingly interdependent global financial system as it plays a central role for the international financial flows. Especially the banks in the developed countries carried their operations to the international scale. These developments also brought about fierce competition among and declining profits for the these banks. Therefore, they started looking beyond their borders, towards the developing world, for greater market share and lucrative profits. The intense competition forced the local banks to increase the quality and variety of their services. Inefficient banking practices and the lack of strong institutional structure in the sector enabled the leading banks to enter and influence the banking sector in the developing world. The concept of “efficiency” was and still is the prime concern for the banks operating in the developing countries. In recent years, as a consequence of the increasing interest on “how to work more efficient”, the studies on “efficiency” dramatically increased in the literature. The purpose of this study is to examine the Turkish banking sector from an “efficiency” perspective and apply the data envelopment analysis method on the banking sector in Turkey by grouping the banks according to their ownership structures. The main finding of this study suggests that foreign banks are the most efficient banks in the sector, followed by state-owned banks while the private banks are at the bottom of the efficiency list. The data also shows that the efficiency trends of foreign and local banks are similar despite the significant differences in their efficiency scores. This suggests that private and local banks effect each other and are both prone to the contextual financial and economic ebbs and flows.

Keywords: Financial liberalization, foreign entry, banking efficiency, data envelopment analysis (DEA)

ÖNSÖZ

Küreselleşme ve hızla gelişen teknolojinin damgasını vurduğu günümüzde toplum olarak kısıtlı ekonomik kaynakların en iyi şekilde değerlendirilmesine katkıda bulunmamız gerekmektedir. Ekonomik ve finansal kaynakları kullanan her kurum bu konuya özen göstermelidir.

Karşılıklı bağımlılığın arttığı günümüzde uluslararası ekonomik ve finansal ilişkilerin merkezinde bankalar bulunmaktadır. Bu sebeple faaliyetlerini yerelden uluslararası boyuta taşıyan bankalar için etkinlik kavramı üzerinde durulması gereken bir konudur.

Yabancı bankaların gelişmekte olan ülkelerde, özellikle Türkiye'deki faaliyetlerini etkinlik açısından inceleyen bu çalışmanın yapılışında yoğun temposuna rağmen çok değerli katkılarda bulunan hocam Sayın Doç. Dr. Yıldırım Beyazıt ÖNAL'a, ayrıca Finansman anabilim dalı'nda görevli diğer öğretim üyelerine ve çalışmanın uygulama bölümünün oluşturulması aşamasında önemli yardımları bulunan Sayın Yrd. Doç. Dr. Erkut DÜZAKIN'a teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	II
ÖNSÖZ.....	III
TABLolar LİSTESİ.....	VII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	VIII

BÖLÜM 1

GİRİŞ

BÖLÜM 2

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ VE TÜRKİYE'YE YABANCI BANKA GİRİŞLERİNİN GELİŞİMİ

2.1. 1923-1932: Milli Bankacılığın Geliştiği Dönem.....	5
2.2 1933-1944: Devletçilik ve Devlet Bankalarının Kuruluş Dönemi.....	6
2.3 1945-1960: Özel Bankaların Gelişme Dönemi.....	6
2.4 1961-1979: Planlı Dönem.....	7
2.5 1980-1990: Bankacılıkta Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi.....	10
2.6 1990 Sonrası: Holding Bankacılığı ve Hazine Finansörlüğü Dönemi.....	14
2.7 2000 Sonrası: Kriz ve Sonrasında Bankacılık Sektörü.....	18

BÖLÜM 3

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERE YABANCI BANKA GİRİŞLERİ VE ETKİLERİ

3.1 Gelişmekte Olan Ülkelere Yabancı Banka Girişleri.....	20
3.1.1. Doğu - Orta Avrupa Ülkelerinde Yabancı Banka Girişleri.....	25
3.1.2 Latin Amerika Ülkelerinde Yabancı Banka Girişleri.....	26
3.1.3 Asya Ülkelerinde Yabancı Banka Girişleri.....	29
3.2 Yabancı Banka Girişlerinin Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Etkileri.....	31
3.2.1 İstikrar Etkisi.....	31
3.2.2 Verimlilik Etkisi.....	34

BÖLÜM 4

TÜRKİYE’DE YABANCI BANKALARIN FAALİYETLERİ VE YABANCI BANKA GİRİŞLERİNİN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNE ETKİLERİ

4.1 Türkiye’ye Yabancı Banka Girişleri.....	40
4.2 Yabancı Banka Girişleri İle İlgili Türk Yasal Sistemindeki Düzenlemeler.....	43
4.2.1. 5387 Nolu Bankacılık Kanunu ile Yapılan Düzenlemeler.....	44
4.2.2. 5387 Nolu Bankacılık Kanunu ile Bu Kanunla Yürürlükten Kaldırılan 4389 nolu Bankalar Kanununun Karşılaştırılması	48
4.3 Yabancı Banka Girişlerinin Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri.....	49

BÖLÜM 5

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE ETKİNLİK KAVRAMI VE VERİMLİLİK ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ

5.1 Etkinlik, Etkenlik, Verimlilik Kavramları ve Etkinlik-Verimlilik İlişkisi.....	54
5.2 Genel Olarak Etkinlik Kavramı ve Bankacılık Sektörünün Etkinliği.....	55
5.2.1 Teknik Etkinlik.....	57
5.2.2 Ölçek Etkinliği.....	58
5.2.3 Fiyat Etkinliği.....	59
5.3 Etkinlik Konusuna Grafikselsel Yaklaşım.....	60
5.4 Bankacılık Sektöründe Etkinlik.....	64
5.4.1 Banka Fonksiyonu.....	65
5.4.2 Üretim Yaklaşımı.....	66
5.4.3 Aracılık Yaklaşımı.....	66
5.4.4 Diğer Yaklaşımlar.....	67
5.5 Etkinlik Ölçüm Çalışmaları.....	68
5.5.1 Oran Analizi.....	69
5.5.2 Çoklu Regresyon Analizi.....	69
5.5.3 Stokastik Maliyet Sınırı Modeli.....	70
5.5.4 Veri Zarflama Analizi (Data Envelopment Analysis- DEA).....	70

BÖLÜM 6

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE BİR ETKİNLİK ÖLÇÜM YÖNTEMİ OLARAK VERİ ZARFLAMA ANALİZİ (DEA) TEKNİĞİ

6.1 Charnes, Cooper, Rhodes Modeli (CCR).....	73
6.2 Banker, Charnes, Cooper Modeli (BCC).....	76
6.3 Veri Zarflama Analizi (DEA) Tekniği'nin Değerlendirilmesi.....	77
6.4 Veri Zarflama Analizi (DEA) Tekniği Kullanılarak Yapılan Çalışmalar.....	78

BÖLÜM 7

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE FAALİYET ETKİNLİĞİNİN ARAŞTIRILMASI

7.1 Çalışmanın Yöntemi ve Kullanılacak Değişkenler.....	85
7.2 Bulgular.....	87
7.3 Yabancı Banka Girişlerinin Türk Bankacılık Sektörünün Etkinliği Üzerine Etkileri.....	96

BÖLÜM 8

SONUÇ

KAYNAKÇA.....	100
EK.....	106
ÖZGEÇMİŞ.....	111

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.1 Yıllar İtibariyle Ülkemizde Faaliyet Gösteren Kalkınma ve Yatırım Bankalarının Sayısı.....	9
Tablo 2.2. 1961-1980 Yılları Arası Türkiye’de Faaliyet Gösteren Yabancı Banka Sayısı.....	9
Tablo 2.3. 1961-1980 Döneminde Yabancı Bankaların Toplam Sektör İçindeki Aktif Payları (Yüzde).....	10
Tablo 2.4. 1980-1990 Yılları Arası Türkiye’de Faaliyet Gösteren Yabancı Banka Sayısı.....	13
Tablo 2.5. 1980-1990 Döneminde Yabancı Bankaların Toplam Sektör İçindeki Aktif Payları (Yüzde).....	13
Tablo 2.6 Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankaların Yıllar İtibarıyla Dış Yükümlülükler/Toplam Pasifler Oranı.....	15
Tablo 2.7. 1991-2000 Yılları Arası Türkiye’de Faaliyet Gösteren Yabancı Banka Sayısı.....	17
Tablo 2.8. 1991-2001 Döneminde Yabancı Bankaların Toplam Sektör İçindeki Aktif Payları (Yüzde).....	17
Tablo 3.1 Gelişmekte Olan Ülkelere Yönelik Net Sermaye Akışları.....	21
Tablo 3.2 Arjantin Bankacılık Sektöründe Piyasa Payı.....	27
Tablo 3.3 Meksika’da Yabancı Bankaların Payı 1997-2004.....	28
Tablo 3.4 Brezilya’da Bankacılık Sektörünün Piyasa Payları.....	29
Tablo 3.5 Malezya Bankacılık Sistemi Şubat 2001.....	30
Tablo 4.1 Yabancı Sermayeli Bankaların Sektör Payı (Yüzde).....	38
Tablo 4.2 İç Borçlanma ve Yabancı Bankalar.....	39
Tablo 4.3 Yabancı Bankalar.....	43
Tablo 6.1. Seçilmiş Çalışmalarda Kullanılan Girdi ve Çıktılar.....	82
Tablo 7.1 Uygulamada Kullanılan Girdi ve Çıktılar.....	86
Tablo 7.2 Tüm Pencereleer İçin Banka Grupları Bazında Ortalama Etkinlik Skorları.....	88

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1	Yabancı Sermayeli Bankaların Aktif Payları (1994-1999).....	22
Şekil 4.1	Yıllar İtibarıyla Türkiye’de Faaliyet Gösteren Yabancı Sermayeli Banka Sayısı ve Toplam Banka Sayısı.....	38
Şekil 5.1	Üretim Fonksiyonu.....	58
Şekil 5.2	Etkinlik Gözlemleri.....	62
Şekil 7.1	Türk Bankacılık Sektörünün Etkinliğinin Dönemler İçerisindeki Gelişimi.....	90
Şekil 7.2	Yerli Bankalar ve Sektör Ortalaması Etkinlik Karşılaştırması.....	91
Şekil 7.3	Kamu Bankalarının Etkinlik Skoru Seyri.....	92
Şekil 7.4	Yabancı Bankalar ve Sektör Ortalaması Etkinlik Karşılaştırması.....	93
Şekil 7.5	Yabancı Bankalar ve Kamu Bankaları Karşılaştırmalı Etkinlik Grafiği.....	94
Şekil 7.6	Yabancı Bankalar Özel Bankalar Karşılaştırmalı Etkinlik Grafiği.....	95
Şekil 7.7	Fon Bankaları Etkinliğinin Seyri.....	96

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Kültürel, siyasal, ekonomik ve teknolojik açıdan tarihte yaşanan en hızlı gelişme şüphesiz 20. yüzyılda, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşmiştir. Bu yüzyılda toplumlar arasındaki iletişim çok gelişmiş ve uluslar birbirlerine oldukça bağımlı hale gelmişlerdir.

Bu gelişmeler toplumlar arasındaki farklılıkları azaltırken artan ulaştırma ve iletişim imkanları ulusları sosyal ve ekonomik alanlarda birbirlerine yakınlaştırmıştır. Siyasal ve hukuksal düzenlemelerle özellikle ekonomik ilişkiler geliştirilmiş; dış ticaret, mal ve sermaye hareketlerinin önündeki engeller büyük ölçüde ortadan kaldırılmıştır.

Gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere doğru önemli sermaye hareketleri başlamış; Singapur ve Hong Kong gibi Uzak Doğu ülkeleri ile bazı Latin Amerika ülkeleri başta olmak üzere birçok gelişmekte olan ülkede önemli hareketlilikler yaşanmaya başlamıştır.

Artan ekonomik ilişkiler ve finansal hareketlilik özellikle bankacılık sektörünün uluslararası ilişkilerde önemli rol oynamasına sebep olmuştur. Tüm uluslararası ekonomik ve finansal ilişkilerde temel olarak bankacılık sektörü kullanılmış, bu sebeple özellikle gelişmekte olan ülkelerde bankacılık sektörü ciddi bir dışa açılım ve liberalizasyon sürecine sahne olmuştur.

Finansal liberalizasyon ve dışa açılım özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinde neredeyse tüm gelişmekte olan ülkelerde yaşanan bir süreçtir. Bu süreç daha önce tamamen yerel olarak çalışan bankaların faaliyetlerini uluslararası alana taşımalarına sebep olmuş, yeni ortaklıklara, devralmalara ve birleşmelere yol açmıştır.

Bu bağlamda, gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösteren bankalar, yerel rekabetin ötesinde, uluslararası rekabet ile tanışmış ve oldukça değişken bir ortamın dinamiklerine ayak uydurmak durumunda kalmışlardır. Bankalar sundukları ürün ve hizmet çeşidini arttırmış, ayrıca bu ürün ve hizmetlerin kalitesinde de ciddi artışlar sağlamak durumunda kalmışlardır. Bankaların bu çeşit ve kalite artışını sağlamaları yeterli olmamış ayrıca, fiyatlarını da hem ulusal, hem de uluslararası boyutlarda rekabet edebilecek kadar aşağıya çekmeleri gerekmiştir. İşte yaşanan tüm bu gelişmeler bankaların ayakta kalmak için maliyetlerini düşük düzeylerde tutmak ve faaliyetlerini etkin olarak sürdürmeleri zorunluluğunu ortaya koymuştur.

Söz konusu edilen sebeplerle etkinlik konusu bankacılık ile ilgili yapılan araştırmalarda giderek daha önem kazanmış ve etkinlik ölçümü için çeşitli yöntemler geliştirilmiştir.

Bankacılık kesiminin tüm finans sektörü içindeki önemli payı literatürde bankacılık ile ilgili çalışmaların sayısının artmasına neden olmuştur. Türk finans sektörüne bakıldığında, bankacılık kesiminin büyüklüğü, tüm sektöre oranı ve toplam fon akışının büyük kısmının bankacılık sektörü tarafından kontrol edilmesi nedeniyle ekonominin gelişmesinin bankacılık sektörünün aracılık fonksiyonunu etkin olarak yerine getirebilmesi ile mümkün olduğu sonucuna varılmaktadır. Bu durum etkinlik konusunun finans sektörü ile ilgili çalışmalarda önem kazanmasının bir başka sebebi olmuştur.

Bu çalışmanın amacı; genel olarak gelişmekte olan ülkelerde yabancı banka girişlerini araştırmak ve yabancı banka girişlerinin bu ülkelerin bankacılık sektörleri üzerine etkilerini incelemek, Türkiye açısından finansal liberalleşme ve yabancı banka girişlerinin zaman içerisinde gelişimini incelemek, yabancı banka girişleri hakkında idari ve kanuni düzenlemelere değinip, etkinlik kavramı ve etkinlik ölçümü için kullanılan yöntemler konusunda genel bir araştırma yaptıktan sonra yabancı banka girişlerinin Türk bankacılık sektörüne etkilerini araştırmak amacıyla finansal liberalleşmenin başlangıcından günümüze (1980-2004) Türk bankacılık sektörünün faaliyet etkinliğini ölçmektir.

Bu amaca ulaşabilmek için çalışmanın içeriği aşağıdaki gibi oluşturulmuştur:

Birinci bölümde giriş yapıp, çalışmanın içeriği ve önemi vurgulanmıştır.

İkinci bölümde Türk bankacılık sektörünün tarihsel gelişimi -finansal liberalleşme ve yabancı banka girişleri göz önünde bulundurularak- incelenmiştir.

Üçüncü bölümde gelişmekte olan ülkelere yabancı banka girişleri ve yabancı banka girişlerinin yerel ülke bankacılık sektörlerine etkileri araştırılmıştır.

Dördüncü bölümde Türkiye örneğine geçilmiş, yabancı girişlerinin Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkileri ve Türkiye’de yabancı sermayeli banka kurulması, devralınması ve ortaklık tesis edilmesi ile ilgili düzenlemelere yer verilmiştir.

Beşinci bölümde bankacılık sektöründe etkinlik kavramı incelenmiş, etkinliğin bileşenleri irdelenmiş ve etkinlik ölçüm yöntemlerine yer verilmiştir.

Altıncı bölümde Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların çeşitli gruplara ayrılarak etkinliklerinin ölçümü ve karşılaştırılabilmesi amacıyla kullanılacak olan veri

zarflama analizi (DEA) yöntemi hakkında bilgi verilmiştir. Veri zarflama analizi modeli hakkında teorik ve kavramsal bir inceleme yapıldıktan sonra veri zarflama analizi yöntemi ile yapılmış olan bankacılık sektörü ile ilgili etkinlik ölçümü çalışmaları literatürü taranmıştır.

Yedinci bölümde Türk bankacılık sektörünün 1980-2004 yılları arası etkinlik ölçümü yapılmış ve Türkiye’de faaliyet gösteren yabancı bankalar ile yerli bankaların etkinlikleri karşılaştırılarak incelenmiştir.

Sekizinci bölümde araştırmanın bulgularına ve ulaşılan sonuçlara değinilerek çalışma sonlandırılmıştır.

BÖLÜM 2

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ VE TÜRKİYE'YE YABANCI BANKA GİRİŞLERİNİN GELİŞİMİ

Türk bankacılık sektörünün bu günkü durumunu daha iyi anlamak için tarihsel süreçte nasıl değişimler geçirdiğini bilmek gerekmektedir. Çalışmanın bu bölümünde, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu güne hangi dinamiklerin bankacılık sektörümüzü etkilediği ve değişen ekonomik konjonktüre göre finans sektörümüzün nasıl yön değiştirdiğini anlamak açısından, Türk bankacılık sektörünün tarihsel gelişimine ve zaman içerisinde Türk bankacılık sektöründe yaşanan yabancı banka girişlerinin gelişimine yer verilmiştir.

1990 öncesi çalışmalarda Türk bankacılığının geçmişi beş döneme ayrılarak incelenmiştir. Fakat daha güncel çalışmalarda gözlemlendiği kadarıyla, 1990 sonrası dönem daha farklı özellikler göstermesi nedeniyle, bu dönem de ayrı bir başlık altında incelenmektedir. Bu çalışmada ayrıca 2000 yılı enflasyonla mücadele programı ve kriz dönemi sonrası bankacılık sektöründeki değişiklikler de göz önüne alınarak 2000 yılı sonrası dönem de ayrı bir başlık altında incelenecektir. Türk bankacılığının gelişimi böylece;

1923-1932	Milli bankacılığın geliştiği dönem,
1933-1944	Devletçilik ve devlet bankalarının kuruluş dönemi,
1945-1960	Özel bankaların gelişme dönemi,
1961-1979	Planlı dönem,
1980-1990	Bankacılıkta serbestleşme ve dışa açılma dönemi,
1990-2000	Holding bankacılığı ve Hazine finansörlüğü dönemi,
2000 sonrası	Kriz ve sonrasında bankacılık sektörü olmak üzere yedi

bölümde, hem sektörün gelişimi hem de sektöre yabancı banka girişlerinin gelişimi incelenecektir. Yabancı banka girişlerinin kısıtlı olduğu ilk dönemlere daha kısa değinilirken, yabancı banka girişlerinin ağırlık kazandığı sonraki dönemler daha ayrıntılı incelenecektir.

2.1. 1923-1932: Milli Bankacılığın Geliştiğı Dönem

1923'te Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda Türk finansal sistemi 22'si Türk, 13'ü yabancı olmak üzere toplam 439 şubeli 35 bankadan ibaretti. Yabancı bankaların neredeyse hepsi dış ticaretle ve Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı şirketlerle ilgilenmekteydi. Türk bankaları ise genelde küçük, yöresel bankalardı ve Türk firmalarına gerekli desteği sağlayamayacak kadar güçsüzlerdi (Akgüç, 1987, s.18).

İkinci meşrutiyet döneminden beri süregelen yabancı bankacılığa karşı tepki cumhuriyetin kurulmasından sonra da devam etmişse de ulusal bankacılık yeterince etkin olamamış ve kredi piyasası yabancı bankaların kontrolünde kalmıştır (Canbaş ve Doğukanlı, 2001, s.183).

İzmir'deki I. İktisat Kongresi'nde Türk endüstrisinin gelişmesi için güçlü bir milli bankacılık sektörüne ve sermaye altyapısına ihtiyaç olduğu belirlenerek, devletin bankalara destek olmasına ve yeterli sermayeye sahip olmayan özel sektöre yardımcı olmasına karar verilmiştir (Akgüç, 1987, s.16).

I. İktisat Kongresi'nde alınan kararlar sonraki dönemlerde tüm ekonomi yönetimine etkisi olduğu gibi, bankacılık alanında da belirleyici olmuştur. 1932'ye kadarki dönemde devlet genelde liberal bankacılık düzenlemeleri yapmış; dört devlet bankasının kurulması için gerekli sermayeyi sağladığı gibi, özel bankaların kurulmasını özendirmiştir (Denizer, 1997, s.5).

Bu dönemde; 1924'te Türkiye İş Bankası, 1925'te Türkiye Sınai ve Maadin Bankası (1932'de Türkiye Sanayi ve Kredi Bankası olmuştur), 1927'de Emlak ve Eytam Bankası (1946'da Türkiye Emlak Kredi Bankası olmuştur) kurulmuştur (Canbaş ve Doğukanlı, 2001, s.184-185).

1932 yılına kadar ülkedeki toplam banka sayısı 60'a yükselmiştir. Bu bankaların 45'i yerli, 15'i yabancıdır. Sayısal olarak, yabancı bankaların tüm sektördeki payları %25 gibi önemli bir orandır. Bu durumun bir sebebi de dış etkenlere çok açık Osmanlı ekonomisinin etkilerinin henüz yeni kurulmuş Cumhuriyet ekonomisi üzerinden tam olarak kalkmamış olmasıdır.

Belki de kurulan yeni ticari bankalardan daha önemlisi, 1930 yılında hem finans sektörünün hem de tüm ekonominin ihtiyacına cevap vermesi için Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası kurulmuştur (Denizer, 1997, s.6).

Bu gelişmelerin yanı sıra, 1924-1932 döneminde 29 adet tek şubeli yerel banka kurulmuş ve çoğu 1929-1930 dünya ekonomik bunalımı ile birlikte kapanmıştır (Önal, 2004).

2.2. 1933-1944: Devletçilik ve Devlet Bankalarının Kuruluş Dönemi

1930'larda Dünya'yı etkisine alan Büyük Depresyon'un da etkisiyle ekonomide devletin daha etkin rol oynaması gerektiği kararına varılmış ve bu dönemde endüstrileşmeyi hızlandırmak için kamu iktisadi teşebbüsleri kurularak devlet ekonomide özel sektörden daha öncelikli rol oynamaya başlamıştır. Bu girişimleri desteklemek amacıyla önceki dönemde kurulan bankaların yanında yeni devlet bankaları kurulmuş ve tüm devlet bankalarının temel görevi bu girişimlerin finansal ihtiyaçlarını karşılamak haline gelmiştir. Kanuni düzenlemelerde önemli değişiklikler olmadığı halde, bu dönemde ekonomik sorunlar nedeniyle yeni özel bankalar kurulmadığı gibi, kapanan birçok banka olmuştur. Bu durum finans sektöründe ağırlığın devlet bankalarına kaymasına neden olmuştur (Denizer, 1997, s.6).

Yeni kurulan devlet bankaları genellikle özel yasal düzenlemeler de yapılarak hayata geçirilmiştir. Özel yasalarla kurulan bu bankalar şunlardır: Sümerbank (1933), Belediyeler Bankası (daha sonra adı iller Bankası oldu) (1933), Etibank (1935), Denizbank (1935), Halk Bankası ve Halk Sandıkları (1938) (Canbaş ve Doğukanlı, 2001, s.186)

Bankacılık sektöründe devletleşmenin yoğun olarak yaşandığı bu dönemde yeni yabancı banka kurulması yada yerli bankaların yabancı bankalarla ortaklık bağı kurması pek mümkün olmamıştır. Korumacı devlet politikaları nedeniyle yabancı girişleri engellenmiştir.

2.3. 1945-1960: Özel Bankaların Gelişme Dönemi

1930'larda küresel ekonomik kriz ve sonrasında İkinci Dünya Savaşı nedeniyle Türkiye'de finansal sektör yeni devlet bankalarının kurulmasına rağmen küçülmüştür. 1932'de 60 olan banka sayısı, 1945'te 40'a düşmüştür (Denizer, 1997, s.7).

İkinci Dünya Savaşı'ndan çıldıktan sonra, özel bankaların kurulması hız kazanmıştır ve 1960'a kadar geçen sürede 27 özel banka kurulurken, 3 devlet bankası kurulmuştur (Akgüç, 1987, s.38).

Bu dönemde kurulan özel bankalardan İstanbul Bankası (1963), Türk Ekspres Bank (1953), Şekerbank (1954), İşçi ve Kredi Bankası (1955), Pamukbank (1955), Çaybank (1958) ve Maden Kredi Bankası (1958) kurulmuştur (Canbaş ve Doğukanlı, 2001, s.187).

Bu dönemde yine özel yasalarla bazı bankalar kurulmuştur. Bu bankalar arasında 1952'de kurulan Denizcilik Bankası, 1954'te kurulan Türkiye Vakıflar Bankası, 1955 yılında kurulan Turizm Bankası ve 1959'da kurulan Türkiye Öğretmenler Bankası sayılabilir (Canbaş ve Doğukanlı, 2001, s.187).

1945 yılında 411 olan şube sayısı 1959 yılında 1759'a ulaşmıştır ve buradan da anlaşılacağı gibi, ülke çapında şubeleşme bu dönemde hız kazanmıştır. Böylece, yoğunlukla yerel faaliyet gösteren bankalar bu dönemde ulusallaşmıştır (Denizer, 1997). Bankacılıktaki gelişmelere paralel olarak, bankacılık mesleğinin gelişmesi, işbirliğinin sağlanması ve haksız rekabeti önleyici kararların alınması ve uygulanması amacıyla, tüzel kişiliğe haiz Türkiye Bankalar Birliği kurulmuş ve 1958 yılında faaliyete geçmiştir (Canbaş ve Doğukanlı, 2001, s.188).

1950'lerde ekonomide yaşanan serbestleşme ve Özel bankacılık sektörünün gelişmesiyle beraber, sektörün yeni düzenlemelere ihtiyacı olduğu düşünülmüş ve 1958 yılında Türkiye Bankalar Birliği'nin kurulması ve faaliyete geçmesi ile paralel olarak, 7129 sayılı yeni Bankalar Kanunu çıkarılmıştır (Canbaş ve Doğukanlı, 2001, s.188).

1945-1959 yılları arasındaki dönemde ülkenin çeşitli yerlerinde şubeler açılmış ve bankalar ulusallaşmıştır. Ancak bir yandan da yeni kurulan bankaların bir bölümü çok uzun ömürlü olmadığından sektörde büyüme sınırlı kalmıştır. Bu dönemde 10 yerli, 4 yabancı banka faaliyetine son vermiştir (Denizer, 1997, s. 7).

2.4. 1961-1979: Planlı Dönem

1950'lerin sonlarına doğru oluşan ekonomik yavaşlama ve devletin uyguladığı istikrar programı bankacılık sektörünün zor zamanlar yaşamasına sebep olmuş ve bazı kapanmalar ve birleşmeler sonucunda 1964 yılında toplam banka sayısı 48 olmuştur (Denizer, 1997, s. 7).

1958-1963 arasında toplam 19 banka kapanmış yada birleştirilmiştir ve koşullar uzun süre yeni banka kurulmasına izin vermemiştir (Canbaş ve Doğukanlı, 2001, s.188).

Bu dönemde Türk finansal sistemi sadece yerli bankalar için değil yabancı bankalar için de oldukça zorlu bir ortam olmuştur. Anılan dönem boyunca 5 adet

yabancı banka Türkiye’de faaliyetlerine devam ederken 1978 yılında yabancı banka sayısı 4’e düşmüştür (40.Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk Bankacılık Sistemi).

Zorlu ekonomik koşullarla mücadele edilirken, tasarruf sahiplerinin haklarını güvence altına almak üzere, T.C. Merkez Bankası nezdinde Bankalar Tasfiye Fonu kurulmuştur. 6.12.1960 tarih ve 153 sayılı Kanun ile kurulan Bankalar Tasfiye Fonu, daha sonra 1982 yılında patlak veren banker krizinin ardından kurulan Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na devredilmiştir (Akgüç, 1987, s. 45).

1963 yılında dünyadaki başlangıcına göre biraz geç olsa da, devlet kontrollü ekonomik büyüme stratejisine geçilmiş ve bu strateji finans sektöründe de önemli değişimlere sebep olmuştur. 1980’li yıllara kadar süren bu ithal ikameci endüstriyel gelişim süreci, finans sisteminin de yoğun olarak devlet kontrolünde kalmasına sebep olmuştur. Kredi dağıtımı ve faiz oranları neredeyse tamamen devlet kontrolüne geçmiştir.

Ekonomiyi güçlendirmek ve endüstrileşme sürecini hızlandırmak için gerek devlet bankaları, gerekse Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından önemli sektörlerle ve sanayi kuruluşlarına krediler verilmiştir.

Gelişme planları finansal kaynaklar üzerinde devlet kontrolü gerektirdiğinden ve hükümetler de bankacılık düzenlemeleri konusunda gittikçe daha tutucu tutum sergilediklerinden, sektöre girişler büyük ölçüde engellenmiş ve bu durum devletin finansal kaynakları daha iyi kontrol etmesini sağlamıştır.

Bu dönemde genel görüş Türkiye’nin yeteri kadar ticari bankaya sahip olduğu ve küçük bankaların birleştirilerek verimliliğin artırılması; böylece daha güçlü kurumlar oluşturulabileceği yönünde olmuştur (Akgüç, 1987, s. 45).

Yapılan beş yıllık planlarda yeni bankaların kurulması için bu bankalara duyulan ihtiyacın ve bu bankaların sağlayacağı yararların açıkça görülmesi gerektiği görüşü hakim olmuştur. Ticari bankalar yerine kalkınma ve yatırım bankaları ile belli bir sektöre yoğunlaşacak bankalar kurulması görüşü benimsenmiştir (Akgüç, 1987, s. 47).

1962-1975 döneminde, mevduat toplama yetkisi olmayan 4 yeni kalkınma ve yatırım bankasının kurulmasına izin verilirken, 1980’e kadarki dönemde sadece 3 yeni ticari banka kurulmuş olması kanuni düzenlemelerin ne kadar sıkılaştırıldığını göstermektedir (Denizer, 1997, s. 8).

Kalkınma ve yatırım bankası kurulma süreci de özellikle bu dönemde ve daha sonra 1980 sonrası dönemde hızlanmıştır. Türkiye Bankalar Birliği’nin 40.yıl yayınından alınan bilgiye göre 1970 yılına kadar Türkiye’de sadece 2 kalkınma ve

yatırım bankası hizmet verirken, bu sayı 1974 yılında 6'ya, 1990 yılında ise 17'ye çıkmıştır (40.Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk Bankacılık Sistemi).

Tablo 2.1 Yıllar İtibariyle Ülkemizde Faaliyet Gösteren Kalkınma ve Yatırım Bankalarının Sayısı

1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967
-	-	1	1	2	2	2	2	2
1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976
3	2	2	3	4	5	6	6	6
1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985
6	6	6	6	7	6	6	6	6
1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
11	11	12	14	17	17	19	20	19
1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001		
22	23	24	30	31	30	19		

Kaynak:40.Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk Bankacılık Sistemi

Bu dönemde, kalkınma ve yatırım bankacılığı yapmak üzere, T.C. Turizm Bankası 1960'ta, Sınai Yatırım ve Kredi Bankası 1963'te, Devlet Yatırım Bankası 1964'te, Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (DESİYAB) 1975'te kurulmuştur. Bu dönemde, kalkınma ve yatırım bankalarına öncelik verilmiş ve yeni ticaret bankalarının kurulması kısıtlanmış olmakla birlikte, Türk Ekspres Bankası ve Buğday Bankası'nın birleştirilmesiyle oluşan Anadolu Bankası, 1964'te kurulan Amerikan - Türk Dış Ticaret Bankası, 1970'te kurulan Arap-Türk Bankası kurulan ticari bankalara örnek olarak sayılabilir. Daha sonra unvanı Türk Dış Ticaret Bankası (DIŞBANK) olarak değiştirilen ve % 24'ü yabancılara ait olan Amerikan-Türk Dış Ticaret bankası ile % 60'ına yabancılardan sahip olduğu Arap-Türk Bankasının kurulmaları ile bu dönemde Türk Bankacılık sektörü dışa açılmaya başlamıştır (Akgüç, 1987, s.52-56).

Tablo 2.2. 1961-1980 Yılları Arası Türkiye’de Faaliyet Gösteren Yabancı Banka Sayısı

1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980
5	5	5	5	5	5	5	4	4	4

Kaynak:40.Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk Bankacılık Sistemi

Yukarıdaki tabloda da görülebileceği gibi Türkiye’de faaliyet gösteren yabancı sermayeli bankaların sayısı 1961-1979 döneminde çok fazla değişmemiştir. Yabancı sermayeli bankaların aktif büyüklüklerinin sektörün toplam aktifleri içindeki payı ise aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2.3. 1961-1980 Döneminde Yabancı Bankaların Toplam Sektör İçindeki Aktif Payları (Yüzde)

1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970
4.45	4.10	4.27	3.68	3.41	3.21	3.24	3.09	3.08	2.97
1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980
2.99	3.56	2.73	2.26	2.90	2.22	2.29	2.37	2.54	2.88

Kaynak:40.Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk Bankacılık Sistemi

2.5. 1980-1990: Bankacılıkta Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi

1980 öncesi dönemde başlayıp 1980 sonrasında da devam eden önemli bir eğilim ise şubeleşmedir. Özellikle 1980’lere doğru tüm bankalar bir şubeleşme yarışına girmişlerdir. Bunun en önemli sebebi ise yüksek enflasyon nedeniyle zaman zaman reel olarak eksilere dönen faiz oranıyla halktan para toplamak ve bu parayı kullanarak yüksek gelir sağlama isteğidir. Bu dönemde, 1960 yılında 1720 olan toplam şube sayısı 1980 yılında –sektöre yeni giren olmayıp, kapanan bankalar olmasına rağmen- 5954’e ulaşmıştır. Büyüyen ve şube sayısı artan bankalar normal enflasyon ve reel faiz ortamında olamayacağı kadar çok genişlemişlerdir (Denizer, 1997, s. 9).

1980’lere gelindiğinde, bir süredir engellenmiş yeni girişler ve yeni açılan çok sayıda şube ile piyasa payları yüksek ve normalde olması gerekenden çok şubeli, dolayısıyla verimlilik sorunu olan bankalardan oluşan bir sektör Türk finansal sistemini oluşturmuştur.

1980’e gelindiğinde, en büyük 5 banka toplam mevduatın %70’ini kontrol etmekteydi. Bankacılık sektörümüzün masrafları toplam aktiflerin %7’si gibi bir oranı olup, o zamanki OECD ülkelerinin ortalamasının 3 katı düzeyine çıkmıştır (Denizer, 1997, s. 10). Bu rakamların da gösterdiği gibi, Türkiye’de bankacılık sektörünün o yıllarda ciddi verimlilik sorunları olduğu söylenebilir.

1970’li yılların sonlarına doğru, ithal ikameci, tutucu kalkınma stratejilerinin tüm gelişmekte olan ülkelere sorun yaratması ile yeni trend dışa açılım olmuştur. Kapalı ekonomiler dışa açılarak, endüstrileşmeye yeni bir ivme kazandırılmaya çalışılmış ve büyüme dış kaynaklarla finanse edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca, büyüme

oranının küçük kalmasına neden olan sermaye ve yatırım eksikliği, devletlerin zamanla önünü alamadığı bütçe açıkları ve ödemeler dengesi açıkları yabancı sermaye ile giderilmeye çalışılmıştır. Bu ekonomik ortamda Türk hükümeti 1980’li yıllarda IMF desteğiyle yeni bir finansal reform paketi uygulamaya karar vermiştir.

1980 reformlarında finansal sistemin daha verimli ve rekabetçi bir hale getirilmesi planlanmıştır. Bu amaca deregülasyon ve sisteme yeni girişleri özendirme yoluyla ulaşılması planlanmıştır. Öncelikle mevduat ve kredi faizlerinin serbest bırakılması ve yeni girişlerin özendirilmesinin yanında yeni finansal araçların kullanılmasının sağlanması liberalleşmeyi ve finansal sistemimizin daha rekabetçi hale gelmesini sağlayacağı düşünülmüştür (Denizer, 1997, s.12).

Faizler üzerindeki kontrolün kaldırılması sözü geçen dönemde mevduat faizlerinin çok yükselmesine sebep olmuştur. Büyük bankalar centilmenlik anlayışlarıyla faizleri aşağıda tutmaya çalıştılsa da küçük bankalar ve bankerler faizleri aşırı yükseltip çok yüksek reel faizlere sebep olmuşlardır. 1 Temmuz 1980 tarihinde kredi ve mevduat faizlerinin serbest bırakılmasının ardından hızla gelişen bankerlik sistemi, 1982 yılında banker krizinin yaşanmasına neden olmuştur. Bunun üzerine 1.1.1983'ten itibaren faizler yeniden kontrol altına alınmıştır (Önal, 2004).

Ülkemizde liberalleşme yönündeki en önemli hamle 24 Ocak kararları olmuştur. Bu program tüm ekonomiyi yeniden yapılandırmayı amaçlayan bir program olup, serbest piyasa ekonomisinin önündeki engelleri kaldırmaya çalışmıştır (Alp, 2000, s. 342).

“Söz konusu dönemde, özellikle mali piyasaların liberalizasyonu ve uluslararası ticaretin daha serbest hale gelmesi konusundaki çalışmalarda önemli başarılar sağlanmış olmakla beraber, ekonomi üzerinde kamunun rolünü azaltıp, gerek kaynak dağılımının, gerekse mal ve hizmet üretiminin serbest piyasa mekanizması yoluyla gerçekleştirilmesi hayata geçirilememiştir... Geline nokta Türkiye ekonomisi, gerek mali sektörde, gerekse reel sektörde hala kamunun önemli bir ağırlığa sahip olduğu, diğer bir deyişle kaynak dağıtımında serbest piyasa mekanizmasından ve bu mekanizmanın içerdiği rasyonel kriterlerden çok kamunun ve kamusal gücü elinde bulunduran politik tercihlerin rol oynadığı bir sistem konumundadır” (Alp, 2000, s. 344).

Ekonomideki dışa açılma ve mevzuattaki liberalizasyon sonucu bu dönemde yabancı bankaların sayısı hızla artmış ve bir çok yeni ticaret bankası kurulmuştur. 1980-1990 döneminde kurulan ticaret bankası sayısı 19 olup, bunlardan 8'i yabancıdır. Bu dönemde, ayrıca dördü yabancı sermayeli olmak üzere 8 kalkınma ve yatırım bankası

kurulmuştur. 1980-1990 döneminde, Türkiye'de yabancı bankaların sayısı artarken, Türk bankaları da yurt dışına açılarak, şube veya temsilcilik açmış, banka kurmuş veya kurulu bankalara iştirak etmiştir. 1982 sonunda başlayan banker krizi, 1983 ve 1984'te altı milli bankanın faaliyetine son vermesine neden olmuştur. Bu çerçevede, 1983'te 4 banka zorunlu olarak T.C. Ziraat Bankasına devredilmiş, 1984'te ise, İstanbul Emniyet Sandığı T.C. Ziraat Bankası ile birleşmiş, Türkiye Bağcılar Bankasının da bankacılık faaliyeti sona erdirilmiştir (Canbaş ve Doğukanlı, 2001, s.191).

1980'li yıllarda uygulanan reform tüm hedeflerine ulaşmış olmasa da, finansal sistemin liberalleşmesi açısından faiz oranları üzerindeki kontrolün azaltılması, direkt kredi programlarının kaldırılması, bankacılık sistemine giriş-çıkışların rahatlatılması, dünya piyasalarına erişimin artırılması ve sistemi düzenleyici kurumlar kurulması açısından çok önemli mesafeler kat edilmesini sağlamıştır.

Mali piyasaların düzenlenmesi açısından en önemli gelişmelerden biri 1981 yılında Sermaye Piyasası Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ve 1982 yılında Sermaye Piyasası Kurulu'nun fiilen faaliyetine başlaması olmuştur. Ayrıca 1986 yılında İstanbul Menkul Kıymetler Borsası faaliyete geçmiştir. Bu gelişmelerle, mali piyasaların kurumsal bir çerçeveye oturtulması ve öngörülü bir düzenleme ve gözetim sistemine kavuşturularak, mali sistemin yatırım yapan sektörlerle fon aktarımının sağlanması amaçlanmıştır (Alp, 2000, s. 359).

1985 yılında devlet iç borçlanma senetlerinin ihale yoluyla ihracı ile önemli bir finansal varlık olarak bankaların aktiflerinde yer almaya başlaması; 1986 yılında interbank piyasasının açılarak bankaların birbirlerinden ödünç para alıp vermeye başlaması da önemli finansal gelişmelerdendir (Denizer, 2000, s. 3).

1980 sonrasında ekonomideki ve finansal piyasalardaki gelişmeler bankaların yapısını değiştirmiştir. Dış ticaretin artması, İMKB'nin kurulması, Merkez Bankası nezdinde Bankalararası TL ve döviz piyasalarının kurulması ve Açık Piyasa İşlemlerinin başlaması, bankaların menkul kıymet işlemlerine ve fon yönetimi ve döviz işlemlerine ağırlık vermelerine neden olmuştur. Bankalar bu konularda gelişme kaydetmek ve piyasada pay sahibi olmak için otomasyon yatırımları yapmıştır. Bu bağlamda bankalar, bilgisayarlaşma ve ATM ağı kurma, fon yönetimi birimleri ve "dealing room"lar oluşturma, yeni ürünler ve hizmetler sunma yolunda önemli adımlar atmışlardır (Akgüç, 1987, s.58).

1989 yılında Türkiye'nin sermaye hesabının liberalleştirilmesi ile ödemeler dengesi yönetimi daha da zorlaşmıştır. Bu durum uluslararası faiz oranları ve yurt içi

faiz oranları arasında güçlü bir bağ oluşmasına neden olmuştur ve oluşan risk primi ülkemizde faizlerin yüksek seyretmesinin nedenlerinden biri haline gelmiştir. Bu durum da mali dengelerin kötü etkilenmesine sebep olmuştur (Denizer, 2000, s. 5).

Dışa açılma Türkiye'nin yaşadığı ekonomik ve finansal süreçte her ne kadar kaçınılmaz olmuş olsa da faydalı durumlar kadar ülkeyi zora sokan durumlar da oluşmuştur.

Yabancı bankaların Türkiye'deki faaliyetleri açısından bu dönem oldukça hareketli geçmiştir. Serbestleşme ve dışa açılma politikaları yabancıların dikkatinin Türkiye'ye yönelmesine sebep olmuştur. 1980 yılı ve sonrası Kambiyo mevzuatındaki serbestleşme, ekonominin serbest piyasa koşullarına uydurulması çabası, gelişmekte olan, istikrar kazanmaya başlayan ve piyasaya girişleri kolaylaştırıcı tüm düzenlemeleri gerçekleştirmeye çalışan bir anlayışla Türkiye, ekonomide yabancı sermayeyi de artırmıştır. Bu paralelde, yabancı bankaların kurulmasına ilişkin engellerin azaltılması veya kaldırılması şeklinde serbestleştirme politikası neticesinde, Türkiye'ye yönelerek şube açan yabancı banka sayısında da önemli bir artış gözlenmiştir. Aşağıdaki tabloda da görüleceği gibi 1980 yılında 4 olan yabancı banka sayısı 1990 yılında 23 gibi rekor bir seviyeye çıkmıştır (40.Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk Bankacılık Sistemi).

Tablo 2.4. 1980-1990 Yılları Arası Türkiye'de Faaliyet Gösteren Yabancı Banka Sayısı

1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
4	6	9	10	13	15	17	17	19	21	23

Kaynak:40.Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk Bankacılık Sistemi

Yabancı sermayeli bankaların sektörün toplam aktifleri içindeki payı ise 1980-1990 yılları arası dönemde aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi değişmişle beraber, yüzde olarak yabancı sermayeli banka paylarının tüm sektör göz önünde bulundurulduğunda küçük sayılabilecek oranlarda seyrettiği görülmüştür.

Tablo 2.5. 1980-1990 Döneminde Yabancı Bankaların Toplam Sektör İçindeki Aktif Payları (Yüzde)

1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
2.88	2.94	3.16	3.74	4.11	3.62	3.81	3.13	3.58	3.13	3.46

Kaynak:40.Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk Bankacılık Sistemi

2.6. 1990 Sonrası: Holding Bankacılığı ve Hazine Finansörlüğü Dönemi

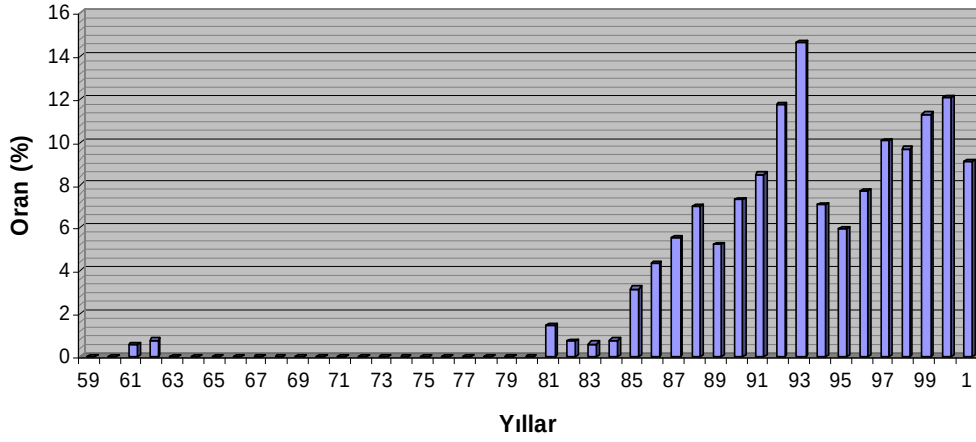
1980'li yıllarda finansal piyasalarda yaşanan gelişmeler ile değişen ulusal ekonomi ve ülkede oluşan yeni ortamda, bankalar 1990 sonrasında daha farklı bir yapıya kavuşmuşlardır. Teknolojik yatırımlar yapılmış, para ve sermaye piyasalarının kurumsallaşması yolunda önemli adımlar atılmıştır. Bu gelişmelere ek olarak, Ağustos 1989'da yürürlüğe giren Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Karar ile birlikte kambiyo rejiminde yaşanan serbestleşme bankaların döviz işlemlerine yönelmelerine ve artık yurtdışından kaynak bulmalarına da imkan sağlamıştır. 32 sayılı Karar'ın getirdiği serbestleşme, 1990'ların başlarında kamu açıklarının giderek büyümesi ve buna bağlı olarak ihraç edilen yüksek faizli Hazine Bonoları ve Devlet Tahvilleri bankaları kolay yoldan para kazanmaya itmiştir. Faizlerin yükselmesi ve sermaye hareketlerinin serbestleşmesi, faiz-kur makasının açılmasına ve Türkiye'ye kısa vadeli sermaye girişinin artmasına, yani bankaların açık pozisyonlarının büyümesine yol açmıştır. Bu durum bankaların kur riskini artırmıştır (Önal, 2004).

Başka bir deyişle; 1980'den beri uygulanmakta olan serbest kur rejimi, yüksek enflasyon ve yüksek devlet borçlanması faiz oranları bankaların 1990'lı yıllarda uluslararası piyasalardan borçlanarak devlete kaynak sağlayıp yüksek karlar elde etmelerini sağlamıştır. Bankaların asli faaliyetlerini bırakarak devlete borç sağlayan kurumlara dönüşmeleri ve yüksek oranlı açık döviz pozisyonları, 2001 yılında bir çok bankanın çok zor durumda kalıp kapanmasına sebep olmuştur (Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı, 2001).

1990'lı yıllar boyunca dış piyasalardan borçlanmakta zorlanan devlet, aracı olarak bankaların kullanılmasına karşı çıkmadığı için bu durumdan yüksek karlar sağlayan bankalar ise asıl bankacılık faaliyetlerini bırakıp riski olmayan devlet borçlanma senetlerine yatırım yapmaya başlamışlardır. Böylece devlet yüksek bütçe açıklarını kapatmak için, ülkedeki tüm kredi kaynaklarını kullanıp, yatırımın önünü büyük oranda kesmiştir. Bankaların kredi kaynaklarından her bankanın sahibi olan şirket grupları haricinde yararlanan pek olmadığı gibi, özel sektör yatırımları büyük oranda devlet borçlarının finansmanına yönlendirilmiştir.

Bankaların finansal kaynak sağlamak için dış borçlanmaya verdiği ağırlığın bir göstergesi de, 1980'lerde ihmal edilebilecek düzeyde olan dış yükümlülüklerin daha 1993 yılında toplam pasiflerin %13'üne ulaşmış olmasıdır (Denizer, 2000, s. 5).

**Tablo 2.6. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankaların Yıllar İtibarıyla
Dış Yükümlülükler / Toplam Pasifler Oranı**

Kaynak: 40.Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk Bankacılık Sistemi

Türkiye Bankalar Birliği’nin 40.Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk Bankacılık Sistemi adlı kitabından alınan bilgilerden oluşan tabloda da görüldüğü gibi (Tablo 2.2) dış yükümlülüklerin bankacılık sektörünün toplam pasiflerine oranı 1981’den itibaren devamlı artmıştır. 1981’den 1993 yılına kadar devamlı artan dış yükümlülükler/toplam pasifler oranı 1994 yılında ekonomik kriz nedeniyle büyük düşüş göstermiş olsa da sonra yeniden artış trendine girmiştir. Bu oran sadece ekonomik kriz olan 1994 ve 2001 yıllarında büyük düşüş gösterirken 1989 ve 1998 yıllarında oluşan ekonomik sıkıntılar nedeniyle 1994 ve 2001 yıllarındaki kadar olmasa da düşüş yaşanmıştır. Bu düşüşlerin en büyük sebebi ise oluşan güvensizlik ortamından dolayı Türk Bankaları’nın dış piyasalardan borçlanma konusunda sorunlar yaşamış olmalarıdır.

Serbest bırakıldığı dönemden itibaren yüksek seyreden faizler bazı bankalar için çok zararlı olmuşsa da genel olarak zaman içinde finansal derinlik artmıştır. Devlet iç borçlanma gereği çok yüksek olduğu için devlet borçlanma faizleri çok yüksek oranlarda seyretmiştir. Yüksek enflasyon nedeniyle hanhalklarının zaman zaman tasarruflarını eksi reel faizlerle bile değerlendirmelerine rağmen, devlet iç borçlanma senetleri edinen finansal kurumlar bu durumdan oldukça yüksek karlar sağlamışlardır.

Finansal derinleşmenin bir ölçüsü olarak 1980 yılında %17.4 olan toplam finansal varlıklar/ GSMH oranı, 1990 yılında %30.5’e yükselmiştir. 1980’de %15 olan M2 / GSMH oranı 1989 yılında %20’lere yaklaşmıştır (Alp, 2000, s. 360).

1990'lı yıllarda faiz oranlarının yüksek seyretmesinin bir sebebi de kamu bankalarının özellikle devletten olan alacaklarının ortaya çıkardığı finansman ihtiyaçlarını kısa vade ve yüksek faizle piyasadan karşılamaya çalışmalarıdır (Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı, 2001).

1993 yılının sonlarına doğru hükümetin uyguladığı yanlış ekonomik politikalar ve bunlara bağlı olarak uluslararası rating kuruluşlarının ülkemizin kredi notunu düşürmesi Türk ekonomisinin bir darboğaza girmesine sebep olmuş ve kriz ortamını hazırlamıştır. Bu gelişmeler, aşırı değerlenen TL'de devalüasyon beklentisiyle birleşince 1994 başlarında kriz patlak vermiştir. Hazine ihalelerinin iptali sonucu piyasada şişkinlik yaratan TL, Hazine ve TCMB arasındaki uyuşmazlık nedeniyle piyasadan çekilememiş ve dövize yönelmiştir. Bu durum kurlarda hızlı bir artışa yol açmış ve büyük oranda açık pozisyonu olan bankalar zor durumda kalmıştır. 1990 yılında 1.8 milyar dolar olan bankacılık sektörünün açık pozisyonu 1993 sonunda 4.8 milyar dolara ulaşmıştır. Döviz kurundaki ani hareketler yüksek kur riski taşıyan bankaların kambiyo zararlarının büyümesine, bazı bankaların ödeme güçlüğü içine girmesine, bazılarının ise kapanmasına yol açmıştır. Bu çerçevede, Marmarabank TYT Bank ve İmpexbank kapanmıştır. 5 Nisan Kararlarının ardından kur üç günde neredeyse iki misline çıkmıştır (Denizer, 2000, s. 7).

1996-1998 döneminde kısa süreli hükümetlerin iktidarda olması ve ekonomideki belirsizlik bankacılık sektörünü de etkilemiştir. Ekonomide yapısal önlemlerin alınamaması ve buna bağlı olarak büyüyen kamu açıklarının finansmanı, bankacılık sektörünün açık pozisyonlarını tekrar artırarak, kamu kağıtlarını almalarını ve kolay kazanç sağlamalarını teşvik etmiştir. 1996-1998 döneminde bankacılık sektörünün açık pozisyonundaki gelişme bu durumu açıkça yansıtmaktadır. 1996'da 4.9 milyar dolar olan açık pozisyon 1997'de aniden 9.7 milyar dolara, 1998'de de 11.7 milyar dolara yükselmiştir. 1999 yılında 13.2 milyar, 2000 yılı sonunda da 17.3 milyar dolara çıkan açık pozisyon rakamı; Kasım Krizi öncesi Haziran 2000 itibarıyla 19.2 milyar dolara ulaşmıştır. Bu durum bankaların açık pozisyon yaratarak TL kaynak bulmaları ve bunları risksiz kazanç sağlayan kamu kağıtlarına yatırmaları olgusunun 1990'ların ikinci yarısında da devam ettiğini açıkça göstermektedir (Önal, 2004).

Devletten alacaklarını tahsil edemeyen kamu bankalarının piyasadan kaynak sağlaması faizlerin yüksek seyretmesine sebep olduğu gibi, bu bankaların görev zararlarını tüm finans sisteminin istikrarını bozacak şekilde yükseltmiştir (Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı, 2001).

Sonuç olarak, kamu bankaları bankacılık işlevlerini yerine getiremez hale gelmiş ve bu bankalar Türkiye’deki toplam mevduatın % 40’ını toplarken krediler içindeki payları % 26’da kalmıştır (Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı, 2001).

Bankaların yüksek devlet iç borçlanma faizi oranları nedeniyle reel sektöre kredi sağlamak yerine kamu bankalarının finanse edilmesi yoluna gitmeye başlamış olmalarının sonucunda, devlet iç borçlanma senetlerinin mevduat bankalarının toplam aktifleri içindeki payı 1990 yılında %10’dan, 1999 yılında %23’e çıkmıştır. Aynı dönemde özel sektöre açılan kredilerin toplam aktifleri içindeki payı ise %36’dan %24’e gerilemiştir (Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı, 2001).

Özellikle 1990’lı yıllarda tasarruf sahipleri ekonomik istikrar yokluğu ve belirsizlikler nedeniyle uzun vadeli yatırımlardan kaçınmışlardır. Bu sorun günümüzde de etkin olacak biçimde süregelmiştir. Uzun vadeli yatırımlar yerine kısa vadeli devlet borçlarının finanse edilmesinin tercih edilmesi de bankaların varlıkları ve yükümlülükleri arasındaki vade farkının uyumsuzlaşmasına sebep olmuştur (Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı, 2001).

1991-2000 yılları arasında Türkiye’de faaliyet gösteren yabancı sermayeli banka sayısı 1990 yılında ulaştığı maksimum noktadan zaman içinde düşüşlerle 2000 yılında 18’e ulaşmıştır. Aşağıdaki tabloda Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren yabancı sermayeli banka sayısının 1991-2000 yılları arasındaki değişimi yer almaktadır.

Tablo 2.7. 1991-2000 Yılları Arası Türkiye’de Faaliyet Gösteren Yabancı Banka Sayısı

1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
21	20	20	20	18	18	18	18	19	18

Kaynak: 40.Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk Bankacılık Sistemi

Yabancı sermayeli bankaların Türk bankacılık sektörünün toplam aktifleri içindeki payı ise 1991-2001 yılları arasında aşağıdaki tablodaki gibi değişmiştir.

Tablo 2.8. 1991-2001 Döneminde Yabancı Bankaların Toplam Sektör İçindeki Aktif Payları (Yüzde)

1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
3.33	3.69	3.77	3.01	2.89	2.98	4.70	4.38	5.22	5.42	3.04

Kaynak: 40.Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk Bankacılık Sistemi

2.7. 2000 Sonrası: Kriz ve Sonrasında Bankacılık Sektörü

Özellikle 1990 sonrası dönemde bankacılık sektörü en önemli faaliyet olarak yoğunlukla dış kaynaklı finansman sağlayıp bu fonlarla kamu borçlarının finansmanı konusuna eğilmiştir. Türk bankalarının aldığı sendikasyon kredileri yurt içi piyasalardaki faiz oranları ile karşılaştırıldığında oldukça düşük düzeylerde kalmış ve alınan bu sendikasyon kredileri devlete borç verilip yüksek getiri sağlanmıştır. Devletin yüksek borçlanma ihtiyacı nedeniyle ülkemizde reel faizler çok yüksek olduğundan bankalar en kesin ve en garantili yoldan gelir sağlama amacıyla kamu borçlanma ihtiyacına cevap vermeye çalışmışlardır.

1990'lı yıllara damgasını vuran bu durum bankaların yatırımcılara ve bireylere verdiği kredi miktarını azaltmış ve diğer işlevlere ağırlık vermeyerek devlet iç borçlanma senetlerine yatırım yapmalarına sebep olmuştur. Türk bankalarının yüksek miktartlı açık döviz pozisyonları ve döviz kurlarındaki dalgalanmalar karşısında bankaların zayıf durumda olmaları dış borçlarla bütçe açıklarının finanse edilmesinin yarattığı en büyük sorun olmuştur.

2000 yılında bankacılık sisteminin kısa vadeli dış borç kullanımı artmıştır. Kriz sonrasında yabancı bankaların kredileri geri çağırımları, rezervlerin erimesine ve döviz kuru üzerinde baskı oluşmasına neden olmuştur (Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı, 2001).

Kasım krizinden sonra faiz riski, şubat krizinden sonra hem faiz oranı hem de kur riski finans sistemimizi tehlikeye sokmuştur. Bankacılık sektöründe yaprak dökümü yaşanmış ve birçok banka Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmiştir.

Bankacılık sektörünün yaşadığı kriz tüm ekonomiyi etkilemiş, zaten kötü durumda olan ülkemizde ciddi bir durgunluk yaşanmıştır. Ekonomik birimlerin geleceğe dair güveni tamamen kaybolmuş, yüksek kamu açıkları nedeniyle tamamen duran kamu yatırımlarının yanında, özel sektör yatırımları da uzun süre askıya alınmıştır. Kamu borç stokunun milli gelire oranı tarihi seviyelere çıkmış ve borcun sürdürülebilirliği konusunda ciddi şüpheler uyanmıştır.

2000 yılında uygulanan IMF destekli Enflasyonla Mücadele Programı nedeniyle düşen devlet iç borçlanma faizleri ve kurlarda oluşan baskı nedeniyle Türk Lirası'nın aşırı değerlenmesi; bunun yanında açık döviz pozisyonları nedeniyle kur riski yüksek olan bankalar, 2001 Şubatında oluşan krizde finansal sistemin çok büyük problemlere sahne olmasına sebep olmuştur (Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı, 2001).

Yaşanan krizin ülkemiz ekonomisinde açtığı yaraların sarılması çok zor ve oldukça uzun bir süreç gerektirmiştir. Bankacılık sektörü ciddi bir yeniden yapılandırma sürecine tabi tutulmuş, ülkemiz genelinde fiyat istikrarı konusunda ciddi aşamalar katedilmiş ve sıkı para politikaları ile mali disiplin beraber sağlanarak ekonomik canlanma kontrollü bir şekilde gerçekleştirilip sürdürülebilir bir ekonomik büyüme ortamı yakalanması açısından önemli mesafeler alınmıştır (Serdengeçti, 2005).

Kriz ortamı geride bırakıldıktan ve ekonomik istikrar konusunda önemli düzenlemeler yapıldıktan sonra tüm ülkede oluşan genel kanı bankacılık sektörünün daha sağlam adımlarla ilerlemesi gerektiğidir. Bankacılık sektörü sadece devlet borçlarını fonlamakla yetinmemeli ve diğer fonksiyonları da yerine getirerek üretim sektörünü de desteklemelidir. Tabi ki bunun için belirli koşulların oluşması gerekmektedir. Kamu borçlanma ihtiyacının aşağı seviyelere çekilmesi, ekonomide kalıcı istikrar ortamının tesis edilmesi, vergi ve yasal yükümlülüklerin özel sektörün ve yatırımcıların üzerindeki ağırlığının azaltılması ve daha başka birçok olumsuzluğun giderilmesi ile bankaların finansal aracı olma görevlerini daha iyi yerine getirmeleri ve ekonomik büyüme konusunda önemli yollar alınmasına katkıda bulunmalarının sağlanması ülkemizin refahı açısından çok önemlidir.

Günümüze gelindiğinde, ekonomik birimlerin geleceğe güvenle baktığını söyleyebiliriz. Bir süredir döviz kurlarında yaşanan gelişmeler ve fiyat istikrarının sağlanmış olması, ekonomik göstergelerde oluşan düzelmeler, birkaç yıldır gözlemlenen yüksek ekonomik büyüme oranları, ayrıca bu büyümenin kamu sektöründen değil özel sektörden kaynaklanıyor olması geleceğe ilişkin umutları arttırmaktadır. Bu ortamda bankacılık sektörünün verimlilik sorununu çözüp karlılığını arttırması ve ekonomik büyüme için gerekli olan görevlerini yerine getirmeye devam etmesi, ekonomi için bir risk unsuru olmak yerine istikrarın devam etmesi yönünde bir faktör olarak ekonomideki yerini koruması gerekmektedir.

BÖLÜM 3

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERE YABANCI BANKA GİRİŞLERİ VE ETKİLERİ

Yabancı bankaların Türk bankacılık sektörüne olan etkileri irdelenmeden önce, ülkemizin de arasında bulunduğu gelişmekte olan ülkelere yabancı banka girişlerinin nasıl yaşandığı konusunun araştırılması yararlı olacaktır. Bu kapsamda, yabancı bankaları gelişmekte olan ülkelerde faaliyette bulunmaya iten sebepler ve özellikle son yıllarda gelişmekte olan ülkelerde yabancı banka varlığının ulaştığı düzey bu bölümde incelenecektir.

3.1. Gelişmekte Olan Ülkelere Yabancı Banka Girişleri

Dünya genelinde 1960'lerden beri uluslararası bankacılık faaliyetleri büyük bir hızla gelişmiştir. Bunun sebepleri, uluslararası ticaret hacminin gün geçtikçe artması, yabancı direkt yatırımların artması, sermaye piyasalarının entegrasyonu ve ulusal finans piyasalarının liberalleşmesidir (Lensink, 2001, s.5).

Uluslararası ticaret ve sermaye hareketlerinin önündeki engeli ortadan kaldıran liberal düzenlemeler özellikle gelişmiş ülkelerde çok büyük uygulama alanı bulmuştur. Özellikle yirminci yüzyılın son çeyreğinde demir perde sisteminin dağılması ve merkezîyetçi planlı ekonominin serbest piyasa ekonomisine dönüşleri ile uluslararası finansal piyasalarda kamu otoritelerinin varlığı azalmış, piyasalar arasındaki entegrasyon artmıştır (Alp ,2000, s. 25).

Yeni gelişen piyasalar (emerging markets) son yıllarda dikkatleri üzerine çekmiş ve Türkiye'nin de içinde bulunduğu bu ülkeler grubundan bazı ülkelerin (G.Kore, Singapur, Hong Kong gibi) kategori atlayıp gelişmiş ülkelerle birlikte anıldığı görülmüştür (Alp, 2000, s.26).

Gelişmekte olan ülkelerde yaşanan değişim sürecinde görülen gelişmeler şöyle sıralanabilir (TBB, Bankacılık ve Araştırma Grubu, 2005, s. 3);

- Özel sektörün rolünün artması,
- Uluslararası entegrasyon çabası,
- Piyasa mekanizmasının gelişmesi,
- Finansal sektörün büyümesi ve işlevinin artması,
- Bankacılığın rekabete açılması,
- Uluslararası kurallara yaklaşılmasıdır.

Gelişmekte olan ülkelerin uluslararası ekonomik ilişkilere daha fazla katılmaları sadece mal ve hizmet hareketi ile sınırlı kalmamış, sermaye hareketleri de dikkati çeken bir seyir izlemiştir. Önce resmi kanallardan başlayan bu hareket daha sonra bankalar üzerinden sürmüştür (TBB, Bankacılık ve Araştırma Grubu, 2005, s. 3).

1990'lı yıllara kadar gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye akışları çok kısıtlı olmasına rağmen, 1990'dan sonra bu ülkelere önemli sermaye akışları olmuştur. Özellikle Doğu Asya ülkeleri uluslararası sermayeyi çekme konusunda çok başarılı olmuşlar, bununla beraber Latin Amerika ülkeleri ve son yıllarda Doğu Avrupa ülkeleri önemli miktarda yabancı sermaye çekmişlerdir (Alp, 2000, s.26).

Tablo 3.1. Gelişmekte Olan Ükelere Yönelik Net Sermaye Akışları

Bölgeler	1975	1980	1985	1990	1991	1992	1993	1994
Doğu Asya	7,2	13,2	15,7	28,9	34,5	53,4	73,2	85,3
Güney Asya	4	6,6	7,3	9,4	10,9	9,3	10,1	13,8
Sub-Saharan Afrika	5,7	15,1	8,7	17,1	16,3	16,3	13,5	20,1
Latin Amerika ve Karayipler	15,4	29,9	15,2	21,5	30,3	34,4	64,2	51,1
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	9,1	8,3	14,8	9,9	11,5	7,5	9,1	10,3
Avrupa ve Orta Asya	2,9	15,3	7,5	15,1	23,2	34,2	37,2	26,8
Toplam	44,2	88,4	69,4	101,9	126,8	155,1	207,3	207,4

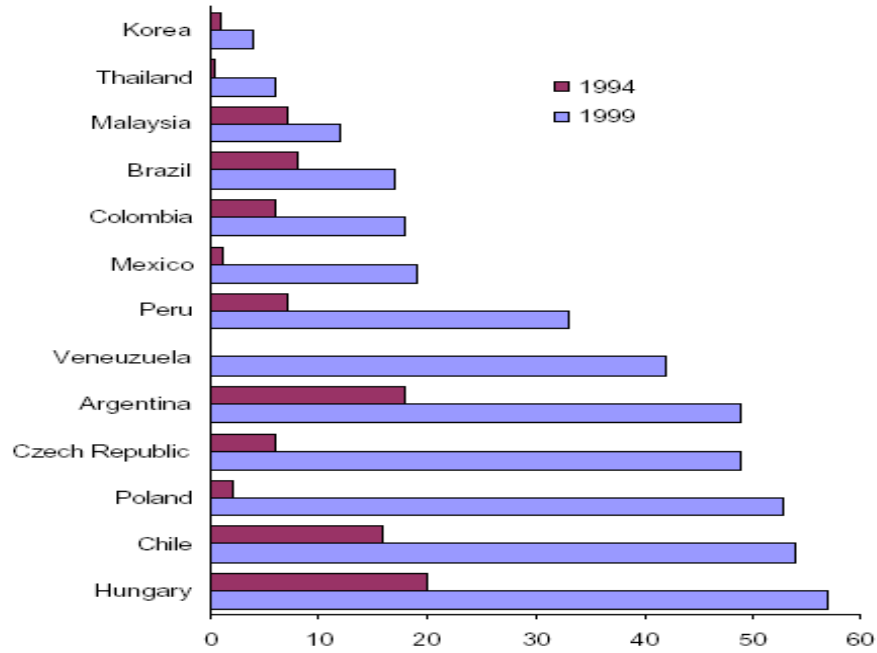
(Kaynak: Alp, 2000)

ABD finans kurumlarının 1960 ve 1970'li yıllarda uluslararası fon hareketlerine aracı olmak için diğer önemli finans merkezlerinde faaliyete geçme eğilimlerinin bir benzerini 1980'li yıllardan itibaren diğer gelişmiş ülke kurumları da göstermişlerdir. 1990'lara gelindiğinde gelişmiş ülkeler arasında oluşan entegrasyon 1990'dan sonra gelişmekte olan ülke piyasalarında görülmeye başlamıştır (Alp, 2000, s.30).

Çeşitli durumlar ve birleşmeler ile özellikle gelişmiş ülkelerdeki büyük bankalar tüm dünya sathına yayılmaya başlamışlardır. Yabancı bankaların gelişmekte olan ülke piyasalarındaki varlıkları ile ilgili bir ölçü olarak, Güneydoğu Asya finansal piyasalarındaki yabancı banka kontrolü oranı (yabancı banka kontrolündeki aktifler/ toplam bankacılık sektörü aktifleri) 1994 yılındaki % 1.6 oranından 1999'da % 6'ya yükselmiştir. Aynı dönemde Latin Amerika ülkelerinde yabancı bankaların aktif oranı %7.5'dan % 25'e yükselmiştir. Doğu Avrupa ülkelerinde ise 1994 yılında %8 olan oran 1999'da %52 olmuştur (IMF,2000).

Günümüzde Arjantin, Şili, Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya'da toplam bankacılık sektörü aktiflerinin %50'sinden fazlası yabancıların kontrolündedir (TBB, Bankacılık ve Araştırma Grubu, 2005, s. 3).

Aşağıdaki grafikte gelişmekte olan bazı ülkelerin toplam bankacılık sektörü aktifleri içinde yabancı bankaların paylarının 1994 ve 1999 yıllarındaki durumu görülmektedir.

Şekil 3.1. Yabancı Sermayeli Bankaların Aktif Payları (1994-1999)

(Kaynak: IMF,2000)

Yerli piyasaları yabancı bankaların rekabetine açan yaklaşımlar, gelişmekte olan ülkelerde bankaların düzenlenmesi ve denetimine ilişkin uluslararası standartlara yönelik değişiklikler, yabancıların gelişmekte olan ülkelerde gördükleri gelişme

potansiyeli ve daha yüksek karlılık gibi fırsatlar bu ülkelerdeki bankacılık faaliyetini etkilemiştir (TBB, Bankacılık ve Araştırma Grubu, 2005, s. 3).

Gelişmiş ülkelerde kurulu ve belirli bir ölçek büyüklüğüne ulaşmış bankaların faaliyet gösterdikleri piyasalarda oluşan rekabet şartları, geleneksel hizmetlerin faiz marjının düşmesi ve karlılığın azalması gibi nedenlerle bankaların marka değeri etkilenmiş ve bu durum bankaları yeni arayışlara itmiştir. Öte yandan, bilgiye, güçlü iletişime, sermayeye ve rekabete dayalı bir sektör olan bankaların sınır ötesi faaliyetlerinin maliyetini düşüren çok önemli gelişmeler olmuştur; uluslararası bankalar hem yerli piyasada hem de sınır ötesinde faaliyetlerini büyütme çabasına girmiştir. Operasyon giderlerinin düşürülmesine imkan sağlayan ölçek ekonomilerini kullanma fırsatlarını değerlendirmeye çalışmıştır (TBB, Bankacılık ve Araştırma Grubu, 2005, s. 4).

Yabancı bankalar faaliyette bulundukları ülke ekonomilerine çeşitli etkilerde bulunmaktadır. Bu bankaların gelişen ülkelerde ne tür etkiler yaratacağı, özde iki faktör grubuna bağlıdır. İlk grup, yabancı bankaların amacı ve özellikleriyle, ikinci grup ise ev sahibi ülkenin amaç ve özellikleriyle ilgilidir (Çakar, 2003, s. 26).

Yabancı bankaların mevduat bankası yada yatırım bankası olması, giriş yaptığı ülkede bir şube ağı oluşturup oluşturmadığı, hangi hizmetleri sunmayı amaçladığı çok önemli etkinlerdir. Bankacılık sektörüne ne kadar rekabet getireceği, hangi müşteri kesimini hedeflediği bu bankaların ulusal sektöre ne kadar entegre olacağı ve faaliyetlerinin ne gibi etkileri olacağını belirler.

Yabancı bankaların bu özelliklerinin yanında, ülkenin ekonomik durumu, gelişmişlik düzeyi, finans sektörünün gelişmişlik düzeyi, rekabete ne kadar hazır olduğu, bankacılık sektöründe halihazırda faaliyet gösteren firmaların büyüklüğü, verimliliği ve sektörün konsantrasyon oranı önemli etkinlerdir. Saydığımız bu etkinler yabancı girişlerine o ülke ekonomisinin ve finans sektörünün ne kadar hassas olduğunu belirleyecektir.

Gelişmekte olan ülkelerde ulusal bankacılık sisteminin yabancı banka katılımlarına açılmasının doğuracağı etkiler üzerinde bir çok fikir üretilmiştir. Yabancı banka girişleri, birçok gelişmekte olan ülkede bankacılık sisteminin son yıllardaki sistemik bankacılık krizlerine çözüm olarak artış göstermiştir. Dünya Bankası da 2001 yılındaki çalışmasında, saygın yabancı bankaların ulusal piyasalara girişlerinin kolaylaştırılmasının memnuniyetle karşılanması gerektiğini, bu durumun rekabeti beraberinde getireceğini, verimliliği ve kaliteyi artıracığını vurgulamıştır. Günümüzde,

yabancı banka girişlerinin rekabetçi bir baskı oluşturmak suretiyle bankacılık sisteminin verimliliğini artırdığı görüşü genel olarak kabul edilmiştir. Ancak, yabancı bankaların daha istikrarlı bir bankacılık sistemi ve daha az değişken kredi arzı yaratmaya katkıda bulunup bulunmadığı konusunda literatürde kabul görmüş genel bir görüş oluşmamıştır (Elosegui ve Pinteris, 2002).

Yabancı sermayenin; daha iyi kaynak dağıtımı ve yüksek verimlilik sağlayabilmesi açısından, ülkedeki finansal hizmetlerin kalite, miktar ve fiyatını değiştireceği ve son olarak ülkenin uluslararası sermayeye ulaşım imkanlarını arttırıp fon ihtiyacını karşılamada kolaylık getireceği için ülkeye yararlı olacağı düşünülmektedir (Claessens, 2001, s. 897).

Lensink (2001) çalışmasında, piyasada yabancı bankaların bulunmasının tüm sektörü masrafları düşürme eğilimine iteceğini, piyasada artan rekabetin yerel bankaların da verimliliğini arttıracaklarını ifade etmiştir. Yabancı bankaların ülkeye getireceği yeni hizmetler ve yeni teknoloji ile rekabet edebilmek için yerel bankalar da yeni yatırımlar yapmak durumunda kalacaklardır (Lensink, 2001, s. 5).

Yabancı girişleri bankaların yönetimi konusunda da faydalı olacaktır (Lensink, 2001). Gelişmekte olan ülkelere yeni girişler genellikle eski ve gelişmiş bankalar tarafından yapılmaktadır ve bu, birçok ülkelerdeki tecrübeleri sayesinde kendini geliştirmiş profesyonel kadroların ülkeye gelmesi ve tüm bankacılık sektörünün gelişmesine yardımcı olması anlamına gelmektedir.

Yabancı bankaların başka bir ülkede faaliyete geçmesine neden olan etkenler arasında, en önemli etkenlerden biri ev sahibi ülke ile yabancı bankanın ülkesinin arasındaki ekonomik ilişkilerin ve entegrasyon düzeyinin yeterliliği olmuştur (Clarke, 2001).

Yabancı banka girişlerinin oranını belirleyen diğer bir etken ise gelişmekte olan ülkelerin finansal piyasalarındaki verimlilik oranı ve kar potansiyelidir. Piyasa dinamiklerinin yanında giriş için hükümetlerin sağladığı kolaylık, yada kanuni düzenlemelerin elverişliliği de önemli etkenlerden biridir (Clarke, 2001).

Hangi özelliklere sahip bankaların yurt dışı faaliyetlere girmeyi tercih ettiği, konusunda yapılan araştırmalara göre, daha büyük bankaların dışa açılma eğiliminin daha güçlü olduğu, kendi ülkesinde yüksek piyasa paylarına sahip bankaların risk dağılımı açısından diğer ülkelere kaydığı ve özellikle dış ticaretle ilgilenen ve çok uluslu şirketlerle çalışan bankaların yurt dışına yayılma eğiliminin daha fazla olduğu görülmüştür (Clarke, 2001).

Yabancı banka girişleri kanuni düzenlemelerden çok büyük oranda etkilenmektedir. Örneğin, Mısır'da 1970 yılından beri yabancı bankalar sadece devlet ile ortak girişim halinde giriş yapabilmektedirler. Bazı ülkelerde ise yeni bankacılık lisansı verilmezken, yabancı bankaların o ülkeye girebilmesi için önceden kurulmuş olan herhangi bir bankayı devralmaları gerekmektedir (Clarke, 2001).

Gelişmekte olan ülkelere yabancı banka girişlerine genel olarak değinildikten sonra, Farklı bölgelerde yabancı banka girişlerinin değişik özelliklerinin daha iyi irdelenmesi açısından belirli ülke grupları ve bu grupları oluşturan bazı ülkelere yabancı banka girişleri üzerinde durulması faydalı olacaktır.

3.1.1. Doğu - Orta Avrupa Ülkelerinde Yabancı Banka Girişleri

Doğu Avrupa ülkelerinde, yabancı bankaların ulusal ekonomiye girişlerinde, devletin olduğu kadar, sektöre giriş yapmayı planlayan yabancı bankaların politikaları da etkili olmuştur. Doğu Avrupa Ülkelerinde, bankacılık sektörünün genel durumuna bakıldığında, Türk bankacılık sektörüne benzer şekilde, büyük borç problemi yaşayan ve ekonomik çalkantı ve kısıtlardan kurtulmak isteyen, sermaye problemleri yaşayan, büyümelerini destekleyebilecek uzun vadeli fon ihtiyacını bulmakta zorlanan, zaman zaman stratejik hatalar yapabilen yönetimlere sahip kurumların oluşturduğu ulusal bankacılık sektörleri görülmektedir. Böyle bir yapıda, devlet finansal ihtiyaçlarını karşılayabilme ihtiyacı içine girmekte, yabancı kaynaklara ve dolayısıyla yabancı bankalara ihtiyaç duymaktadır. Öte yandan, yabancı bankalar da güçsüz ve sorunlar yaşayan bankaları ucuza alarak, piyasa paylarını artırma fırsatını yakalamaya çalışmaktadırlar. Söz konusu ülkelerde, yabancı bankalar öncelikle temsilcilik ya da şube açma yoluyla piyasaya girmekte ve sonrasında da ekonominin gelişme potansiyelini görerek piyasa paylarını artırma yolunu seçmektedirler. Yani, hem ulusal ekonomide karar vericilerin, hem de giriş yapmayı planlayan yabancı bankaların politikaları Doğu Avrupa ülkelerinde girişleri şekillendirmiştir (BIS Papers, 2001).

1990'ların ikinci yarısında Doğu Avrupa'da yabancı banka girişleri artış göstermiş ve 1999 yılının sonuna gelindiğinde yabancı bankaların kontrolündeki bankacılık sektörü toplam aktiflerinin yüzde 50'sinden fazlasına ulaştığı görülmüştür. 1990'ların ilk yarısında yaşanan bankacılık krizlerinden sonra, kamunun sahip olduğu bankaların satışı, yabancı banka katılımını önemli ölçüde artırmıştır.

Başlangıç olarak, satışların çoğu orta ölçekli bankalarda olmuş, ancak daha sonra büyük kamu bankaları ve yabancı ticari bankalar satılmıştır (IMF, 2000).

Macaristan yabancı bankaların en çok tercih ettiği ülke olarak toplam pasiflerin %60'ı yabancıların kontrolüne geçerken, Polonya'da özelleştirmenin hızlandığı 1999 ve 2000 yıllarında Bank Pekao'nun da satılmasıyla yabancı payı %53'e ulaşmıştır. Çek Cumhuriyeti'nde kamu bankaları 1998'de özelleştirilmeye başlamış ve 2000'e gelindiğinde 4 kamu bankası ve ülkenin ikinci büyük özel bankasının yabancılarla satılmasıyla yabancı oranı %60'lara yaklaşmıştır (IMF, 2000).

Günümüze gelindiğinde Çek Cumhuriyeti'nde yabancı bankaların sektördeki toplam payı %80 seviyelerine çıkmış, bu oran Macaristan'da %70'lerin, Polonya'da %60'ların üzerine çıkmıştır (TBB, Bankacılık ve Araştırma Grubu, 2005, s. 4).

3.1.2. Latin Amerika Ülkelerinde Yabancı Banka Girişleri

Yabancı banka girişleri Latin Amerika'da, diğer gelişmekte olan ülke gruplarına göre daha eski tarihlere dayanmaktadır. Yabancı banka girişlerinin bu bölgede daha eski olmasının sebebi bölgedeki finansal sistemde yabancı banka katılımlarının, 1990'lı yıllarda İspanyol finans kurumlarının öncülüğünde uygulanan satın alma programı ile yükselişe geçmiş olmasının yanında, bu programdan önce de yabancı banka girişlerinin zaman zaman yaşanmış olmasıdır.

Yabancı bankaların Latin Amerika ülkelerine ilgi duymasının önemli bir sebebi karlılıklarını arttırmak istemeleridir. Latin Amerika bankacılık sektöründe aracılık marjlarının gelişmiş ülkelere göre yüksek olması, karlılıklarını arttırmak isteyen Avrupa finansal kuruluşları için önemli bir fırsat olarak değerlendirilmiştir. Nitekim, Latin Amerika'da yerel bankaların aktifler üzerinden ortalama marjları (net faiz gelirinin toplam aktiflere oranı) 1988-95 döneminde yüzde 5,76 olmuştur. (Brezilya'da bu oran yüzde 6,6, Arjantin'de ise yüzde 9,9'dur) OECD ülkelerinde aynı dönemde bu oran yüzde 2,80 olarak gerçekleşmiştir (Ataman Erdönmez, 2004, s.26).

Latin Amerika'da banka etkinliği genelde gelişmiş ülkelere göre düşük kalmıştır. Bunun en önemli nedeni 1980'lerde ve 1990'lı yılların başında yaşanan yüksek enflasyon döneminin bankalara kolay kar elde etme olanağı sunması nedeniyle bankaların maliyetlerini azaltmak için çok fazla baskı hissetmemeleridir. Yerel

bankaların operasyon maliyetlerinin aktiflere oranı 1992-97 yılları arasında ortalama yüzde 5,5 olarak gerçekleşirken, G3 ülkelerinde bu oran yüzde 1,7, Doğu Asya’da yüzde 1,6, Merkezi Avrupa’da ise yüzde 4,1 olarak gerçekleşmiştir. Banka etkinliğinin sağlanmasından fayda bekleyen finansal kuruluşlar için Latin Amerika önemli fırsatlar yaratmıştır (Ataman Erdönmez, 2004, s.27).

Neredeyse tüm Latin Amerika ülkelerinde finans piyasasına yön veren, büyük kurumlar yabancı kontrolüne geçmiştir. Arjantin ve Şili’de 1994 yılı sonu itibariyle yabancı bankaların ulusal bankacılık sisteminin varlıkları içinde önemli bir paya sahip olmuşlardır ancak bu paylar özellikle 1996-1997 yıllarında yabancı finans çevrelerince uygulanan programlarla yüzde 50 düzeylerine çıkmıştır.

Tablo 3.2. Arjantin Bankacılık Sektöründe Piyasa Payı

	Kasım 1994		Aralık 1996		Aralık 2001	
Finansal kurumlar	Mevduat	Kredi	Mevduat	Kredi	Mevduat	Kredi
Ulusal kamu bankaları	14,5	18,1	13,5	18,9	16,0	14,3
Bölgesel bankalar	24,3	23,5	22,3	17,3	16,8	14,7
Kamu sektörü toplamı	38,8	41,6	35,8	36,2	32,8	29,0
Özel sektör yerel	33,4	32,4	22,7	19,7	12,7	18,4
Yabancı bankalar	16,1	16,2	38,5	41,0	51,8	48,4
Kooperatif bankaları	10,4	8,2	2,3	1,8	2,3	2,1
Özel bankalar toplamı	59,9	56,8	63,5	62,5	66,8	69,9
Bankacılık sektörü toplamı	98,7	98,4	99,3	98,7	99,6	97,9
Banka dışı kurumlar	1,3	1,6	0,7	1,3	0,4	2,01

Kaynak: (Ataman Erdönmez, 2004, s.27).

Yabancı banka kontrolünün 1994 yılında yüzde 1 oranında olduğu Meksika’da 2000 yılında ülkenin 2. ve 3. en büyük bankalarının satılmasıyla yabancıların sektörün varlıkları içindeki payları daha da yüksek oranlara ulaşmıştır (Ataman Erdönmez, 2004, s.28).

Tablo 3.3. Meksika’da Yabancı Bankaların Payı 1997-2004

	Yabancıların birleşme ve devralmalarla aldıkları bankaların payı (Foreign MA)	Yabancı şube ve iştiraklerin payı (Foreign de Novo)	Yabancı bankaların toplam payı
1997	7,4	3,8	11,1
1998	18,0	2,1	20,1
1999	17,5	1,9	19,4
2000	54,4	2,6	57,0
2001	49,4	5,1	54,5
2002	78,0	3,9	81,9
2003	76,5	5,7	82,1
2004*	75,5	6,2	82,0

Kaynak: (Ataman Erdönmez, 2004, s.28).

Bölgenin diğer önemli ekonomisi olan Brezilya ise Latin Amerika'daki ülkeler içinde yabancıların sektörde baskın olamadığı tek ülke olmuştur. Bu ülkede, yabancı banka girişlerine son yıllara kadar oldukça muhafazakar bakılması nedeniyle diğer ülkelere göre daha düşük bir yabancı banka katılımı olmuştur. Brezilya’da bankacılık sektöründe önemli kamu payları olması ve 3 büyük, sermayesi güçlü ve iyi yönetilen yerli bankanın faaliyet halinde olması bu ülkede yabancı kontrolünün diğer Latin Amerika Ülkelerine göre daha kısıtlı kalmasında önemli rol oynamıştır (IMF, 2000).

Tablo 3.4. Brezilya’da Bankacılık Sektörünün Piyasa Payları

Toplam aktiflerin yüzdesi	1998	1999	2000	2001	2002
Yabancıların kontrolündeki bankalar	18,38	23,19	27,4	27,4	27,4
Özel yerel bankalar	35,29	33,11	35,2	35,2	35,2
Kamu bankaları	11,37	10,23	5,6	5,6	5,6
Caixa Economica Federal	17,02	17,06	15,4	15,4	15,4
Brezilya merkez bankası	17,44	15,7	15,6	15,6	15,6
Kredi kooperatifleri	0,5	0,7	0,8	0,8	0,8
Toplam mevduatların yüzdesi					
Yabancıların kontrolündeki bankalar	15,14	16,80	21,14	20,14	19,82
Özel yerel bankalar	33,08	31,82	33,93	35,33	36,60
Kamu bankaları	13,26	11,54	7,36	7,15	7,41
Caixa Economica Federal	20,52	19,91	19,49	19,09	16,92
Brezilya merkez bankası	17,41	19,14	17,05	16,98	17,73
Kredi kooperatifleri	0,59	0,79	1,03	1,31	1,52

Kaynak: (Ataman Erdönmez, 2004, s.26).

Günümüzde Arjantin’de yabancı bankaların payı %50, Brezilya’da %30’lardadır (TBB, Bankacılık ve Araştırma Grubu, 2005, s. 4).

3.1.3. Asya Ülkelerinde Yabancı Banka Girişleri

Asya ülkelerinde yabancı girişleri Doğu ve Orta Avrupa ile Latin Amerika ülkeleri kadar yoğun yaşanmamıştır. Bu durumun en önemli nedeni ise bölgedeki hükümetlerin bugüne kadar kendi bankacılık sistemlerini korumaya yönelik oluşturdukları korumacı ekonomi politikalarıdır. Asya ülkelerinde genel olarak iç kaynaklı büyüme stratejileri ve ağırlıklı olarak yerli kontrolü öncelikli tutulduğu için finans sektöründe de yabancı varlığı dünyanın diğer gelişmekte olan bölgelerine göre daha yavaş yaşanmaktadır. Bu durumun istisnası ise Asya ülkelerini dışa açılmaya iten finansal kriz ortamıdır. Hem girilen krizden yabancı finansal kaynak yardımıyla çıkma düşüncesi, hem de faaliyetlerine devam etmekte zorlanan şirketlerin yabancı desteğe ihtiyaç duymaları, Asya’da yaşanan ekonomik krizin ardından birçok ülkede

finansal liberalizasyonun gerektirdiği dışa açılma politikalarını gündeme getirmiş, bu politikalar Kore, Tayland ve birçok Asya ülkesinde yabancı banka katılımlarının ciddi düzeylere ilerlemesini sağlamıştır.

Yabancı banka payları açısından oldukça sıkı kısıtlama getiren bir ülke olarak Malezya ilginç bir örnek olmuştur. 1997 yılında çıkan finansal krize kadar yabancı bankaların toplam aktifler içindeki payı yüzde 16,7 seviyesinde kalmıştır. Yabancı bankalar grubunda Asya bankalarının iştirakleri, (Hong Kong, SAR, Japonya, Singapur ve Tayland) iki İngiliz bankası (HSBC ve Standard Chartered) ile birkaç büyük Amerikan ve Avrupa bankası bulunmaktadır (Ataman Erdönmez, 2004, s.33)..

Mart 2001’de ise bankacılık sektörü reformunun gerçekleştirilmesi için Devlet tarafından 10 yıllık bir plan açıklanmıştır. Bankalarda ve firmalarda yabancı pay sahipliği sırasıyla yüzde 10 ve yüzde 20 ile sınırlandırılmıştır (Ataman Erdönmez, 2004, s.34).

Malezya bankacılık sektörüne yeni yabancı bankaların girişine ancak 2007 yılından sonra izin verilecektir. 2000 yılında Malezya’da 14 yabancı banka ve bu bankaların yaklaşık 140 şubesi bulunmaktaydı. 2001 itibariyle yabancı bankaların aktifler içindeki payı yüzde 19 olarak gerçekleşmiştir (Ataman Erdönmez, 2004, s.34).

Tablo 3.5. Malezya Bankacılık Sistemi Şubat 2001

	Kuruluş sayısı	Yüzde pay	Aktif	Yüzde Pay	Krediler	Yüzde pay	Mevduat	Yüzde Pay
Ticaret bankaları	29	57	516	78	305	76	365	77
Yerel bankalar	15	29	391	59	233	58	278	59
Yabancı bankalar	14	27	125	19	72	18	87	18
Finans şirketleri	12	24	110	17	77	19	84	18
Tacir bankalar	10	20	38	6	17	4	27	6
Mevduat toplayan kurumlar toplamı	51	100	664	100	398	100	100	100

Kaynak: (Ataman Erdönmez, 2004, s.34).

Çin de birçok Asya ülkesi gibi ulusal bankacılık piyasasını yabancı finansal kuruluşlara açma kararını özellikle krizden sonra almıştır. Bu karar sonrası, uygulamada dört ana aşama ile yabancı bankaların ulusal piyasalara girişine, ihtiyatlı bir yaklaşımla olanak sağlanmıştır. 1980'lerin başında, temsilcilik açmaya izin verilirken, daha sonra belirli bölgelerde şube açma kısıtı altında yabancı bankaların faaliyet göstermesine izin verilmiş, 1996 yılından sonra ise tüm Çin'de şube açmaya izin verilmiştir (Çakar, 2003, s.18).

Yabancı bankaların bankacılık sektörü içindeki mevduat payı baz alındığında en yüksek paya sahip ülke, yüzde 32,8'lik mevduat payıyla Hong Kong ve toplam aktifler baz alındığında ise yüzde 76 oranıyla da Singapur olmuştur. Krizden sonra çoğu ülkede liberalizasyon süreci hızlanmıştır ve yabancı payları artmıştır (IMF, 2000).

3.2. Yabancı Banka Girişlerinin Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Etkileri

Faaliyetini uluslararası boyutlara taşıyan bankalar genellikle dünyada bankacılık alanında geliştirilmiş en son teknikleri kullanan, en yeni hizmet ve ürünleri sunan bankalardır. Bu bankalar ulusal bankaların hizmetlerini hem ulusal, hem de uluslararası düzeyde çeşitlendirmeye yöneltirler (Çakar, 2003, s. 26). Yabancı bankaların Türkiye'deki faaliyetleri özellikle bahsedilmesi gereken iki yönde etken olmuştur. Yabancı bankalar sektörün istikrarı açısından ve sektörün verimliliği açısından önemli katkılar sağlamışlardır. Bu iki etki faktörünü ayrı başlıklar altında incelemek yararlı olacaktır.

3.2.1. İstikrar Etkisi

Yabancı girişleri ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında genel olarak yabancı bankaların ulusal piyasalara girişi ile daha istikrarlı bir kredi kaynağı oluşacağından yerel ülkenin bankacılık sisteminin oluşan ekonomik iniş-çıkış ve şoklara karşı direncinin artacağı görüşü yaygındır. Bu görüş, yabancı bankaların o ülkedeki girişimleri ile yerli finansal kaynakların çekildiği ve başka bir kaynağa ihtiyaç duyulduğu anda ek bir fonlama ve sermaye katkısında bulunacakları varsayımına dayanmaktadır. Herhangi bir kriz ortamında yabancı bankaların yerel bankalara oranla daha az kırılgan olmaları, bu bankaların portföy bileşimlerinin

yerel bankaların portföy bileşimlerinden daha fazla çeşitlendirilmiş olması ile de direkt olarak ilişkilidir (Çakar, 2003, s. 35).

Kriz ortamlarında yabancı bankaların çok ihtiyaç duyulan bir zamanda fon sağlayacağı görüşü yaygın olsa da, bunun tersi bir görüşü de göz ardı etmemek gerekmektedir. Yabancı bankaların genellikle faaliyetleri için tercih ettiği gelişmekte olan ülkelerde risk priminin yüksekliği getiriye arttırmaktadır fakat bu tür kuruluşlar yerel ekonomide herhangi bir kırılganlık tespit ettikleri zaman yüksek risk ortamından kaçınmak ve elde edilen karı realize etmek amacıyla genellikle fonlarını geri çağırma yoluna gitmektedirler. Bu durum da zaten kırılgan bir durumda olan yerel ekonominin daha kötü bir safhaya girmesine sebep olmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde görülen krizlerin çok büyük bölümünde ülkeden sıcak para çıkışlarının yaşanması krizin büyümesi ve diğer ülkelere de sıçramasına neden olmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde oluşan finansal krizlerde genellikle yabancı kaynaklı fonlar en kısa zamanda ülkeyi terketmiş ve bu da krizi daha da içinden çıkılmaz bir durum haline getirmiştir.

Yabancı girişlerine pozitif açıdan bakan görüşe göre, yabancı bankalar faaliyette bulundukları ülkenin politik güçlerinden daha bağımsız ve ulusal firmalarla çıkar amaçlı veya ucuz fon sağlama amaçlı bir ilişkiye girmek için daha az neden sahibi olacaktır. Bu durum söz konusu bankaların özellikle kredi kullandırma durumlarında risk doğurucu ve yolsuzluk içeren faaliyetlerden uzak durmalarını sağlayacaktır. Güçlü bir sermayeye sahip yabancı bankaların, bulundukları ülkenin ekonomik durumu kötü gittiği zamanlarda ulusal firmalara kaynak aktarmaları, bu firmaların kredi bulma çabalarını azaltacaktır (Haas ve Lelyveld, 2002, s. 5).

Yabancı banka katılımlarının finansal istikrar yada kredi arzının devamlılığı üzerindeki etkileri ile ilgili olarak, yabancı bankaların, ulusal bankacılık sistemini istikrara ulaşma yönünde etkilediği görüşü daha baskındır. Bu durumun sebebi, yabancı bankaların güçlü kredi arzı ile birlikte yüksek karşılık politikasını birleştirmiş ve sermaye yeterliliği rasyosunu da tutturmuş olduklarının tespit edilmiş olmasıdır. (Claessens, Demirgüç-Kunt ve Huizinga, 2001, s. 899).

Yabancı bankalar yerel ekonomilerde oluşan kırılgan dönemlerde her ne kadar kısa vadeli yatırımları azaltsa da, genellikle bu tür kriz dönemleri yabancı yatırımcılarca bir fırsat ortamı olarak da algılanmaktadır. Ani sıcak para giriş-çıkışları gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerine büyük darbe vurmaktadır, fakat kriz dönemlerinde yabancı

yatırımcılar normal değerinden çok daha düşük fiyatlarla çeşitli ekonomik girişimleri devralmak amacıyla yüksek miktartlı doğrudan yatırımlar yapmaktadırlar. Bu tür yatırımlar ülkeye giren sermaye miktarını oldukça önemli miktarlarda arttırmakta ve azalmakta olan istihdam oranını desteklemektedir.

Yabancı banka katılımlarının finansal istikrara olan katkısında önemli olan başka bir husus ise bu bankaların denetim ve gözetim alanında yatırım yaptıkları ülkelere taşıdıkları bilgilerdir. Değişik ülkelere yatırım yapan yabancı bankalar tüm bu ülkelerin risk durumlarını analiz etmek zorunda oldukları için bu konuda oldukça güncel ve doğru bilgi-becerilere sahiptirler. Hatta çoğu zaman bu riskleri kullanarak karlılığını arttıran bu girişimlerden risk analizi ve denetim-gözetim yöntemleri hakkında çok önemli bilgiler alınabilir. Krizleri önceden görme konusunda özellikle gelişmekte olan ülke otoritelerinin gelişme sağlaması, gerekli önlemlerin alınması ve krizlerin önlenmesi yada en azından daha az zararla atlatılabilmesi yolunda yol alınmasını sağlayacaktır.

Özellikle gelişmekte olan ülke finansal piyasalarında finansal derinliğin az olması nedeniyle daha etkin rol oynayan sıcak para akışları konusunda bir önemli nokta da bu kaynakların her zaman yabancı kişilerin elinde olmadığıdır. Yabancı kaynaklı olarak görülen bu kısa vadeli sermaye hareketlerinin önemli bir bölümü de varlıklarını kendi ülkelerinde değerlendirmek konusunda isteksiz yerli kişi ve kuruluşların yabancı ülkelere transfer ettiği varlıklardır. Oluşan kriz ortamında risklerin yükselmesi, ekonomik durgunluk nedeniyle yeni yatırımların durması, ekonomik istikrarsızlıklar gibi nedenlerle yerli kişi ve kuruluşlar da varlıklarının bir bölümünü ülke dışına çıkarıp başka yatırım olanakları aramak durumunda kalmaktadırlar. Yabancı ülkelerde değerlendirilen yerli sermaye de çoğu zaman kısa vadeli ve ekonomi üzerinde yıkıcı etkileri olan, spekülative hareketler ile gelir getirme amaçlı olarak kullanılan fonlardır. Yabancı bankalar özellikle de, kriz zamanlarında güvenli bir sığınak gibi çalışabilir, ve böylece ulusal fonların dışarıya kaçışını azaltabilirler. Bu durumda ülke içinde kalan sermayenin makro dengeleri bozucu etkisi sınırlanabilecektir. Türkiye'de, özellikle kriz öncesi dönemde yabancı bankaların paylarının oldukça düşük olduğu bilinmektedir, yaşanan son krizlerden de görüldüğü üzere, spekülative amaçla ülkeye gelen yabancı yatırımcıların, yapısal reformların gecikmesi ve dolayısıyla uygulanmakta olan

programın geleceğinden endişe edilmesi nedeniyle ülkemizden çıkmak istedikleri görülmüş ve sistemden çıkışlarıyla da likidite sıkışıklığı doğmuştur (Çakar, 2003, s. 37).

Yabancı banka girişlerinin pozitif yönde etkisinin olacağını savunan bir başka görüşe göre, özellikle finans sektörünün konsantrasyon oranının çok yüksek olduğu ülkelerde yabancı girişleri bu oranı düşüreceği için ekonomide oluşabilecek sistemik risk ihtimalini azaltacaktır. Çoğu gelişmekte olan ülkede, finans sektörünün çok önemli bir bölümü o ülkede faaliyet gösteren az sayıda büyük banka tarafından kontrol edilmektedir. Bu tür bankalar devlet bankası olabileceği gibi, özel sektör kuruluşları da olabilirler, fakat bu durumun en önemli sakıncası sektörün büyük bölümünü oluşturan bu kadar büyük bankaların herhangi bir tehlikeye girmeleri durumunda tüm sektörü içine alabilecek bir sistemik risk ortamının oluşmasıdır. Yabancı girişleri ile sistemin konsantrasyon oranı azalacağı gibi, sektörde faaliyet gösteren yerel bankaları içine alacak bir risk ortamı daha büyük uluslararası bir oluşumun parçası olan bir yabancı girişimini daha az etkileyecektir (Çakar, 2003, s. 38).

3.2.2. Verimlilik Etkisi

Yabancı bankaların yerel finans sektörlerinin verimliliğine katkıları hem doğrudan hem de dolaylı yollardan olabilmektedir. Yabancı bankalar, faaliyet gösterdikleri ülkelerdeki müşterilerine daha yeni ve daha üstün teknoloji, yeni, kaliteli, ucuz ve daha yararlı finansal ürünler sunarak doğrudan bir verimlilik katkısında bulunurken, söz konusu piyasalarda rekabetin artırılması suretiyle sektörde faaliyet gösteren yerli ve diğer yabancı bankaları uyararak toplam verimlilik üzerinde de dolaylı olarak etkili olmaktadır. Yabancı bankaların sunduğu yeni finansal ürünler, klasik bankacılık faaliyetlerinin aşıp bankacılıkta yenilikler getirdiklerini göstermekte ve bankalarının yönetimi konusunda daha başarılı oldukları, bilançolarında risklerini çeşitli kalemlere dağıttıkları görülmektedir. Bu durum da diğer bankaların bunları örnek alması ile finansal gelişim sürecine hız kazandırmaktadır. Yine, yabancı bankaların ulusal piyasalara bankacılık sektörünün gelişmesinde en önemli etkenlerden olan teknoloji altyapısını taşımaları ve modern bankacılık tekniklerini uygulamaları da verimliliğin artmasında rol oynamaktadır. Yabancı bankaların yönetim tecrübesi ve bilgi teknolojisi ulusal bankaların etkinliğini, doğrudan yada dolaylı olarak ulusal bankalarla rekabet ederek artırabilir (Haas ve Lelyveld, 2002, s. 7).

Yabancı banka girişlerinde yabancı bankaların sayısının piyasadaki paylarının büyüklüğünden daha önemli olduğunun belirtildiği çalışmalara rastlanmıştır. Bu görüş, piyasadaki payı çok yüksek az sayıdaki yabancı bankanın sektöre etkisiyle, piyasa payları düşük, çok sayıdaki yabancı bankanın sektörün işleyişine, modernizasyonuna etkisi karşılaştırıldığında daha çok sayıda yabancı bankanın faaliyet göstermesinin sektör verimliliğine etkisinin daha büyük olacağı düşüncesiyle desteklenmiştir. Ne kadar piyasa payları düşük çok sayıda yabancı banka sektöre giriş yaparsa, rekabet o kadar daha çok artacak, farklı tecrübe ve beceriyle gelen yabancı bankaların ulusal bankacılık sektörüne etkisi o denli büyük olacaktır. Burada önemli olan diğer bir nokta da, söz konusu yabancı bankaların piyasada belirli bir sınırın üstünde çok büyük paylara sahip olmamalarıdır. Çünkü, yabancı bankalar sektörde büyük paya sahip olduktan sonra ulusal bankalarla yarış yapma ihtiyaçları kalmaz ve sektör dışa bağımlı bir hal alır. Ulusal kredi ve para politikalarının etkin çalışabilmesi için söz konusu bankaların sektör içindeki paylarının büyüklüğünün önem taşıdığı düşünülmektedir. Çünkü, devlet otoritelerince daha az kontrol edilebilen bir yabancı banka grubunun varlığı kredi ve para politikalarının uygulanmasında dışarı bağımlılığı arttıracaktır. Bu durum da ulusal çıkarlara ters düşebilecek bir ortamı da beraberinde getirebilir (Çakar, 2003, s. 30).

Yabancı banka katılımlarının ulusal piyasalarda sektörün verimliliğini artıracığı yönündeki yaygın görüşe karşın, bazı görüşler böyle bir durumda verimliliğin artmayacağı görüşünü savunmaktadır. Söz konusu görüşlere göre yabancı banka katılımları kredilerin rasyonel dağılımı üzerinde beklenen olumlu katkıyı yapmayacak başka bir deyişle yabancı bankaların piyasaya girmesi ulusal bankaların kredi kalitesini düşürecektir. "Cherry Picking" adı verilen bu durumda, kredi kalitesi yabancı bankalar lehine gelişecektir. Yabancı bankalar, kötü kredi kullandırımını ve aynı şekilde bireysel piyasaları ulusal bankalara bırakarak sadece büyük ölçekli yada yabancı sahipli firmalara kredi sağlayacaktır. Yabancı bankalar faaliyet gösterdikleri ülkelerdeki uluslararası alanda faaliyet gösteren firmalara kredi kullandırmayı tercih ettiklerinden, bu tür stratejiler izleyen yabancı bankalar bulundukları bölgede oligopolistik ve monopolistik yapılanmalarda teşvik edici rol oynayacaklardır (Çakar, 2003, s. 31).

Yabancı girişleri ile ilgili çalışmalarda genellikle göz ardı edilen bir husus vardır ki, o da ulusal bankaların ülke ekonomisinin gerçeklerini, ihtiyaçlarını daha iyi bildiği ve bunlara daha kolay cevap verebildiğidir. Oysa ki, yabancı bankalar bankacılık faaliyetlerine daha uluslar arası bir açıdan bakarlar ve bu faaliyetlerini daha standartlaşmış bir yapıda sürdürürler. Yıllardır süregelen ve oturmuş bir yapıda devam eden reel sektör-bankacılık sektörü ilişkilerini alışlagelmiş şeklinden farklılaştırmak ve verimliliği artırmak bazen yabancı bankalar için mümkün olamamaktadır. Hatta, geçmişte bazı durumlarda yabancı bankaların kriz anında kredilerini yeniden düzenlemede çok da başarılı olamadıkları görülmüştür (Çakar, 2003, s. 31).

Yabancı bankaların gelişmekte olan ülkelerdeki yerel bankacılık sektörleri üzerindeki temel etkileri hakkında genel bir bilgi verildikten sonra, çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde Türkiye’de yabancı banka faaliyetleri ve yabancı bankaların Türk Bankacılık Sektörü üzerindeki etkileri hakkında tartışma yapıp, özellikle incelenecek olan verimlilik etkisinin daha iyi anlaşılması için, öncelikle etkinlik ve verimlilik kavramları irdelenecek ve daha sonra verimlilik ölçüm çalışmalarından bahsedilecektir. Etkinlik kavramı ve ölçüm yöntemlerine değinildikten sonra, yabancı bankaların Türk Bankacılık Sektörü’nün etkinliğine etkilerini araştırmak amacıyla veri zarflama analizi (DEA) yöntemi kullanılarak verimlilik ölçümü uygulamasına yer verilecektir.

BÖLÜM 4

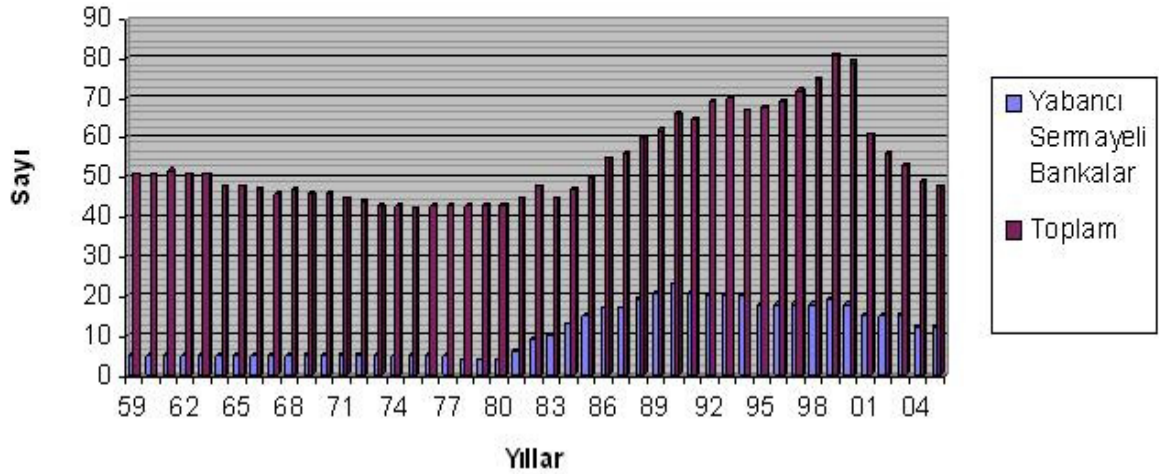
TÜRKİYE’DE YABANCI BANKALARIN FAALİYETLERİ VE YABANCI BANKA GİRİŞLERİNİN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNE ETKİLERİ

Gelişmekte olan ülkeler sınıfında yer alan Türkiye’de de yabancı banka girişlerinin seyri, aynı kategoriye dahil edilebilecek ülkelerle büyük benzerlikler göstermektedir. Yabancı girişlerinin, liberal ekonomik politikaların tüm dünyada uygulanması ve özellikle gelişmekte olan ülkelerde liberal kalkınma stratejilerinin uygulanması ile arttığı bir gerçektir.

Ülkemizde de yabancı girişleri belirli dönemlere kadar çok küçük oranlarda kalmış olsa da, dışa açılma politikalarının yoğunlukla uygulandığı dönemlerde yabancı girişleri önemli oranlarda artmıştır.

1980’li yıllarda başlayan dışa açık kalkınma stratejileri uygulanana kadar, devletin genel politikası finans sektöründe yabancı banka varlığını teşvik edici girişimleri engellemekti. Yerel bankacılık sektörünün yerlilerin elinde olması ve daha da önemlisi finans sektöründe devlet kontrolü tercih edilmekteydi. Fakat 1980’lere gelindiğinde ithal ikameci kalkınma stratejilerinin girdiği çıkmazdan dolayı neredeyse gelişmekte olan tüm ülkelerde dışa açılma dönemi yaşanmıştır. Türkiye’de de durum pek farklı değildir. Ekonomik kriz ortamında 1980’li yılların başlarında dışa açılma politikaları benimsenmiş ve liberal ekonomik sistem ülkemizde de uygulamaya başlanmıştır. Yabancı girişlerinin de liberalleşme eğilimlerinin arttığı dönemlere ve kriz gibi yabancılar için daha iyi fırsatların olduğu dönemlere denk gelmesi genellikle tüm gelişmekte olan ülkelerde gözlemlenen bir süreçtir.

Ülkemizde, özellikle liberalizasyon sürecinden sonra yabancı banka girişleri artmıştır. Bunda 1989 yılında sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi ve uluslararası ticaretin artması özellikle etkili olmuştur. Ancak, yabancı bankaların sayısı yıllar itibariyle artmasına rağmen aktif paylarında önemli bir değişme olmamıştır. Nitekim, 1980 yılında 4 olan yabancı sermayeli banka sayısı 2000 yılı sonunda 21 olmuştur. Bu sayı 2004 yılına gelindiğinde ise 13’tür (TBB, Bankacılık ve Araştırma Grubu, 2005, s.5).

Şekil 4.1. Yıllar İtibarıyla Türkiye’de Faaliyet Gösteren Yabancı Sermayeli Banka Sayısı ve Toplam Banka Sayısı

Kaynak: 40.Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk Bankacılık Sistemi

Yabancı sermayeli banka sayısında zaman içinde dalgalanmalarla beraber önemli artışlar olmuşsa da toplam aktiflerinin sektör içindeki payı yüzde 5’in altında kalmıştır. Günümüzde, Koçbank A.Ş. ve Türk Ekonomi Bankası A.Ş.’deki ortaklıklar da dahil edildiğinde bu oran yüzde 6’ya yaklaşmaktadır. Bu bankaların krediler içindeki payı yüzde 5, mevduattaki payı yüzde 2,5 düzeyindedir. Bu bankalar sektör özkaynaklarının yüzde 5’ine sahiptir (TBB, Bankacılık ve Araştırma Grubu, 2005, s.5).

Tablo 4.1. Yabancı Sermayeli Bankaların Sektör Payı (Yüzde)

	1980	1990	2000	2004
Aktif	2,9	3,5	5,4	3,4
Kredi	1,8	3,5	2,8	4,7
Mevduat	2,3	2,4	3,2	2,5
Özkaynak	2,2	3,8	7,6	4,5

Kaynak: TBB, Bankacılık ve Araştırma Grubu, 2005, s.5

Yabancı bankaların ve yabancı yatırımcıların Türkiye ekonomisi ile ilişkisi sadece banka sistemi ile sınırlı değildir. Yurtdışındaki bankaların Türkiye ile yaptıkları işlem hacminde de önemli bir artış vardır. Yabancıların doğrudan kamu kağıdı yatırımları 2004 sonunda 11 milyar dolara ulaşmıştır. Bu rakam Şubat 2005 sonunda 15 milyar doları aşarak iç borç stokunun yüzde 8’ine yakın bir oranı oluşturmuştur (TBB, Bankacılık ve Araştırma Grubu, 2005, s.6).

Tablo 4.2. İç Borçlanma ve Yabancı Bankalar

	2004
İç borç	169
Türkiye'deki bankalar	87
Banka dışı kesimler	74
Yurtdışında yerleşikler	11
Diğer	9

Dış Borçlanma ve Yabancı Bankalar (Milyar dolar)	
	2004
Dış borç stoku	153
Alacaklılara göre	
Ticari bankalar	42
Özel kesim kredileri	25
Tahvil	28
Borçlulara göre	
Kamu	71
MB	21
Özel	61
Bankalar	19
Banka dışı kesim	42

Kaynak: TBB, Bankacılık ve Araştırma Grubu, 2005, s.6

2004 yılı itibariyle, alacaklılara göre dış borç stokunun dağılımına bakıldığında, yurtdışındaki ticari bankaların alacaklarının 42 milyar dolar, yurtdışındaki özel kesim tarafından açılan kredilerin ise 25 milyar dolar olduğu görülmektedir. Tahvil ihracı yoluyla sağlanan borç ise 28 milyar dolardır. Buna göre resmi olmayan kurumlardan ve bankalardan sağlanan dış borç, toplam borç stokunun yüzde 62'sini oluşturmaktadır (TBB, Bankacılık ve Araştırma Grubu, 2005, s.8).

Türk bankacılık sektörünün yabancılar ile ilişkisi sadece Türkiye'de banka yada şube açılması yoluyla değil, dışarıdan alınan krediler yoluyla da devam etmektedir. Fakat yabancı bankaların etkisini arttıran durum özellikle yabancılar tarafından ülkemizde kurulan veya devralınan yada ortak olunan bankalardır. Bu sebeple Türkiye'ye yabancı banka girişleri ve bu girişlerin zaman içindeki değişimi incelenmiştir.

4.1. Türkiye'ye Yabancı Banka Girişleri

Türkiye'de 1959'dan 1977 yılına kadar 5 yabancı sermayeli banka faaliyette bulunmuştur. 1978 yılında yabancı sermayeli banka sayısı 4'e düşmüş ve 1981'e kadar öyle kalmıştır (40.Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk Bankacılık Sistemi).

1980'li yıllara kadar yabancı sermayeli banka sayısında bir artış olmamasının nedeni 1960'lı yıllardan itibaren uygulanan ithal ikameci kalkınma stratejisi nedeniyle devletin finans sektörünün kontrolünü tamamen elinde tutmak istemesidir. Bu dönemde sektöre girişler çok sıkı olduğu için ne yabancı ne de yerli, yeni bankaların açılması pek mümkün olmamıştır. Ayrıca 1980'li yıllardaki liberalleşme dönemine kadar, devlet politikası olarak yabancı banka varlığı pek istenmemiştir. Bunun en önemli sebebi, o dönemde tüm dünyada tutucu politikaların uygulanmakta olup, ülkeler arasındaki engellerin çok güçlü olmasıdır.

1980'li yıllarda yabancı sermayeli banka sayısında dramatik bir artış olmuştur ve 1980 yılında 4 olan yabancı banka sayısı 1990 yılında 23'e ulaşmıştır (40.Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk Bankacılık Sistemi).

1990'lı yıllarda ufak azalmalarla 20 civarında seyreden yabancı sermayeli banka sayısı 2001 yılına gelindiğinde 15 olmuştur (40.Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk Bankacılık Sistemi).

Çoğu gelişmekte olan ülkede olduğu gibi ekonomik sıkıntıların arttığı dönemlerde yabancı bankaların ülke bankalarına olan ilgisi Türkiye'de de artmıştır. Kriz dönemlerinde bankaların oldukça düşük seyreden değerleri yabancı sermaye sahipleri için yerel bankaları çekici kılmış ve böylece yerel bankaların bir bölümü yabancı bir ortak ile işbirliği yoluyla, yada direkt satış yoluyla yabancı kontrolüne geçmiştir.

Özellikle son 10 yılda ülkemizde ekonomik sorunlar daha sık görüldüğünden finansal sistemin istikrarı da pek sağlanamamıştır. 1994 krizini saymazsak, 1998 yılında Türk bankacılık sistemi fonlama ve kredi riski ile karşı karşıya kalarak on yıllık dönemin ilk tehdidini yaşamıştır. Bunun en önemli sebebi Asya krizi nedeniyle yerel bankaların dış kredi bulmakta zorlanması ve aynı anda Türk ekonomisinin ekonomik olarak sıkıntıya girmesidir. (IMF, 1999) Krizin sonrasında büyük bankaların dış borçları çevrilebildiği halde faiz oranları beklenenin üstünde gerçekleşmiştir. Yurt içinde de faiz oranları yüksek seyretmekteydi; bunun sebebi ise fon ihtiyacı yüksek olan devletin faizleri yükseltmek zorunda kalmış olması ve tam mevduat sigortası nedeniyle bazı

devlet bankalarının ve küçük özel bankaların halkın tasarrufunu yüksek faiz vererek toplamaya çalışmış olmalarıdır (IMF, 1999).

Asya ülkelerinden başlayıp, yayılma riski nedeniyle tüm gelişmekte olan ülke ekonomilerini tehdit eden 1998 krizi ve ülkemizde yaşanan yabancı finansal kaynak sıkıntısı sonrasında 2000 yılında uygulanan reform programıyla Türk ekonomisinin görünümü bir süre için daha güven verici bir hale gelmiş ve bu dönemde yabancı bankaların Türk finans sektörüne ilgilerinde bir artış olmuştur. Hemen sonrasında 2000 Kasım ve 2001 Şubatında peş peşe gelen krizler görünümün değişmesine sebep olmuştur. Fakat yabancı sermayenin Türkiye’de faaliyet gösteren bankalara ilgisi azalmamıştır. Bunun en önemli sebebi ise bankaların değerlerinin oldukça düşmesi ve devralınmasının kolaylaşmış olmasıdır. Örneğin HSBC Bankası Dünya çapında oluşturmuş olduğu banka ağına Türkiye’yi de katmak istemiş ve Kasım krizinde Demirbank’ın Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na devredilmesine rağmen bu bankayı satın alıp Türkiye’de faaliyetlerine başlamıştır.

Belki de bu örnekte Demirbank’ın fona devredilmiş olması HSBC’ye avantaj bile sağlamış olabilir, çünkü Fon’a devredilen bankayı normalde alabileceği fiyattan çok daha ucuza almıştır. Ayrıca, yabancı ilgisinin o dönemde Türk bankalarının üzerinde yoğunlaşmış olduğunun bir göstergesi de Demirbank’a HSBC’nin yanında bir İtalyan bankası olan Unicredito’nun da teklif vermiş olmasıdır (Turkey: Take Your Partner, 2001, s. 2).

2000-2001 döneminde İtalyan IntesaBci bankası da Türkiye ile ilgilenmiştir. Somut bir sonuç elde edilememiş olsa da, bu banka ve Doğu Grubu arasında Garanti Bankası’nda ortak olmak için yoğun görüşmeler yapılmıştır. Fransız BNP Paribas ise Finansbank’ın çoğunluk hissesini almak için görüşmeler yapmıştır (Turkey: Take Your Partner, 2001, s. 2).

Garanti Bankasının yabancı ortak arayışı da yakın zamanda sonuç vermiş ve General Electric firmasına % 25 oranında hisse devri yapılarak yeni bir ortaklık hayata geçirilmiştir.

Türkiye’deki bankalar ile ilgilenen bir diğer yabancı banka ise Citibank’tı. Türkiye’deki faaliyetlerini genişletmek isteyen Citibank, Türk Ekonomi Bankası ile ilgilenmekteydi (Turkey: Take Your Partner, 2001, s. 2). Sonraki dönemde Türk Ekonomi Bankasının yarı hissesi BNP Paribas’ya satılmıştır. Önceleri Finansbank ile ilgilenmekte olan BNP Paribas da böylelikle girmek istediği Türk finansal sisteminde bir yer edinmiştir. Citibank ise Türkiye’de herhangi bir yerel banka ile ortaklık

kurmamış olsa da, daha önce Citibank'ın bir şubesi olarak gösterdiği faaliyetlerini genişletmiş, Türkiye'de kurulu yabancı banka statüsüne geçmiştir.

Portekizli Bank Europa'nın Sitebank ile görüşmeleri de olumlu sonuçlanmıştır ve bu bankayı Bank Europa satın almıştır. Oldukça küçük olan bu bankayı alan Bank Europa'nın amacı üst gelir düzeyindeki, yüksek meblağlarda yatırım yapabilecek müşteri kitlesine hizmet vermektir.

Başka bir yabancı satın alması ise Koç Finansal'ın yarı hissesini Unicredito'ya devretmesi ile gerçekleşmiştir. Yakın zamanda olan bu yabancı girişlerinin devamında da bazı hareketler beklenmektedir. Özellikle henüz kesinleşmemiş olsa da Yapı Kredi'nin % 57.4'lük hissesini Koç Finansal ile Unicredito ortaklığının alması beklenmektedir (Milliyet, 2005).

Son gerçekleşen satın alma ise Dışbank'ın bir Hollanda-Belçika ortaklığı olan Fortis Bank'a satılmasıdır. Günümüze kadar gerçekleşen en yüksek meblağlı satın alma işlemi olan Dışbank'ın devrinde şirketin halka açık olan hisseleri hariç olmak üzere %89,34'ü 1,28 milyar Amerikan Doları'na Fortis Bank'a satılmıştır (Milliyet, 2005).

Dışbank Türkiye'nin yedinci büyük özel bankası konumundaydı ve 2001 yılından beri özellikle bireysel bankacılık ve küçük işletme bankacılığı konusunda pazar payını büyük ölçüde arttırmıştır. Son dönemde piyasada en hızlı yaygınlaşan taksitli kredi kartlarından İdeal Kart ile anlaşmalı işyeri sayısını 50 binin üzerine ve alışveriş cirosu payını ise % 6'ya çıkararak ilk 5 banka arasına giren Dışbank'ı devralan Fortis oldukça önemli bir stratejik yatırım yapmıştır (Milliyet, 2005).

Yabancı sermayenin kriz öncesi dönemde yerel bankalara ilgi duymasının sebebi düşen enflasyon ve aşırı değerlenen Türk Lirası nedeniyle hem reel faizlerin olması gerekenden yüksek seyretmesi, hem de borçlanma ihtiyacı çok yüksek olan devletin bu oranlarla risksiz kazanç şansı vermesidir. Kriz dönemi ve sonrasında ise değişen dinamiklerle birlikte, yabancı bankalar özellikle fiyatları çok ucuzlayan bankaları değerlerinden daha düşük fiyatlara alma amacıyla Türk finansal piyasasına daha fazla ilgi duymaya başlamışlardır.

Günümüze gelindiğinde gerek gerçekleşen yabancı satışlarından dolayı, gerekse finansal sistemimizde kırılganlığın azaltılması ve bankaların daha sağlam temeller üzerinde faaliyetlerini devam ettirmesi nedeniyle, yabancı girişleri fırsatçılıktan çok geleceğe dönük stratejik yatırımlar haline gelmiştir. Özellikle son iki satın alma işleminde Dışbank'ın da Koç Finansal'ın da hisselerinin 2 civarında fiyat/defter değeri

çarpanıyla satılmış olduğu dikkate alınır, yabancı bankaların yerel bankaları çok da ucuza devralmadığı anlaşılmaktadır (Milliyet, 2005).

Şu anda Türkiye’de faaliyet gösteren yabancı sermayeli bankaların listesi aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 4.3. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Yabancı Bankalar

Türkiye’de Kurulmuş Yabancı Bankalar
Arap Türk Bankası A.Ş.
BankEuropa Bankası A.Ş.
Ak Uluslararası Bankası A.Ş.
HSBC Bank A.Ş.
Citibank A.Ş.
Deutsche Bank A.Ş.
Türkiye’de Şube Açan Yabancı Bankalar
Abn Amro Bank N.V.
Banca di Roma S.P.A.
Bank Mellat
Habib Bank Limited
JPMorgan Chase Bank
Société Générale (SA)
WestLB AG
Yabancı Sermayeli Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar
Calyon Bank Türk A.Ş.
Taib Yatırım Bank A.Ş.

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr> (27.04.2005)

4.2. Yabancı Banka Girişleri İle İlgili Türk Yasal Sistemindeki Düzenlemeler

Türkiye’de Bankacılık sektörü ile ilgili yasal düzenleme 2 Temmuz 2005 tarihinde kabul edilen 5387 nolu Bankacılık Kanunu ile son halini almıştır. Bu kanun ile amaçlanan finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanması, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışması, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunmasına ilişkin

usûl ve esasları düzenlemektir. Yürürlükte olan 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun yerine kabul edilen 5387 nolu Bankacılık Kanunu ile Türkiye'de banka kurulması, faaliyet izni alınması, yurt dışında kurulu bankaların Türkiye'de temsilcilik ve şube açmaları gibi konulara daha ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

4.2.1. 5387 Nolu Bankacılık Kanunu ile Yapılan Düzenlemeler

5387 sayılı Bankacılık Kanununda Kuruluş veya Türkiye'de şube ve temsilcilik açma izni ile ilgili 6. Madde'ye göre Türkiye'de bir bankanın kurulmasına veya yurt dışında kurulmuş bir bankanın Türkiye'deki ilk şubesinin açılmasına, bu Kanunda öngörülen şartların yerine getirilmesi kaydıyla Kurulun en az beş üyesinin aynı yöndeki oyuyla alınacak kararla izin verilir (5387 no.lu Bankacılık Kanunu).

Kanunda belirtildiği gibi, izin için yapılacak başvurulara ve iznin verilmesine ilişkin usûl ve esaslar Kurulca çıkarılacak yönetmelikle belirlenir. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından hazırlanan ve 27 Haziran 2001 tarih ve 24445 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Bankaların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik ile Türkiye'de banka kurulması ve yurtdışında kurulu bankaların Türkiye'de ilk şubelerini açmaları, ayrıca ilgili kuruluş ve faaliyet izinlerinin verilmesi konusuna belli düzenlemeler getirilmiştir. Bu düzenlemelerde muhtelif zamanlarda değişiklik yapılmıştır ve en son değişiklik 13 Ağustos 2005 tarih ve 25905 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Yönetmelik ile yapılmıştır.

Türkiye'de kıyı bankacılığı faaliyetinde bulunmak üzere banka kurulması veya yurt dışında kurulu bankalarca bu amaçla şube açılması, bunların faaliyet alanları ile finansal raporlama ve denetim usûlleri ve faaliyetlerinin geçici veya sürekli olarak durdurulması konularında ise yetki Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kuruluna verilmiştir (5387 no.lu Bankacılık Kanunu).

Bankacılık Kanununun yabancı bankaların Türkiye'de temsilcilik açmaları ile ilgili düzenlemesinde ise yurt dışında kurulu bankaların, mevduat veya katılım fonu kabul etmemek ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nca belirlenecek esaslara göre faaliyet göstermek kaydıyla, Kurulun izni ile Türkiye'de temsilcilik açabileceği ifade edilmiştir (5387 no.lu Bankacılık Kanunu).

5387 nolu Bankacılık Kanunu'nun 7. Maddesi gereğince Türkiye'de kurulacak bir banka ile ilgili kuruluş şartları aşağıdaki gibidir:

Türkiye'de kurulacak bir bankanın;

- a) Anonim şirket şeklinde kurulması,
- b) Hisse senetlerinin nakit karşılığı çıkarılması ve tamamının nama yazılı olması,
- c) Kurucularının bu Kanunda belirtilen şartları haiz olması,
- d) Yönetim kurulu üyelerinin bu Kanunun kurumsal yönetim hükümlerinde belirtilen nitelikleri ve plânlanan faaliyetleri gerçekleştirebilecek meslekî tecrübeyi haiz olması,
- e) Öngörülen faaliyet konularının plânlanan malî, yönetim ve organizasyon yapısı ile uyumlu olması,
- f) Nakden ve her türlü muvazaadan âri olarak ödenmiş sermayesinin en az otuzmilyon Yeni Türk Lirası olması,
- g) Ana sözleşmesinin bu Kanun hükümlerine uygun olması,
- h) Kurumun etkin denetimini engellemeyecek şeffaf ve açık bir ortaklık yapısı ve organizasyon şemasına sahip olması,
- i) Konsolide denetimini engelleyici nitelikte herhangi bir hususun bulunmaması,
- j) Öngörülen faaliyet konularına ait iş plânlarını, kuruluşun malî yapısı ile ilgili projeksiyonlarını sermaye yeterliliğini de içerecek şekilde, ilk üç yıl için bütçe plânını ve yapısal örgütlenmesini gösteren bir faaliyet programını iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemi de dahil olmak üzere ibraz etmesi,

Şarttır (5387 no.lu Bankacılık Kanunu).

Kanuna göre bankaların kurucu ortaklarının;

- a) 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu hükümlerine göre müflis olmaması, konkordato ilân etmiş olmaması, uzlaşma suretiyle yeniden yapılandırma başvurusunun tasdik edilmiş olmaması ya da hakkında iflasın ertelenmesi kararı verilmiş olmaması,
- b) Bu Kanunun 71 inci maddesi uygulanan bankalarda veya bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce Fona devredilmiş olan bankalarda nitelikli paya sahip olmaması veya kontrolü elinde bulundurmaması,
- c) Tasfiyeye tâbi tutulan bankerler ile iradî tasfiye haricinde tasfiyeye tâbi tutulan finansal kuruluşlarda, faaliyet izni kaldırılan kalkınma ve yatırım bankalarında, ortaklarının temettü hariç ortaklık hakları ile yönetim ve denetimi Fona intikal eden veya bankacılık yapma ve mevduat ve katılım fonu kabul etme izin ve yetkileri kaldırılan kredi kuruluşlarında, Fona intikalinden veya bankacılık yapma ve mevduat ve katılım fonu kabul etme izin ve yetkileri kaldırılmadan önce nitelikli paya sahip olmaması veya kontrolü elinde bulundurmaması,

d) Taksirli suçlar hariç olmak üzere affa uğramış olsalar bile mülga 765 sayılı Türk Ceza Kanunu ve diğer kanunlar uyarınca ağır hapis veya beş yıldan fazla hapis, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve diğer kanunlar uyarınca üç yıldan fazla hapis cezasıyla cezalandırılmamış olması veya mülga 3182 sayılı Bankalar Kanununun, bu Kanunla yürürlükten kaldırılan 4389 sayılı Bankalar Kanununun, bu Kanunun ve 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununun ve ödünç para verme işleri hakkında mevzuatın hapis cezası gerektiren hükümlerine muhalefet yahut mülga 765 sayılı Türk Ceza Kanunu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu veya diğer kanunlar uyarınca basit veya nitelikli zimmet, zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlar ile istimal ve istihlâk kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık suçları, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, karapara aklama veya Devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlar ile Devlet sırlarını açığa vurma, Devletin egemenlik alametlerine ve organlarının saygınlığına karşı suçlar, Devletin güvenliğine karşı suçlar, Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar, milli savunmaya karşı suçlar, Devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk, yabancı devletlerle olan ilişkilere karşı suçlar, vergi kaçakçılığı suçlarından veya bu suçlara iştiraktan hükümlü bulunmaması,

e) Gerekli malî güç ve itibara sahip bulunması,

f) İşin gerektirdiği dürüstlük ve yeterliliğe sahip olması,

g) Tüzel kişi olması hâlinde, risk grubu ile birlikte ortaklık yapısının şeffaf ve açık olması,

Şarttır.

Bankaların tüzel kişi kurucu ortaklarının doğrudan veya dolaylı olarak nitelikli paya sahip gerçek kişi ortaklarının bu maddenin birinci fıkrasının (a), (b), (c), (d), (e) ve (f) bentlerinde yer alan şartları taşıması gerekir.

Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalarla kurulmuş çok taraflı kredi kuruluşları ve finansal kuruluşlar hakkında bu maddenin birinci fıkrasının (b) ve (c) bentleri uygulanmaz.

5387 Nolu Kanunun 9. Maddesi gereğince, Türkiye'de şube açmak suretiyle faaliyet gösterecek yurt dışında kurulu bir bankanın;

a) Merkezinin bulunduğu ülkede esas faaliyetlerinde yasaklamanın bulunmaması,

b) Merkezinin bulunduğu ülkenin yetkili denetim merciinin Türkiye'de faaliyet göstermesine ilişkin olumsuz görüşünün bulunmaması,

c) Ödenmiş sermayesinin Türkiye'ye tahsis edilen kısmının 7 nci maddede belirtilen miktardan az olmaması,

d) Müdürler kurulu üyelerinin, kurumsal yönetim hükümlerinde belirtilen şartları ve plânlanan faaliyetleri gerçekleştirebilecek meslekî tecrübeyi haiz olmaları,

e) İzin kapsamındaki faaliyet konularına ait iş plânlarını, ilk üç yıl için bütçe plânını ve yapısal örgütlenmesini gösteren bir faaliyet programını ibraz etmesi,

f) Dahil olduğu grubun ortaklık yapısının şeffaf ve açık olması,

Şarttır.

Merkezinin bulunduğu ülkedeki yerel düzenlemelere aykırılıkları nedeniyle faaliyeti yasaklanan konularda faaliyet izni verilmez (5387 no.lu Bankacılık Kanunu).

Kanunun 10. Maddesi gereğince, 6. madde çerçevesinde kuruluş veya Türkiye'de şube açma izni alan bankaların, Kuruldan ayrıca faaliyet izni alması şarttır. Bir beyanname ile yapılacak başvuru üzerine verilecek izin, Kurul tarafından aksi kararlaştırılmış olmadıkça, 4 üncü maddede belirtilen bütün faaliyetleri aynı maddenin son fıkrasındaki sınırlamalar çerçevesinde kapsar. Verilen faaliyet izinleri Resmî Gazetede yayımlanır. Kararın, ilk izin başvurusunun yapıldığı tarihten itibaren en geç üç ay içinde verilmesi gerekir.

Kurum, bu Kanun ve bu Kanuna dayanılarak yapılan düzenlemelerdeki şartları taşımayanlara gerekli düzeltmeleri yapmaları ve eksiklikleri tamamlamaları için altı ay geçmemek üzere süre verir. Bu süre içinde yeniden başvuranlar hakkında yapılan inceleme sonucunda durumları uygun bulunmayanlara verilmiş olan kuruluş izni geçersiz olur ve sonuç yazılı olarak bildirilir. Kuruluş izni almış olan bankaların faaliyete geçebilmesi için;

a) Sermayesinin nakit olarak ödenmiş ve plânlanan faaliyetleri gerçekleştirebilecek düzeyde olması,

b) Kurucuları tarafından 7 nci maddede belirtilen asgarî sermayenin yüzde onu tutarındaki sisteme giriş payının en az dörtte birinin Fon hesabına yatırıldığına dair belgenin ibraz edilmesi,

c) Faaliyetlerinin kurumsal yönetim hükümlerine uygunluğunu sağlaması ve yeterli personel ve teknik donanımına sahip olması,

d) Yöneticilerinin, kurumsal yönetim hükümlerinde belirtilen nitelikleri haiz olması,

e) Kurulca faaliyet konularını yürütebilecek yeterliliğe sahip olunduğu kanaatine varılması,

Gerekir.

Sisteme giriş payının ödenmeyen kısmının, faaliyete geçiş tarihinden itibaren Kurulca belirlenecek ödeme plânı çerçevesinde Fon hesabına yatırılacağına ilişkin taahhütnamenin Kuruma ibrazı zorunludur. Sisteme giriş payı bir defaya mahsus olmak üzere alınır. Banka hissedarları sisteme giriş payının ödenmesinden müteselsilen sorumludurlar (5387 no.lu Bankacılık Kanunu).

5387 Nolu Bankacılık Kanununun Birleşme, bölünme ve hisse değişimi ile ilgili 19. Maddesi gereğince, Türkiye'de faaliyette bulunan bankalardan birinin; diğer bir veya birkaç banka veya finansal kuruluş ile birleşmesi veya bütün aktif ve pasifi ile diğer hak ve yükümlülüklerini Türkiye'de faaliyette bulunan diğer bir bankaya devretmesi, bütün aktif ve pasifleri ile diğer hak ve yükümlülüklerini devir alması veya bölünmesi ya da hisse değişimi Kurulun iznine bağlıdır (5387 no.lu Bankacılık Kanunu).

4.2.2. 5387 Nolu Bankacılık Kanunu ile bu Kanunla Yürürlükten Kaldırılan

4389 nolu Bankalar Kanununun Karşılaştırılması

Yürürlükte olan 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun yerine kabul edilerek bu kanunun yürürlükten kaldırılmasını hükme bağlayan 5387 nolu Bankacılık Kanunu ile Türkiye'de banka kurulması, faaliyet izni alınması, yurt dışında kurulu bankaların Türkiye'de temsilcilik ve şube açmaları ve kıyı bankacılığı gibi konulara daha ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

Türkiye'de bir bankanın kurulmasına veya yurt dışında kurulmuş bir bankanın Türkiye'deki ilk şubesinin açılmasına izin verilmesi ile ilgili olarak her iki kanun da Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunun en az beş üyesinin aynı yöndeki oyuyla alınacak kararla izin verileceği hüküne yer vermiştir, ancak izne ilişkin kararın başvurunun tamamlandığı tarihten itibaren üç ay içerisinde Kurul tarafından bildirilme zorunluluğu 5387 nolu kanun ile getirilmiştir.

Türkiye'de kurulacak bankaların ve kurucularının taşıması gereken özellikler ile ilgili olarak, 5387 nolu kanunda bankaların organizasyon yapısı, denetim organları, kurumsal altyapıları ve kurucularda aranan şartlar yönünden daha detaylı ve sıkı düzenlemelere yer verilmiştir. Ayrıca 4389 nolu Kanuna göre bankanın kurulması için gerekli olan 21 Trilyon Türk Lirası ödenmiş sermaye tutarı, 5387 nolu kanunla 30 Milyon Yeni Türk Lirasına çıkarılmıştır.

Merkezi yurt dışında bulunan bankaların Türkiye’de şube açmaları ile ilgili olarak var olan düzenlemelere 5387 nolu Kanun ile Türkiye’de şube açmak üzere başvuran bankanın,

- Müdürler kurulu üyelerinin, kurumsal yönetim hükümlerinde belirtilen şartları ve plânlanan faaliyetleri gerçekleştirebilecek meslekî tecrübeyi haiz olmaları,
- İzin kapsamındaki faaliyet konularına ait iş plânlarını, ilk üç yıl için bütçe plânını ve yapısal örgütlenmesini gösteren bir faaliyet programını ibraz etmesi,
- Dahil olduğu grubun ortaklık yapısının şeffaf ve açık olması,

Düzenlemeleri getirilmiştir.

Son olarak, Türkiye’de münhasıran kıyı bankacılığı faaliyetinde bulunulması ile ilgili olarak 4389 nolu kanunun Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’na verdiği yetkinin yanında adı geçen kanunun diğer maddelerinin uygulanamayacağı ve 1211 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu’nun 40. maddesinin uygulanamayacağı yönündeki hükümler 5387 sayılı Kanun ile kaldırılmıştır.

4.3. Yabancı Banka Girişlerinin Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri

Türkiye özellikle 1980 sonrası dönemde liberalleşmeye yönelmesi ile yabancılar için karlı bir Pazar haline gelmiştir. Ülkemizin dış kaynaklı büyüme stratejisi ve dünya finansal piyasalarıyla entegrasyon sürecine girmesi yabancı finansal kuruluşlara bir faaliyet ortamı doğurmuş ve günümüze kadar gelen süreçte giderek artan oranlarda yabancı girişlerine ortam yaratmıştır.

Çeşitli dönemlerde değişmekle beraber, Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların toplam aktif büyüklükleri içinde yabancı payı her ne kadar küçük görünse de, yabancıların sektöre girişleri bankacılık sektörünün yapısını değiştirmiş ve bankaların klasik bankacılıktan bir ölçüde sıyrılarak bireysel bankacılığa yönelmelerine, teknoloji transferine ve hizmet çeşitlendirmesine katkıda bulunmuştur. Son yıllarda Türk bankaları da, bireylerin finansal hizmet ihtiyaçlarının önemini farketmiş ve sektördeki rekabet arttıkça bireysel bankacılığı ilgi odağı haline getirmeye başlamışlardır. Bu bağlamda, Türk bankacılık sektöründe, müşteri odaklı hizmet konusunda büyük gelişmeler kaydedilmiştir. Müşteri hizmetlerine ağırlık verilmesi olgusu tabi ki günümüz koşullarının ve sürekli gelişen ekonomik hayatın bir sonucudur fakat bu yeni ve çağdaş bankacılık

anlayışının ülkemizde de yerleşmesinde yabancı bankaların katkısı da önemlidir. Daha önce değinilmekle birlikte tekrar vurgulanması gereken bir konu da, yabancı banka girişlerinde, sektörde bulunan yabancı bankaların sayısının, piyasadaki paylarından daha önemli olduğudur. Ülkemizde de, yabancı bankaların sektördeki payları az olmakla birlikte, ulusal bankaları etkiledikleri görülmüştür (Çakar, 2003, s.42).

Yapılan araştırmalara göre, özellikle Türkiye’de bankacılık sektörünün bugünkü yapısına ulaşılırken büyük adımlar atılmış olan 1980-1990 döneminde, yabancı bankalar Türkiye’de banka yönetimi konusunda şu alanlarda gelişmeye neden olmuştur: Planlama, kredi değerlendirme ve pazarlama, eğitim (Denizer, 2000, s. 16).

1980’lerden önce finansal planlama ve faaliyet planlaması standart ve ciddi uygulanan süreçler değillerdi. Bankalar planlama yapmadan mümkün olduğu kadar genişlemeye çalışıyorlardı, çünkü halktan enflasyon nedeniyle çok düşük reel faizlerle para toplayabiliyorlardı. Fakat 1980’den sonra yerli bankalar bütçe, planlama ve yönetim bilişim sistemleri konusunda yabancı bankaları taklit etmeye başladılar (Denizer, 2000, s. 17).

Kredi değerlendirmesinde ise önceleri kredi memurlarının sağladığı bilgiler ve müşterinin beyanatı ve sağladığı evraklar haricinde bir çalışma yoktu. Çoğu bankanın kredi istihbarat birimi bile yoktu. Kredi pazarlama departmanları da olmayan yerel bankalar Citibank’ın 1981’de pazarlama departmanı da içeren bir organizasyon yapısıyla piyasaya girmesinden sonra kredi pazarlamasına başladılar (Denizer, 2000, s.17).

Türkiye’de faaliyet gösteren yabancı bankalar, genellikle tüm dünya çapında tanınmış kurumlar olup, yaygın şube ve temsilcilik ağına sahiptirler ve sahibi oldukları teknolojileri hızla transfer edebilmekte, yeni finansal araçları piyasada kullanmakta ve kullanımını özendirilmekte, hızlı hizmet sunabilmekte ve pazarlama gücüyle fiyat ve kalite rekabetine neden olmaktadır. Artan rekabet ortamı ile Türk bankacılık sektörü de kendisini yenilemek ve oluşan rekabet ortamında yerini almak durumunda kalmıştır. Hem verdiği hizmeti geliştirmek hem de ürün yelpazesini genişletmek zorunda kalan Türk Bankaları, teknolojiye ve insan kaynaklarına daha fazla yatırım yapmak durumunda kalmışlardır.

Yabancı bankaların beraberinde getirdiği en önemli olumlu etki, az personel ve yoğun teknoloji ile daha verimli çalışma ortamını sağlamaktır. Bu pozitif etki ile birlikte, Türkiye'de uluslararası bankacılık teknikleri, bankacılık zihniyetinde farklılık yaratmıştır. Daha az alınan personel daha iyi eğitime başlanmış, çalışanların günümüz teknolojisini etkin olarak kullanmaları sağlanmış ve tüm bu gelişmelerle müşterilere daha iyi hizmet verilmeye başlanmıştır.

Öte yandan, yabancı bankalar, Türk bankaları gibi büyük müşteri kitlesine aracılık etme yolunu seçmemiş, az müşteriyle büyük meblağlı işlemler yapmış ve müşteri seçiminde riske girmemişlerdir. Özellikle Sitebank'ı satın alıp ülkemizde faaliyetine başlayan Bank Europa ülkemizde beş yıldızlı bankacılık adını verdiği, yüksek gelirli müşteri grubuna daha lüks hizmet verme stratejisini getirmiştir. Bu yönüyle Bank Europa yabancı bankaların ülkemiz sektörüne getirdiği yeni ve farklı anlayışlara iyi bir örnek oluşturmaktadır.

Yabancı bankaların sektöre katılımı, ödemeler dengesi üzerinde sektördeki payları paralelinde olumlu etki yaratmıştır. Bu etkiyi, ülkeye sağladıkları yabancı sermaye girişi ve ülkede gerçekleşen büyük projeleri finanse etmeleri ile sağlamışlardır. Yabancı bankalar, uluslararası finansal piyasalarla yakın bağlantı içinde olduklarından, dünya ekonomisi ve uluslararası para sistemiyle ilgili ayrıntılı ve güvenilir bilgiye doğrudan ulaşabilmekte ve ülkenin de yabancı sermaye piyasalarına girişini kolaylaştırabilmektedirler. Finansal getirinin yüksek devlet borçları nedeniyle iyice arttığı 1990 sonrası dönemde ülkemiz yabancı fonlar açısından oldukça çekici hale gelmiştir. Ülkemizde faaliyete geçen yabancı bankaların beraberinde getirdiği sermaye ve dışarıdan ülkemizde yatırım yapılmak üzere getirdikleri kaynaklar ülkemizde finansal sıkıntıların aşılmasında önemli rol oynamışlardır (Denizer, 2000, s.18).

Yabancı bankaların ülkemize getirdiği finansal kaynaklar ile ödemeler dengesi açısından yarattığı faydadan bahsederken, oluşturdukları negatif etkilerden de bahsetmek gereklidir. Şöyle ki, yabancı bankalar özellikle getirdiği kısa vadeli yabancı kaynaklar ile zaman zaman ülkemizde bir finansal risk unsuru oluşturmaktadırlar. Kısa vadeli kaynaklar ülkeden özellikle kriz zamanlarında bir anda çıkıp, tam ekonominin kırılgan olduğu anlarda sıkıntı yaratmaktadırlar. Sıcak para denen bu kısa vadeli kaynaklar çoğu zaman faydadan çok zarar getirmektedirler. Fakat

sıcak para konusunda suçu sadece yabancı bankalarda aramak yanlıştır. Çünkü ülkemizde bulunan ve özellikle kriz zamanlarında yurt dışına kaçan sıcak para sadece yabancı uyrukluların değil aynı zamanda Türk uyruklu kişilerin de varlıklarıdır. T.C. Merkez Bankası Başkanı Süreyya Serdengeçti'nin Bakanlar Kurulu'na 2005 Nisanında yaptığı ekonomik görünüm sunumunda da belirttiği gibi, Şubat 2005 ayında toplam 10.8 milyar Amerikan Doları yabancı kaynaklı sıcak para ülkemizde bulunmakta iken, 3,4 milyar Amerikan Doları tutarında da yerleşik kaynaklı sıcak para ülkemizde dolaşımdadır (TCMB Ekonomik Görünüm, 2005).

Yabancı bankaların ülkemiz finansal sektörüne etkilerini incelerken verimlilik konusundan bahsederken de belirtildiği gibi yabancı bankalar, ulusal bankacılığa eğitim konusunda da önemli katkıda bulunmuştur. Bu bankalar, sektördeki elemanları kendilerine çekerek, bu kişilerin birikim ve tecrübelerini artırarak, onlara yüksek ücret ve iyi sosyal statüler sağlamışlardır. Bu durum, ilk etapta ulusal bankaları eleman sıkıntısı ile karşı karşıya bırakmakla birlikte, uzun vadede sektörde birikimli insan gücüne sahip bir bankacılık sektörü oluşmaktadır (Çakar, 2003, s.43).

Günümüzde yabancı bankaların Türk bankacılık sektöründeki etkinlikleri çok önemli noktalarda olmasa da, söz konusu bankalar grubunun sektördeki payının büyümesi, bu bankaların sektör üzerindeki etkilerini artırabilecek, ve ülkenin ulusal çıkarları doğrultusunda para ve kredi politikalarını çalıştırmasını ve izlemesini zorlaştırabilecektir (Çakar, 2003, s. 44).

Yabancı bankaların ülkemize girişlerinin çeşitli yönlerden etkileri olsa da, yukarıda da bahsedildiği gibi, bankacılık sektörünün verimliliği ve karlılığını arttıracak uygulamaların ülkemize tanıtılması yabancı bankaların üstlendiği en önemli rollerden biridir. Yabancı faaliyetlerinin ülkemiz bankacılık sektörüne verimlilik yönünden ne kadar katkıda bulunduğu, yabancıların yerel sektörümüze etkisi ile ilgili akla gelen en önemli sorulardan biridir.

Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı bankaların yerel bankacılık sektörü üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri incelenip, yabancı bankaların günümüze kadar gösterdikleri faaliyetler ile yerel sektörde ne gibi değişiklikler yarattığı sorusuna cevap aramak amacıyla geçmişten günümüze yerel bankaların ve ülkemizde faaliyet gösteren yabancı bankaların etkinlikleri ölçülecek, yabancı faaliyetlerinin Türk bankacılık

sektörünün etkinliğini ne yönde etkilediğinin anlaşılması için etkinlik skorları karşılaştırmalı olarak incelenecektir.

Etkinlik skorlarının ölçülmesinden önce, etkinlik kavramı üzerinde durulacak, bankacılık sektöründe etkinlik ve etkinliğin bileşenleri hakkında araştırma yapılacaktır. Etkinlik ölçüm yöntemlerine kısaca değinildikten sonra çalışmada kullanılacak olan Veri zarflama analizi (DEA) yöntemi ile ilgili bölüme yer verilip son bölümde uygulamaya yer verilecektir.

BÖLÜM 5

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE ETKİNLİK KAVRAMI VE VERİMLİLİK ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ

Bu bölümde öncelikle etkinlik kavramı incelenecek, etkinlik tanımı ve etkinliğin bileşenlerine değinildikten sonra spesifik olarak bankacılık sektöründe etkinlik konusu irdelenip, etkinliğin ölçümü için yapılması gerekli olan varsayımlar ve etkinlik ölçümü konusunda kullanılan yöntemler hakkında bilgi verilecektir.

5.1. Etkinlik, Etkenlik, Verimlilik Kavramları ve Etkinlik-Verimlilik İlişkisi

Çalışmada kullanılan terimlerin doğru seçilmesi ve kavramların içerdiği anlamların öğrenilmesi için yapılan araştırmada genel olarak kullanılan “etkinlik” ve “verimlilik” terimlerinin yanında etkinlik teriminin yerine “etkenlik” teriminin Milli Prodüktivite Merkezi ve Türk Dil Kurumu tarafından kullanıldığı görülmüştür.

Etkenlik; işletmelerin, amaçlarına ulaşmak için gerçekleştirdikleri etkinliklerin sonucunda bu amaçlara ulaşma derecesi; başka bir deyişle, bir örgütte belirlenen amaçların gerçekleştirilmesi için tüketilmesi beklenen kaynaklar ile gerçekten tüketilen kaynaklar arasındaki ilişki olarak tanımlanmıştır (Milli Prodüktivite Merkezi, 2005).

Milli Prodüktivite Merkezi ve Türk Dil Kurumu internet sayfalarında etkinlik kavramının “faaliyet” kelimesi ile eş anlamlı olarak kullanılacağı belirtilmekle beraber, İngilizce kaynaklardan yapılacak çeviriler ile ilgili olarak da Etkenlik teriminin İngilizce’deki “efficiency” teriminin tam karşılığı iken, verimlilik kavramının İngilizce’deki “productivity” terimini karşılayacağı ifade edilmiştir. Çoğu Türkçe çalışmada kullanılan “etkinlik” teriminin ise “activity” kelimesi ile aynı anlama geleceği ifade edilmiştir (Milli Prodüktivite Merkezi, 2005).

Çalışmada Türkçe kaynaklarda şimdiye kadar yoğun olarak tercih edilen “etkinlik” teriminin kullanılması uygun görülmüştür.

Verimlilik ise, üretilen ürün ya da hizmetler ile bu ürün ya da hizmetleri üretmek üzere kullanılan girdilerin ilişkisi; en genel tanımıyla, üretilen mal veya hizmetin yani son ürünün, bu ürünün/hizmetin elde edilmesinde kullanılan girdiye oranlanmasıyla

elde edilen değerdir (Milli Prodüktivite Merkezi, 2005). Etkinlik ve verimlilik kavramları çoğu zaman birbirlerinin yerine, eş anlamlı terimler olarak kullanılmaktadır. Fakat aslında iki kavram birbirinin yerine belirli koşullarda kullanılabilir. Bunun sebebi etkinlik kavramının verimlilik kavramını da içerecek şekilde daha kapsamlı bir kavram olmasıdır.

Milli Prodüktivite Merkezi'nin yayınlarına göre verimlilik, etkinlik kavramının içerdiği teknik etkinlik, ölçek etkinliği ve fiyat etkinliği gibi unsurlardan sadece teknik etkinliği içermektedir.

Verimlilik terimi her ne kadar etkinlik terimine göre daha sınırlı bir anlam ifade etse de, bu çalışmada fiyat etkinliği yada ekonomik etkinlik ile ilgili bir inceleme yapılması amaçlanmadığından etkinlik kavramı ile verimlilik kavramının birbirlerinin yerine kullanılmasında herhangi kavram kargaşası oluşmayacağı düşünülmektedir.

5.2. Genel Olarak Etkinlik Kavramı ve Bankacılık Sektörünün Etkinliği

Etkinlik kavramı hangi sektörde olursa olsun, bir firmanın yöneticileri için her zaman öncelikle göz önünde bulundurulması gereken bir konudur. Günümüzün artan rekabet ortamında, firmaların maliyetlerini en aza indirgeyip optimum ölçeği yakalamaları faaliyetlerini devam ettirmeleri açısından zorunludur. Özellikle konumuz olan bankacılık sektörünün yapı itibarıyla dış rekabete fazlasıyla açık olması, etkinlik konusunun, bu sektör ile ilgili çalışmalar açısından sık sık kullanılması sonucunu doğurmaktadır.

Ekonomide liberalleşme eğilimleri arttıkça, dışa açılım sağlanmakta ve tüm ekonomi gibi, finans sektörü de dış faktörlerden daha çok etkilenmektedir. Liberalleşme beraberinde rekabet artışı ve tüm firmalarda verimliliğe artan bir önem verilmesi gerekliliğini getirmektedir.

Sistemin ve sistemi oluşturan parçaların uluslararası rekabet koşullarında ayakta kalacak etkinlik düzeyine getirilmesi amacıyla firmaların teknoloji ve ölçek açısından ve kamusal müdahale yada kuruluşların mülkiyet yapısı konularında ayarlamalar yapılması kaçınılmazdır (Cingi, 2000, s.1).

Tüm bu ayarlamalar yapılırken ve üst yönetim kararları alınırken hem tüm sektörün verimlilik durumu hem de ayrı ayrı firmaların verimlilik durumu göz önünde bulundurulacak en önemli faktörlerden biridir.

Etkinlik genel olarak bir üretim sürecinde belirli bir girdi bileşiminin kullanılarak maksimum çıktı elde edilmesi yada belirli bir çıktı miktarının minimum girdi ile elde edilmesidir (Cingi, 2000, s.2).

İşletme amaçlarına ulaşmak için mal veya hizmetleri, kalite, zaman ve maliyet kısıtları altında oluşan üretim fonksiyonu dahilinde üretmektedir. İşletmenin temel faaliyeti minimum maliyet ile tüketicinin ihtiyacını karşılayacak mal ve hizmet üretmektir (Vural, 2000, s.2). Bu durumda işletmenin yönetimi ile ilgili kritik soru bu işletmenin üretimini doğru şekilde yapıp yapmadığıdır. İşte bu sorunun cevabı etkinlik kavramı çerçevesinde bulunabilir. Firmanın girdi ve çıktılarının optimum değerinin ne olduğunu belirlemek durumundadır ve bu değerlere ne derece yakın olduğu da o firmanın etkinlik düzeyini belirleyecektir. Etkinsizlik ise arzu edilen ve gerçekleşen performans düzeyleri arasındaki fark ile ölçülmektedir (Ertuğrul ve Zaim, 1996, s. 37).

Bu anlamda etkinlik, çıktı ve girdilerin olması gereken optimum değeri ile üretim sırasında gözlenen değerler arasındaki bir karşılaştırma olarak tanımlanmıştır. Verilen girdilerle ulaşılan çıktının, yine verilen girdilerle ulaşılacak maksimum potansiyel çıktıya oranı veya verilen çıktıların üretimi için gereken minimum girdinin yine aynı miktardaki çıktıyı üretmek için gerçekte kullanılan girdiye oranı ile etkinlik ölçümü yapılabilir (Ertuğrul ve Zaim, 1996, s. 38).

Gerçekleşen değerler ile karşılaştırılacak optimum değerlerin nasıl belirlendiği etkinlik tanımımız açısından önemlidir. Eğer optimum değerler üretim olasılıklarına bağlı olarak belirleniyorsa, ölçülen etkinlik teknik etkinliktir. Yada optimum değerler işletmenin amaçlarına göre belirleniyorsa, yani maliyet minimizasyonu ve kar maksimizasyonu kapsamında belirleniyorsa o zaman da ekonomik etkinlik (fiyat etkinliği) ölçülmüş olur (Ertuğrul ve Zaim, 1996, s.38).

Bir firmanın $w = (w_1, \dots, w_n)$ vektörü ile ifade edilen, belirli girdi fiyatlarından $x = (x_1, \dots, x_n)$ vektörü ile tanımlanan, n adet girdi kullanarak yine belirli bir fiyattan ($p > 0$) bir y ürünü ürettiği varsayılırsa, bahsedilen firma için etkin olacak bir üretim teknolojisi aşağıdaki üç değişik fonksiyon ile gösterilir (Ertuğrul ve Zaim, 1996, s. 39).

1) Muhtelif girdi vektörleri ile elde edilebilecek maksimum çıktıyı gösterecek $f(x)$ üretim fonksiyonu,

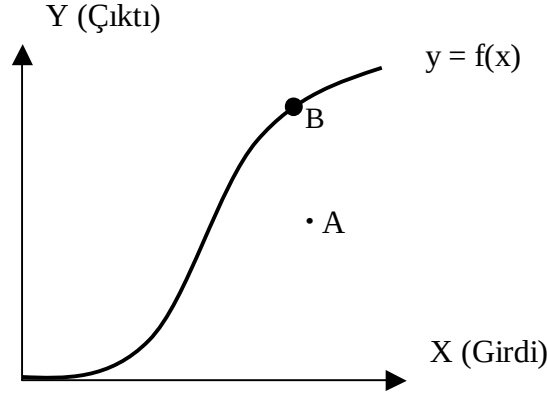
2) Girdi fiyatlarının yukarıda belirtildiği gibi w vektörü ile tanımlandığı, y ürününü üretmek için yapılacak asgari harcamaları belirten $c(y, w) \equiv \min_x \{ w \cdot x \mid f(x) \geq y, x \geq 0 \}$ maliyet fonksiyonu

3) Üreticinin karşılaştığı girdi fiyatları (w) ve çıktı fiyatları (p) için maksimum karı gösteren $\pi(p, w) \equiv \max_{y, x} \{ p \cdot y - w \cdot x \mid f(x) \geq y, x \geq 0, y \geq 0 \}$ kar fonksiyonu

Bu üç denklemden de anlaşılacağı üzere etkin olarak nitelendirilebilecek bir işletme kullandığı girdiler ile maksimum çıktıyı elde edebilen, girdi fiyatları dikkate alınca minimum maliyetle üretim yapabilen ve girdi ve çıktı fiyatlarına bağlı olarak maksimum kar hedefine ulaşabilen bir işletmedir. Yani, bir işletme için etkinlik konusu birkaç unsurdan oluşmaktadır. Bu unsurlar ayrı ayrı işletmenin etkinliği konusunda rol oynamaktadırlar. İşte bu sebeple etkinliğin unsurlarını ayrı ayrı incelemek etkinlik kavramının daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

5.2.1. Teknik Etkinlik

Bir işletmenin üretim yaparken kullandığı girdilerle maksimum çıktı elde edebilme durumu, yada belli bir üretim hacmini yakalarken minimum oranda girdi kullanma durumu teknik etkinliği ifade eder. Aşağıdaki şekilde yer alan $y = f(x)$ üretim fonksiyonu çerçevesinde üretim yapan bir işletme düşünüldüğünde, eğer işletme $y = f(x)$ fonksiyonu eğrisinin üzerindeki herhangi bir noktada üretim yapıyorsa teknik olarak etkin, eğri ile X eksenı arasında kalan bölgede üretim yapıyorsa teknik olarak etkin değil demektir (Ertuğrul ve Zaim, 1996, s.38). Eğrinin üzerinde kalan bölgede üretim yapılması teknik olarak mümkün değildir.

Şekil 5.1. Üretim Fonksiyonu

Yukarıdaki şekilde $y = f(x)$ eğrisi üzerinde herhangi bir noktada üretim yapan bir işletme teknik olarak etkin üretim yaparken, aynı zamanda belirli bir girdi miktarı ile elde edilecek maksimum çıktıyı almış yada belirli bir üretim miktarı için gerekli asgari girdiyi kullanmış olur (Vural, 2000, s.4).

Bir işletmenin teknik etkinlik konusundaki başarısı ise öncelikle optimum girdi kombinasyonunu elde etmesine ve sonra da bu girdilerle maksimum çıktıyı elde etmesine bağlıdır. Ancak etkinsizliğin ne kadarının üretimin girdi ve çıktı bakımından ayarlanmasından, ne kadarının da sistematik, üretim sürecindeki hatalar, yada rastlantısal faktörlerden dolayı oluştuğunu belirlemek mümkün değildir (Vural, 2000, s.5).

5.2.2. Ölçek Etkinliği

İşletmenin etkin üretim yapabilmek için göz önünde bulundurması gereken bir diğer faktör ise maliyetlerin minimize edilmesidir. Maliyetlerin minimize edilmesi konusundan bahsederken burada maliyet kavramından neyin anlaşılması gerektiği çok önemlidir. Maliyeti minimize ederken amacın toplam maliyeti azaltmak olmadığı burada vurgulanmalıdır. Çünkü, toplam maliyeti azaltmak için üretim ölçeğini küçültmek gereklidir ama önemli olan optimum ölçek büyüklüğünü yakalamaktır. Başka bir ifade ile, maliyeti minimize ederken önemli olan toplam maliyeti düşürmek değil üretilen birim başına maliyeti azaltmaktır. Bunun yolu ise optimum ölçek büyüklüğünü yakalamaktır.

Optimum ölçek büyüklüğünü bulmak için ise ölçek getirisi kavramını incelemek gereklidir.

Ölçek getirisi bir işletmenin üretim ölçeğini değiştirdiğinde elde ettiği fazladan çıktı miktarıdır. Ölçek büyütüldüğünde oluşan fazladan çıktının sebebi ölçekteki artış olduğundan bu kavrama ölçek getirisi denmektedir.

Uzun dönemde, üretime giren tüm faktörlerin t oranında arttırılması durumunda çıktı miktarı

- aynı oranda artabilir,
- t oranından daha az artabilir,
- t oranından daha fazla artabilir.

Eğer üretimdeki artış oranı üretim faktörlerindeki artış oranı ile aynı ise ölçeğe göre sabit getiri, üretimdeki artış oranı üretim faktörlerindeki artış oranından büyükse ölçeğe göre artan getiri, eğer üretim oranı üretim faktörlerindeki artış oranından küçükse ölçeğe göre azalan getiri durumundan söz edilebilir (Dinler, 2003, s.141).

Burada uzun dönem durumundan bahsediliyor olmasının sebebi bazı üretim faktörlerinin uzun dönemde arttırılıp azaltılabildiğinin kabul edilmiş olmasıdır (Dinler, 2003, s.140).

Üretim ölçeği arttıkça ölçek getirisi artıyorsa, yani ölçeğe göre artan getiri durumu söz konusu ise, firma büyümeyi tercih edecektir. Ölçek getirisi belli bir noktaya kadar pozitif iken belli bir noktadan sonra negatife döner. Yani ölçeğe göre artan getiri durumu yerini ölçeğe göre azalan getiriye bırakacaktır. Bu durumda büyümek yararlı olmaktan çıkıp zararlı olmaya başlamış demektir. Firma artan getiri durumundan azalan getiri durumuna döndüğü noktada üretim ölçeğini ayarlamalıdır. Bu ölçek optimal üretim tesis ölçeğidir (Dinler, 2003, s.141).

5.2.3. Fiyat Etkinliği

Üreticinin etkinlik konusunda teknik olarak başarılı olması, yani minimum girdi ile belirli bir miktar çıktıyı elde ediyor olması yada belirli bir girdi ile maksimum çıktıyı elde ediyor olması her zaman etkinlik konusunda genel olarak başarılı olduğu anlamına gelmeyecektir. Teknik etkinliğin yanında şirketin optimum ölçeği de yakalaması gerekmektedir. Şirketin davranışsal olarak amacına ulaşması için yani karını maksimize edebilmesi için teknik etkinlik ve ölçek etkinliğini sağlaması gerekliliğinin yanında bir de girdi fiyatlarını minimize etme zorunluluğu vardır. İşte bu noktada fiyat etkinliği üçüncü bir etkinlik unsuru olarak göze çarpmaktadır.

Üretim olanakları eğrisinin üzerinde üretim yapan, yani teknik etkinliği yakalayabilmiş bir şirket aynı zamanda kar maksimizasyonu amacına da ulaşabiliyorsa fiyat etkinliğini de sağlayabilmiş demektir (Ertuğrul ve Zaim, 1996, s.38). Buradan da anlaşılacağı gibi teknik etkinlik tek başına bir firma için yeterli değildir. Kullanılan girdi miktarlarının yanında bu girdilerin fiyatlarının da göz önünde bulundurulması gereklidir.

Belirli bir miktar çıktıyı üretmek için gerekli minimum girdi oranını belirledikten sonra, fiyat olarak da en uygun girdi kombinasyonunun bulunması firmanın kar maksimizasyonu amacına ulaşmasını sağlayacaktır. Girdi miktarları teknik etkinlik ile ayarlandıktan sonra, fiyat etkinliği göz önünde bulundurularak minimum maliyeti elde etmek için ucuz olan girdiler pahalı olanların yerine ikame edilebilir ve böylece şirket minimum maliyetle üretme şansını elde etmiş olur.

Fiyat etkinliği her ne kadar firmaların göz önünde bulundurması gereken bir ölçü ise de etkinlik araştırmalarında üzerinde diğer unsurlar kadar çok durulmayan bir konudur, çünkü girdi fiyatlarındaki gelişmeler faktör piyasalarındaki değişimlere bağlıdır ve bu gelişimleri tahmin edebilecek bir model oluşturmak neredeyse imkansızdır. Faktör piyasaları, ekonominin genel durumu, arz-talep koşulları ve diğer birçok değişken tarafından etkilenen dinamik bir ortamdır ve faktör fiyatlarının gelecekteki değişiminin ne yönde olacağına dair belirsizlik bilimsel çalışmalarda fiyat etkinliğinin konu edilmemesine sebep olmuştur.

Girdi fiyatlarının değişimlerinin bağlı olduğu dinamiklerin belirsizliğinden dolayı fiyat unsuru etkinlik ölçümü çalışmalarında hata kaynağı olabilecek bir etkindir ve bu açıdan bakıldığında teknik etkinlik ve ölçek etkinliği çok daha güvenilir ve istikrarlı birer unsur olmaktadır (Vural, 2000, s.6).

5.3. Etkinlik Konusuna Grafikselle Yaklaşım

Etkinlik konusunu daha iyi anlamak için girdi ve çıktı tanımları ile üretim fonksiyonu üzerine eğilmek ve bir şirketin etkin olma durumundan yada etkin olmama durumundan nelerin anlaşılacağını grafik yardımıyla incelemek yararlı olacaktır.

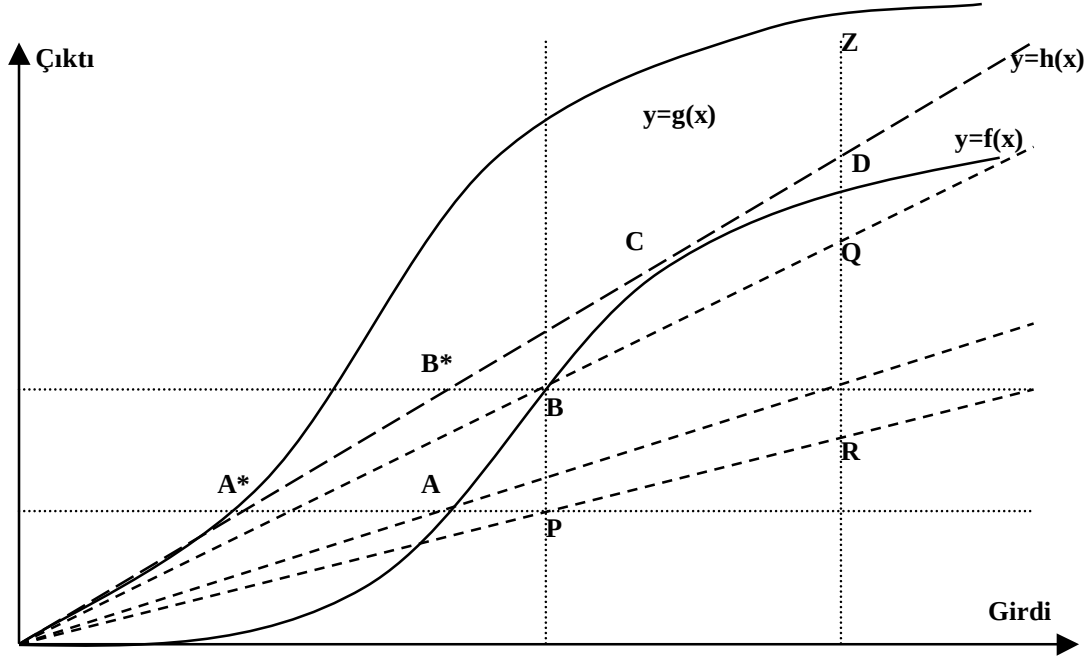
Herhangi bir şirketin üretim sürecinde kullandığı girdilerin m boyutlu X vektörü ve ürettiği çıktıların s boyutlu Y vektörü ile tanımlı olduğunu varsayalım. Girdi ve çıktıların tanımları ve aralığı böylece belirlendikten sonra sıra teknoloji unsuruna gelmektedir. Şirketin üretim yaptığı teknoloji, tüm mümkün X^t girdileri ve karşılık gelen

tüm mümkün Y^t çıktılarının kümesi olarak S ile tanımlanabilir. Böylece teknoloji S , t dönemindeki veya t üretim birimi için tüm mümkün girdi-çıkıtı bileşimlerinin kümesi olarak da görülebilir. S kümesi içinde yer almayan bileşimler mümkün olmayan girdi-çıkıtı bileşimleridir (Cingi, 2000, s.2).

S kümesindeki bazı elemanlar yani bazı girdi-çıkıtı bileşimleri diğerlerine göre daha az savurgandır ve bu bağlamda daha etkin olarak nitelendirilebilir. S^t elemanı için eğer çıktılardan bir kısmını girdileri sabit tutarak artırmak mümkün değilse, bu eleman için üretim sürecinde savurganlık yoktur. Savurganlığın olmaması "teknik etkinlik" kavramı ile ifade edilmektedir. Diğer bir deyişle teknik etkinlik, girdi bileşiminin en uygun biçimde kullanılarak mümkün olan maksimum çıktıyı üretme başarısıdır (Cingi, 2000, s.2).

Üretim fonksiyonu ve teknolojik gelişme konularını şekil yardımıyla incelemek bu konuların etkinlik yönünden daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Bu bağlamda üretim fonksiyonu teknik olarak etkin olan tüm üretim kombinasyonlarının kümesidir. Daha önce de bahsettiğimiz gibi, girdi miktarları arttırılmadan çıktı miktarı arttırılamıyorsa bu noktada teknik olarak etkin üretim yapılıyor demektir ve bu nokta üretim fonksiyonunun üzerindeki bir noktadır. Eğer üretim sınırı $F(X^t, Y^t)=0$ kapalı formunda tanımlanırsa, $F(X^t, Y^t)<0$ teknik olarak etkin olmayan üretim kombinasyonlarını ifade ederken, $F(X^t, Y^t)>0$ teknoloji S kullanılarak üretilmesi mümkün olmayan kombinasyonları tanımlar.

Yukarıda kullanılan ifadelerle yorumlanacak olursa, teknik değişimin grafiksel olarak oluşumu $S=\{(X^t, Y^t): F(X^t, Y^t) \leq 0\}$ 'nin (üretim fonksiyonu $y=f(x)$) $H=\{(X^t, Y^t): G(X^t, Y^t) \leq 0\}$ 'ye (üretim fonksiyonu $y=g(x)$) dönüşmesi sonucu gerçekleşir (Sudit, 1995, s.438). Değişimin teknik ilerleme yönünde olabilmesi için, açıktır ki, $S \subseteq H$ olmalıdır. Bu durum Şekil 5.2'de gösterilmiştir.

Şekil 5.2. Etkinlik Gözlemleri

Şekil 5.2'deki A ve B gözlemleri teknik etkin olarak tanımlanırken P gözlemi, A ile aynı çıktı düzeyinde daha fazla girdi kullandığı için, ve B ile aynı girdi düzeyinde daha az çıktı ürettiği için teknik etkin değildir.

Bu üç gözlemin verimlilikleri, çıktı/girdi oranından hesaplanabilir ve sonuçta B'nin diğer ikisinden daha verimli, P'nın ise en verimsiz gözlem olduğu sonucuna varılacaktır. A gözlemi teknik etkin olarak değerlendirilmesine karşın B'ye göre daha verimsizdir.

P gözlemi B gözlemine doğru yaklaştıkça teknik etkinliği ve verimliliğinde artış görülecektir çünkü üretim sınırına yaklaşmakta ve çıktı/girdi oranı büyümektedir. A gözlemi ise B gözlemine doğru kayarak teknik etkinliğini korurken ölçekten kaynaklanan avantajla verimliliğini artırabilir. Çünkü üretim sınırından ayrılmamakta fakat çıktı/girdi oranı büyümektedir. Görel olarak en verimli olan (verimlilik teknik etkinliği de içermektedir) C gözlemi Banker tarafından tanımlandığı şekliyle en verimli ölçek büyüklüğü yani MPSS'e (Most Productive Scale Size) sahiptir (Banker, 1984, s.38).

Girdi bileşiminin en uygun biçimde kullanılarak mümkün olan maksimum çıktının üretilmesindeki başarı "teknik etkinlik", girdi ve çıktı fiyatlarının göz önüne alınarak en uygun girdi kombinasyonunun seçilmesindeki başarı "fiyat etkinliği" ve uygun ölçekte üretim yapmadaki başarı da "ölçek etkinliği" olarak tanımlanmaktadır.

Bu bileşenlerin hepsi birden "ekonomik etkinliği" belirler. Teknik etkinlik ve ölçek etkinliği birlikte "toplam etkinlik" olarak adlandırılır (Cingi, 2000, s. 3).

$$\text{Toplam Etkinlik} = \text{Teknik Etkinlik} \times \text{Ölçek Etkinliği}$$

Teknik etkinlik, ölçek etkinliği ve teknik değişme ile ilgili ölçüm yaklaşımı grafiksel olarak incelenebilmek amacıyla, tek-girdi tek-çıkıtı durumu için Şekil 5.2’de gösterilmiştir. *X-ekseni* ilgili noktanın girdi miktarını gösterirken *y-ekseni* noktanın çıktı miktarını göstermektedir. Orijinal üretim sınırı olan $y=f(x)$ fonksiyonu teknik değişme sonucu, $y=g(x)$ haline dönüşmüştür. Teknoloji f ’nin üretim sınırı üzerinde olan A, B, C ve D noktaları teknik etkindir. $P, Q,$ ve R noktaları üretim sınırı üzerinde yer almadığı için teknik etkin değildir. A^*, B^* ve Z noktaları ise teknoloji f için mümkün olmayan üretim kombinasyonlarını göstermektedir.

P noktasının verimliliği P_y/P_x olarak tanımlanabilir. Teknoloji f etkin olarak kullanılsaydı P_x girdisi ile üretilmesi mümkün olan çıktı miktarı B_y kadar olacaktı. Bu bağlamda gerçekleşen ve olması gereken maksimum çıktıdan hareketle P noktasının "çıktıya göre teknik etkinliği" $(P_y/P_x)/(B_y/B_x)=P_y/B_y$ olarak bulunur. Benzer şekilde P noktasının "girdiye göre teknik etkinliği," çıktı düzeyi sabit tutularak, $(P_y/P_x)/(A_y/A_x)=A_x/P_x$ olur.

Yukarıda da bahsedildiği gibi, C noktası en verimli ölçek büyüklüğünü göstermektedir. Teknoloji f altında C ’den daha az veya daha çok girdi kullanmak, yani ölçeği küçültmek veya büyültmek verimliliğin artmasını sağlamayacağı gibi, verimliliğin azalmasına neden olacaktır. Girdinin azaltılması durumu "ölçeğe göre artan getiri" - IRS (Increasing Returns to Scale) - ve artırılması ise "ölçeğe göre azalan getiri" - DRS (Decreasing Returns to Scale) - durumunu ortaya çıkarmaktadır. Eğer "ölçeğe göre sabit getiri" - CRS (Constant Returns to Scale) söz konusu olsaydı ve C noktası gözleneseydi, o zaman doğrusal bir üretim sınır fonksiyonu olan teknoloji h ’den bahsetmek mümkün olurdu. $y=h(x)$ üzerindeki tüm noktalar hem teknik etkin hem de ölçek etkin oldukları için (yani toplam etkin) bu teknoloji ölçek etkinliğini ölçmede araç olarak kullanılabilir (Banker, 1984, s.39).

Çıktı sabit tutulup girdiye göre P noktası incelendiğinde olması gereken yer A^* noktasıdır. Eğer P noktası A^* ’ın girdi-çıkıtı bileşimini yakalayabilmiş olsaydı o zaman toplam etkinliği 1.0 olacaktı. Fakat P noktasının gerçekleşen toplam etkinliği tanımdan $(P_y/P_x)/(A_y^*/A_x^*)=A_x^*/P_x$ olarak bulunur. P noktasının girdiye göre teknik etkinliği ise A_x^*/P_x olduğu için ölçek etkinliği $(A_x^*/P_x)/(A_x^*/P_x)=A_x^*/A_x$ olarak hesaplanır.

Son olarak P noktasının Z noktası haline dönüşmesi durumu incelenecektir. P noktası için ortalama verimlilik değişmeden girdi düzeyi P_x 'ten R_x 'e yükseltilmiş olsaydı çıktı düzeyi de P_y 'den R_y 'ye yükselecekti. Fakat P noktası Z noktasına dönüşerek beklenen çıktı değeri R_y yerine daha yüksek bir değer olan Z_y 'yi yakalamıştır. Bu artışın sebepleri teknik ve ölçek etkinliğindeki artış ile teknik değişmedir. P noktasının Z noktasına dönüşmesi sonucu verimlilikteki değişme $(Z_y/Z_x)/(P_y/P_x) = (Z_y/Z_x)/(R_y/R_x) = (Z_y/R_y) = (Q_y/R_y)(D_y/Q_y)(Z_y/D_y)$ olarak bulunur. Son eşitliğin sağ tarafındaki üç terim sırasıyla şöyle yorumlanabilir,

Q_y/R_y : Teknik etkinlikteki değişme

D_y/Q_y : Ölçekteki değişimin yarattığı etkinlik değişimi

Z_y/D_y : Teknoloji f 'den teknoloji g 'ye geçilmesinin (teknik değişme) yarattığı verimlilik değişimi

5.4. Bankacılık Sektöründe Etkinlik

Etkinlik konusu her ne kadar tüm üretim birimleri için de çok önemli olsa da, bazı sektörlerde bu konu daha ön plana çıkabilmektedir. Etkin olmayan bir firmanın hangi sektörde olursa olsun faaliyetine devam etmesi mümkün değilse de, genellikle büyük ölçekli firmaların yer aldığı ve giriş çıkışların son derece kontrollü olduğu finans sektöründe etkinlik çok daha kritik bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Rekabetin çok yoğun olduğu, ayrıca sadece yerel rekabet değil dünya çapında kıyasıya bir rekabetin önemli rol oynadığı finans sektöründe etkin olarak faaliyet göstermeyen bankaların varlığı sadece bu bankalar açısından değil aynı zamanda tüm sektör açısından bir tehdit unsuru olmaktadır.

Sektörde faaliyet gösteren herhangi bir bankanın yeterince etkin çalışmaması ve güçsüz konuma düşmesi özellikle bütün ekonomide oluşan herhangi bir kriz ortamında tüm sektörü tehlikeye atan bir durum haline gelmektedir. İşte bu sebeple, etkinlik kavramını sadece tek tek karar birimleri düzeyinde değil aynı zamanda tüm sektörü kapsayacak şekilde incelemek gerekmektedir.

Etkinlik konusunun sektör bazında incelenmesi aşamasında sektörün tüm ekonomide oynaması gereken rolü iyi oynayıp oynamadığına bakmak gerekmektedir. Kredi kanallarının işlevini doğru olarak yerine getirip getirmediği, finansal kaynakların gerektiği gibi yatırıma dönüşüp dönüşmediği, ekonominin seyrinde sektörün genel olarak nasıl rol oynadığı çok önemli konulardır.

Bankacılık sektörünün etkinliğinin artışı; maliyetlerini azaltması, daha fazla finansal kaynak sunabilmesi ve böylelikle müşterilerine daha uygun koşullarda kredi sağlayabilmesi anlamına gelmektedir. Sektörün genel olarak etkinliğinin artması tüm ekonomi açısından finansal sistemin daha iyi işlemesi anlamına gelecektir.

Çalışmada bankacılık sisteminin etkinlik durumu üzerinde genel olarak durulacaktır. Bu bağlamda, tüm sektörün belirli gruplara ayrılarak incelenmesi çalışmanın temelini oluşturacaktır, fakat öncelikle genel olarak bir bankanın faaliyetlerinin teorik olarak bir tabana oturtulması ve araştırmada kullanılacak değişkenlerin bu temelde büyük titizlikle seçilmesi gerekmektedir. Bu sebeple öncelikle banka fonksiyonu oluşturulacak ve bankacılık konusuna teorik yaklaşımda kullanılan yöntemlere değinilecektir.

5.4.1. Banka Fonksiyonu

Ticari bankacılığın tanımı genel olarak hanehalklarının ve diğer ekonomik birimlerin tasarruflarını toplamak ve bu kaynaklarla bireylerin tüketim ihtiyaçlarını ve şirketlerin yatırımlarını finanse etmelerine yardımcı olmaktır (Denizer ve diğerleri, 2003, s. 6).

Bankalar hanehalklarının tasarruflarını toplarken ve bu tasarrufları kredi olarak finansman ihtiyacı olan kurumlara aktarırken belirli girdiler kullanmak durumundadır. Bankaların sabit sermaye yatırımları, insan kaynakları yatırımları öncelikli olmak üzere birçok maliyetlere katlanması gerekmektedir. Mevduat toplamak için şubeler açılması, mudilerle ilgilenecek personel istihdam edilmesi, hızla değişen teknolojiye ayak uydurmak ve müşterilere farklı ürünler sunabilmek için yapılması gerekli teknoloji ve araştırma-geliştirme harcamaları, müşteri toplamak için yapılması gerekli reklam-tanıtım, halkla ilişkiler yatırımları, bankaların faaliyetlerine devam etmek için yapmak zorunda oldukları harcamaların bazılarıdır. Ayrıca, toplanan tasarruflara ödenen faiz giderleri de bankaların maliyetleri içinde sayılmaktadır. Bankaların faaliyetlerine ve nelerin bankaların girdisi, nelerin bankaların çıktısı olarak sayılabileceğine karar vermek için çeşitli yaklaşımlar göz önünde bulundurulmaktadır. Değişik yaklaşımlara göre bankaların girdi ve çıktı tanımları değişmektedir. Bu yaklaşımlar arasında aracılık, üretim, modern yaklaşım, fayda-maliyet ve katma değer yaklaşımları sayılabileceği gibi, ilk ikisi daha yoğunlukla kullanılmaktadır.

5.4.2. Üretim Yaklaşımı

Üretim yaklaşımında, bankacılık mevduat sahiplerine ve kredi kullanıcılarına hizmet üretme faaliyeti olarak algılanmaktadır (Denizer ve diğerleri, 2003, s. 7). Bankalar hanehalklarının tasarruflarını değerlendirmeleri için onlara fon yönetimi, finansal kaynaklarını değerlendirme gibi hizmetler sunarken, aynı zamanda kredi kullanıcılarına ihtiyaçlarına yönelik finansman sağlama hizmetini üstlenirler. Ayrıca hem kredi kullanıcılarının hem de mevduat sahiplerinin yararlandığı servetlerini gerek nakit, gerek menkul kıymetler ve maddi olarak kasalarda güvenli bir ortamda saklama hizmeti sunarlar. Bir de hizmet üretimi yaklaşımının bir üstünlüğü olarak, tüm müşterilerin para hareketleri, menkul kıymet alış ve satışları, çeşitli borçlarının ödenmesi, alacaklarının takibi ve daha birçok finansal işlemlerini yerine getirme hizmetlerini sunarlar. Diğer yaklaşımlarda bu konuların nasıl sınıflandırılacağı çok açık değilse de üretim yaklaşımı bu konuları teoriye katarken daha başarılıdır.

Bankalar hizmet üretimi yaparken sermaye, bina, araç-gereç, insan kaynakları gibi geleneksel üretim faktörlerini, mevduat yada faiz dışı gelir gibi çıktıları üretmek için kullanırlar (Denizer ve diğerleri, 2003, s. 7).

Üretim yaklaşımı ile ilgili birtakım sorunlar da ortaya çıkmaktadır. Bu sorunlardan en önemlisi çıktıların nasıl ölçüleceğidir. Çıktı hesap sayıları olarak mı, bu hesaplardaki işlem sayıları olarak mı yada bu hesaplardaki mevduatın toplamı olarak mı ölçülecektir (Denizer ve diğerleri, 2003, s. 7).

Bu yaklaşım ile ilgili bir başka sorun ise maliyetlere neyin dahil edilip neyin dahil edilmeyeceğidir. Genel olarak toplam maliyetlere faaliyet giderleri (Sermaye, işgücü) katılmakta iken, faiz giderleri dahil edilmemektedir (Vural, 2000, s. 41).

Bu yaklaşım ile ilgili son sorun ise üretilen hizmetlerin çıktı hesabında nasıl ağırlıklandırılacağıdır. Sunulan bir hizmet ile ilgili işlem sayısının ya da bu hizmetin verildiği hesap sayısının fazla olması, çıktılar içinde oransal olarak daha fazla gelir sağladığı yada maliyetlerin içinde daha fazla yer tuttuğu anlamına gelmeyebilir (Vural, 2000, s. 41).

5.4.3. Aracılık Yaklaşımı

Aracılık yaklaşımı aslında üretim yaklaşımının bir türevidir gibi de görülebilir. Aracılık yaklaşımı, bankacılığı toplanan mevduatın verilen kredilere dönüştürülmesi olarak tanımlar (Denizer ve diğerleri, 2003, s. 7). Ancak üretim yaklaşımının bankaların

mevduat sahipleri ve kredi kullanıcıları için birtakım hizmetler ürettiği varsayımına karşın, aracılık yaklaşımında bankaların mevduat sahipleri ile kredi kullanıcıları arasında üretici olmaktan çok bir aracı olarak faaliyet gösterdiği varsayılmaktadır.

Aracılık yaklaşımının temel varsayımı gereği, bankaların finansal kaynakları borç aldığı ve kredi olarak ödünç verdiği düşünülünce, bankaların toplam maliyet ölçümü sırasında faaliyet giderlerinin yanına faiz giderlerinin de eklenmesi gerektiği anlaşılmaktadır (Vural, 2000, s. 41).

Bu yaklaşımın doğası gereği, bankaların girdileri arasında sermaye, bina, araç-gereç ve insan kaynaklarının yanında toplanan mevduat ve borç alınan diğer kıymetler de sayılmalıdır (Vural, 2000, s. 41). Bankanın girdileri ise topladığı fonları içeren ve bankaya gelir getiren aktifleridir. Bunlar verilen krediler, menkul kıymetler veya yatırımlar olabilir (Vural, 2000, s. 42).

5.4.4. Diğer Yaklaşımlar

Literatürde sıklıkla kullanılan üretim ve aracılık yaklaşımlarının yanında başka yaklaşımlarda üretilmiştir. Bunların arasında fayda-maliyet yaklaşımı, katma değer yaklaşımı ve modern yaklaşım sayılabilir.

Fayda-maliyet yaklaşımında bir varlığın finansal getirisi veya bir yükümlülüğün finansal maliyeti ile bu varlık veya yükümlülüğün fırsat maliyeti karşılaştırılır. Şöyle ki, eğer bir varlığın sağladığı getiri o varlığa yapılan yatırımın fırsat maliyetini aşıyorsa bu varlık çıktı, yada herhangi bir yükümlülüğün finansal maliyeti o yükümlülüğün fırsat maliyetinden düşükse, o kalem de girdi olarak kabul edilir (Wheelock ve Wilson, 1995 s.42).

Katma değer yaklaşımında ise bir bilanço kaleminin yarattığı katma değer dikkate alınarak yüksek katma değer yaratan krediler, vadesiz mevduat, vadeli- tasaruf mevduatı gibi kalemler çıktı olarak nitelendirilirken, sermaye, bina, araç-gereç ve insan kaynakları gibi kalemler ise girdi olarak kabul edilecektir (Wheelock ve Wilson, 1995 s.42).

Modern yaklaşımın en büyük özelliği ise klasik firma teorisine risk yönetimi ve bilişim teknolojileri işlemlerinin eklenmesidir. Bu yaklaşımda bir bankanın aktiflerinin kalitesi ve bankanın maliyetlerin tahmininde başarısızlık ihtimalleri konuları literatüre katılan en önemli ve yenilikçi unsurlardır (Denizer ve diğerleri, 2003, s. 7). Banka aldığı riski arttırarak daha fazla mevduat toplayabilir ya da daha fazla kredi verebilir. Bu

durumda etkinlik ölçümü aşamasında farklı sonuçlar elde edilebilir fakat bir de bu risklerin gerçekleşme oranı da dikkate alınmalıdır. Geri dönmeyen kredilerin ya da yüksek faizle toplanan mevduatın bankayı krize sokma ihtimali çok yüksek olsa bile verimlilik ölçümlerinde dikkate alınmasının doğru olup olmadığı sorusu akla gelmektedir. Bankanın etkinliği diğerlerine göre daha yüksek bile çıksa, o banka kısa süre sonra tehlikeye girebilir ve tüm sistem için bir risk unsuru yada bir yük haline gelebilir.

Etkinlik ölçümü yapabilmek için öncelikle ölçüm birimi olan bankaların yapısı hakkında oluşmuş olan literatüre değindikten sonra, bu konuda ne tür ölçüm yöntemleri kullanıldığı ve bu yöntemlerin avantajları ve eksik yönlerine değinmek yararlı olacaktır. Böylelikle, hem yapılan çalışmaların sonuçları üzerinde durulmuş olacak hem de araştırmanın hangi yöntem üzerinde yoğunlaşarak yapılacağı ve bu yöntemin seçilmesinin temel nedenleri daha açık bir şekilde ifade edilmiş olacaktır.

5.5. Etkinlik Ölçüm Çalışmaları

Bankacılık sektöründe etkin olarak faaliyet göstermeyen bankaların varlığı sadece bu bankalar açısından değil aynı zamanda tüm sektör açısından bir tehdit unsuru olmaktadır.

Sektörde faaliyet gösteren herhangi bir bankanın yeterince etkin çalışmaması ve güçsüz konuma düşmesi özellikle bütün ekonomide oluşan herhangi bir kriz ortamında tüm sektörü tehlikeye atan bir durum haline gelmektedir. İşte bu sebeple, etkinlik kavramını sadece bankaların kendi bünyelerinde araştırmaları gereken ve karlılığı artırma amaçlı bir faaliyet olarak değil, tüm sektörün sağlıklı çalışabilmesi için ve ekonomik görevini yerine getirebilmesi için hem bankaların hem de sektörü düzenlemek ve denetlemekle görevli kurum ve kuruluşların sürekli takip etmesi gereken bir olgu olarak görülmelidir.

Bankaların ayrı ayrı yada tüm sektörün performansını takip etmek için en yaygın olarak kullanılan yöntem rasyolar analizidir. Bunun yanında, parametrik olarak çoklu regresyon analizi ve stokastik maliyet sınırı analizi; parametrik olmayan yöntemler arasında da veri zarflama analizi teknikleri kullanılmaktadır. Bu yöntemler ile ilgili kısaca genel bir bilgi verilecek ve avantajları ile eksikliklerine kısaca değinilecektir.

5.5.1. Oran Analizi

Bankaların tekil olarak veya tüm sektörün toplam olarak performansını değerlendirmek için finansal oranların kullanılması oldukça yaygındır. Bankaların sermaye yeterlilikleri, aktif kaliteleri, gelir-gider yapıları, karlılık ve likidite durumları gibi kriterler ile değerlendirmeye tabi tutuldukları çeşitli finansal oranlara dayanan analizler sıkça yapılmaktadır.

Etkinlik ölçümü ve değerlendirmeler konusunda finansal oranların kullanılması oldukça yaygın bir uygulama olmasına rağmen bazı sakıncaları da görülmektedir. Bu tür analizlerin en önemli eksikliği birden çok girdi ve çıktının söz konusu olduğu durumlardır, çünkü bu yöntem tek çıktının tek girdiye oranı olarak tanımlanmaktadır (Cingi, 2000, s. 11). Tüm girdi ve çıktıların ortak birimlere dönüştürülemediği durumlarda oralar analizi ile yapılan ölçümler yorumu neredeyse imkansız sonuçların ortaya çıkmasına neden olmaktadır; Ayrıca birçok karar biriminin bir arada incelenip karşılaştırmaya tabi tutulduğu durumlarda, aynı türden verilerin bulunması ve karşılaştırma yapılması oldukça zor olabilir (Cingi, 2000, s. 11).

5.5.2. Çoklu Regresyon Analizi

Çoklu regresyon analizi ile bir şirketin çıktıları ile girdileri arasındaki ilişki parametrik olarak tanımlanmaya çalışılmaktadır. Üzerinde karar kılınan banka fonksiyonuna göre belirli bir girdi ve çıktı düzeyi öngörülmekte, çıktı düzeyi öngörülen bu değer altında kalan karar birimleri etkin olmayan birimler olarak nitelendirilirken, çıktı düzeyleri bu miktarın üstündeki birimlerin etkin olarak nitelendirilmesi yoluna gidilmektedir (Cingi, 2000, s. 12).

Çoklu regresyonun eksik yanlarının başında ise bu analizin sadece tek çıktıyı dikkate alıyor olması ve karar birimlerinin tüm çıktılarının ortak bir birim üzerinden tek bir değere indirgenmesi zorunluluğudur. Karar birimlerinin çıktıları her zaman aynı birim üzerinden değerlendirilemeyebilir ve bu durumda analiz yapmak imkansızdır (Cingi, 2000, s. 12).

Çoklu regresyon analizinin bir diğer sorunlu tarafı ise birimlerin en etkin olan birime göre sıralanması değil ortalama bir değer üzerindeki tüm birimlerin etkin sayılmasıdır. Bu durum karar birimlerinin etkinlik yönünden tam olarak karşılaştırılamaması sonucunu da beraberinde getirmektedir.

Çoklu regresyon analizinin en önemli eksik yanı ise üretim fonksiyonunun parametrik olarak belirlenmesi ve üretim fonksiyonunun farklı karar birimlerinde farklı olması durumunun göz önüne alınamamasıdır. Bu durum da farklı teknolojiler ile üretim yapan, değişik girdi kombinasyonları kullanan farklı karar birimlerinin aynı fonksiyon ile değerlendirilmesi zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır (Cingi, 2000, s. 12).

5.5.3. Stokastik Maliyet Sınırı Modeli

Bu yaklaşımın özelliği ise bir karar biriminin yine çoklu regresyon analizinde olduğu gibi belirli bir standart ile karşılaştırılmasıdır. Bu standart kar, üretim olanakları yada maliyet olabilir. Stokastik maliyet sınırı modelinde, bir karar biriminin maliyetleri göz önüne alınarak karşılaştırma yoluna gidilir.

Bir karar biriminin maliyetleri aynı girdi-çıktı bileşimi ile faaliyet gösteren başka bir birime göre daha yüksekse bu birim etkin değildir. Bu birimin maliyetinin, etkin olarak kabul edilen birimden farkının birkaç sebebi olabilir. Bu nedenler teknik etkinsizlik yani veri girdi ile etkin birimin üretebildiği çıktı miktarının üretilmemesi, girdi bileşiminden kaynaklanan etkinsizlik yani girdi fiyatları açısından bakıldığında en ucuz girdi bileşiminin kullanılamaması yada istatistiksel hatalar olabilir (Vural, 2000, s. 48).

Stokastik maliyet sınırı tekniğinde bir firmanın maliyet fonksiyonu oluşturularak yukarıda bahsedilen üç tip hatayı içeren hata teriminden istatistiksel hatalar çıkarılarak o firmanın etkinsizlik düzeyi belirlenir (Vural, 2000, s. 48).

Bu yöntemin en önemli noktası maliyet fonksiyonunun doğru şekilde belirlenmesidir. Eğer maliyetin yanlış belirlendiği bir durum oluşursa, bu durumda birimlerin etkinlikleri de yanlış ölçülmüş olacaktır.

5.5.4. Veri Zarflama Analizi (Data Envelopment Analysis- DEA)

Veri zarflama (DEA) tekniğinde analizi yapılan bir grup şirketin arasında karşılaştırmalı olarak etkinlik ölçümü, matematiksel programlama yöntemi kullanılarak yapılır. Burada en önemli kavram karşılaştırmanın o grup arasında yapılması ve bir karar biriminin etkinliğinin diğerlerine göre göreceli olarak belirlenmesidir. Veri zarflama analizi teknik olarak en verimli karar birimlerinin tüm karar birimlerini içine aldığı bir “zarf eğrisi” oluşturduğu ve tüm birimlerin bu eğriye uzaklıklarının

hesaplanarak tüm karar birimlerinin grup içindeki etkinlik skorlarının bulunduğu bir yöntemdir.

Çalışmanın uygulama bölümünde kullanılacak olan Veri zarflama analizi (DEA) yöntemi hakkında ileriki bölümlerde daha fazla bilgi verilecek, tekniğin etkinlik ölçümü konusuna yaptığı katkılar ve eksik yanları tartışılacaktır.

BÖLÜM 6

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE BİR ETKİNLİK ÖLÇÜM YÖNTEMİ OLARAK VERİ ZARFLAMA ANALİZİ (DEA) TEKNİĞİ

Veri zarflama analizi DEA tekniği 1978 yılında ilk defa kullanıldığından beri, üzerinde çok sayıda çalışma yapılmış, değişik alanlarda (kar amaçlı olmayan organizasyonlar, okullar, üniversiteler, hastaneler, üretim sektörü, vs.) uygulanmış ve geliştirilmiştir (Hadad, 2003, s.352).

Veri zarflama analizi (DEA) tekniği çeşitli karar birimlerinden oluşan bir grubun kendi içinde göreceli etkinliğini ölçen bir matematiksel programlama tekniğidir. Burada görecelilik kavramı önemlidir, çünkü bir karar birimi grubunda verimli kabul edilen bir birim başka bir gruba dahil edildiğinde verimsiz olarak nitelendirilebilir. (Oral, 1992, s.166) Veri zarflama tekniğinin özünde en verimli karar birimlerinin tüm karar birimlerini içine alan bir “zarf eğrisi” oluşturması ve tüm birimlerin bu eğriye uzaklıklarının hesaplanması vardır (Oral, 1992, s.166).

İncelemeye alınan karar birimleri arasında verimli olanların oluşturduğu doğrusal etkinlik eğrisi, tüm gözlemlerin etrafını sarıp bir “zarf” oluşturmaktadır (Hollingsworth, 2003, s.733). Bu zarf eğrisine göre tüm gözlemlerin etkinlik skorları bulunmaktadır. İşte bu sebeple bir matematiksel programlama tekniği olan bu analize, veri zarflama analizi adı verilmiştir. Veri zarflama analizinin en önemli avantajı bu tekniğin sağladığı esnekliktir. Üretimin yapıldığı teknoloji, üretim fonksiyonunun şekli ya da hata dağılımı hakkında hiçbir varsayım yapmak zorunlu değildir (Hollingsworth, 2003, s.733). Karar birimleri incelenirken, seçilen kriterlere göre en verimli karar birimleri bir eğri oluşturur ve diğer karar birimlerinin bu eğriye olan uzaklıkları ölçülerek her birim için tüm gruba göre etkinlik durumunun ne olduğu, etkin gözlemlere göre ne tür eksiklikler bulunduğu anlaşılır.

Veri zarflama analizi ilk olarak 1978 yılında Charnes, Cooper ve Rhodes’in çalışmaları ile ortaya çıktı. Charnes, Cooper ve Rhodes’in kullandığı model hem teknik etkinlik hem de ölçek etkinliğini içerirken, sonraki çalışmalarında Banker, Charnes ve Cooper’in kullandığı model sadece teknik etkinliği ölçmektedir (Hadad, 2003, s.352).

6.1. Charnes, Cooper, Rhodes Modeli (CCR)

DEA tekniği ilk olarak 1978 yılında Charnes, Cooper ve Rhodes'in literatüre yeni bir etkinlik oranı tanımı (CCR oranı) kazandırması ile ortaya çıkmış oldu. Bu etkinlik oranı basit tek girdi-tek çıktı oranını, önceden belirlenmiş ağırlıklara gerek kalmadan çok girdi ve çok çıktı oranına uyarladı (Banker, 1984 s. 1078). CCR modelinin de en büyük özelliği bu oranın ağırlıkların belirlenmesine gerek kalmadan karar birimlerinin etkinliklerini sıralandırabilmesiydi.

CCR modeline şu şekilde ulaşılmıştır:

Analizde her birinin m adet girdisi ve s adet çıktısı olan n adet karar-birimi bulunsun. $X_{ij} > 0$ parametresi j karar-birimi tarafından kullanılan i girdi miktarını göstermektedir. $Y_{rj} > 0$ parametresi ise j karar-birimi tarafından üretilen r çıktı miktarını göstermektedir. Bu analizde değişkenler, k karar-biriminin i girdi ve r çıktıları için vereceği ağırlıklardır. Bu ağırlıklar sırasıyla v_{ik} ve u_{rk} olarak gösterilmektedir. Bu aşamada, bu analizin amacı n tane karar-birimi için n tane kesirli doğrusal programlama modelinin oluşturulması olarak ifade edilebilir. Kesirli doğrusal programlama modelinin amaç fonksiyonu, verimlilik tanımından hareketle, k karar-birimi için toplam ağırlıklandırılmış çıktıların toplam ağırlıklandırılmış girdilere oranının maksimizasyonudur (Banker, 1984 s. 1078):

$$\max h_k = \frac{\sum_{r=1}^s u_{rk} Y_{rk}}{\sum_{i=1}^m v_{ik} X_{ik}} .$$

Karar-birimi k ağırlıklarını diğer karar-birimleri de bu seçilen ağırlıkları kullandığı zaman etkinlikleri 1.0'ın üzerine çıkmayacak biçimde seçmelidir. Aksi halde karar-birimi k etkinlik değeri olarak 1.0'ı yakalarken diğer bazı karar-birimleri 1.0'ın üzerinde etkin olurlar. Bu kısıt şu şekilde ifade edilebilir:

$$\frac{\sum_{r=1}^s u_{rk} Y_{rj}}{\sum_{i=1}^m v_{ik} X_{ij}} \leq 1 \quad ; \quad j = 1, \dots, n .$$

Ayrıca karar-birimi k tarafından kullanılacak girdi ve çıktı ağırlıkları negatif olamaz. Buna göre:

$$u_{rk} \geq 0 \quad ; \quad r = 1, \dots, s$$

$$v_{ik} \geq 0 \quad ; \quad i = 1, \dots, m$$

Yukarıda verilen kesirli programlama modeli doğrusal programlama modeline dönüştürülebilir ve bu model de Simplex algoritması yardımıyla çözülebilir. Dönüştürme sonucu ortaya çıkan modele CCR adı verilmiştir: (Cingi, 2000, s.7)

model CCR

$$\max h_k = \sum_{r=1}^s u_{rk} Y_{rk}$$

st

$$\sum_{r=1}^s u_{rk} Y_{rj} - \sum_{i=1}^m v_{ik} X_{ij} \leq 0 \quad ; \quad j = 1, \dots, n$$

$$\sum_{i=1}^m v_{ik} X_{ik} = 1$$

$$u_{rk} \geq 0 \quad ; \quad r = 1, \dots, s$$

$$v_{ik} \geq 0 \quad ; \quad i = 1, \dots, m$$

Veri zarflama analizinin sonuçlarını alabilmek için CCR modeli her karar-biriminin kendi parametreleriyle yeniden çözülmelidir. Dikkat edilecek olursa, bu doğrusal programlama modelleri birbirine çok benzemektedir. İlk kısıt tüm modeller için aynıdır. Parametre değişikliğine sadece amaç fonksiyon ve ikinci kısıtlamada ihtiyaç duyulmaktadır.

CCR modeli için dual model aşağıdaki gibi kurulur:

model Dual CCR

$$\min w_k = q_k$$

st

$$\sum_{j=1}^n \lambda_{kj} Y_{rj} \geq Y_{rk} \quad ; \quad r = 1, \dots, s$$

$$-\sum_{j=1}^n \lambda_{kj} X_{ij} + q_k X_{ik} \geq 0 \quad ; \quad i = 1, \dots, m$$

$$\lambda_{kj} \geq 0 \quad ; \quad j = 1, \dots, n$$

$$-\infty \leq q_k \leq +\infty$$

Dual modelde q değişkeni ve her karar-birimine karşılık gelen bir λ değişkeni tanımlanmıştır. Bu her iki değişkende yönetsel açıdan önemi bilgiler içermektedir. Değişken q 'nın yorumlanması son derece kolaydır. İki model arasındaki ikilikten dolayı q_k ile h_k eşit değerler almalıdır. h_k değişkeni temel model için karar-birimi k 'nin etkinliğini verdiğine göre, q_k 'da karar-birimi k 'nin etkinliğini verecektir.

Dual değişken λ için yapılacak yorum biraz daha karışıktır. “Tümleyici aylaklık teoremi” (complementary slackness theorem), λ_{kj} 'nin, sadece karar-birimi k 'nin temel CCR modelinde karşılık geldiği eşitsizliğin eşitlik olarak da sağlanması durumunda, pozitif değer alabileceğini söyler. Bu durum ise, karar-birimi j 'nin etkin olduğunu ifade eder. Diğer bir deyişle, modelde yer alan eşitsizliklerinden λ_{kj} 'nin karşılık geldiği eşitsizlik olan

$$\sum_{r=1}^s u_{rk} Y_{rj} - \sum_{i=1}^m v_{ik} X_{ij} \leq 0 \quad ; \quad j = 1, \dots, n,$$

$\lambda_{kj} > 0$ olduğu zaman

$$\sum_{r=1}^s u_{rk} Y_{rj} - \sum_{i=1}^m v_{ik} X_{ij} = 0$$

şeklinde yazılabilir.

Dolayısıyla, karar-birimi k 'nin primal modelinde pozitif değerler verilen tüm λ_{kj} dual değişkenlerin karşılık geldikleri karar-birimleri etkindir. Bu karar-birimlerinin oluşturduğu sete karar-birimi k 'nin “referans seti,” adı verilir. Genellikle, eğer k verimli ise, o zaman referans setindeki tek karar-birimi kendisi olacaktır ve dual değişken λ_{kk} 'nin değeri 1.0'a eşit bulunacaktır. Etkin olmayan karar-birimleri için referans seti, etkinliğin yakalanabilmesi için neler yapılması gerektiği konusunda, yöneticiye reçete sunmaktadır. Bu sebeple referans setleri karar birimlerinin yönetimi açısından önemli bilgiler taşımaktadır ve veri zarflama analizinin bir diğer önemli avantajı bu noktada ortaya çıkmaktadır. Referans setlerine bakarak o karar biriminin verimliliğini arttırmak için neler yapılabileceği hakkında yorumlara ulaşılabilir.

CCR modeli ölçeğe göre sabit getiri varsayımı altında toplam etkinlik ölçmektedir. Ölçeğe göre getirinin yönünün CCR modeli kullanılarak bulunabileceği Banker tarafından gösterilmiştir. k karar-birimi için kurulan CCR modelinin optimal çözümündeki dual değişkenlerin toplam değeri k karar-birimi için ölçeğe göre getirinin yönünü göstermektedir. Şöyle ki; dual değişkenlerin toplamı eğer bire eşitse, ölçeğe göre sabit getiri söz konusu iken, dual değişkenlerin toplamı birden küçükse ölçeğe göre artan getiri, birden büyükse ölçeğe göre azalan getiri durumu söz konusudur.

$$\begin{aligned}\sum_{i=1}^n \lambda_{ki} &= 1 \Rightarrow CRS \\ \sum_{i=1}^n \lambda_{ki} &< 1 \Rightarrow IRS \\ \sum_{i=1}^n \lambda_{ki} &> 1 \Rightarrow DRS\end{aligned}$$

6.2. Banker, Charnes, Cooper Modeli (BCC)

Banker, Charnes ve Cooper'in 1984 yılında yapmış oldukları çalışma, BCC modelini tüm dünyaya tanıtmaları açısından ayrıca önemlidir. Bu çalışmada CCR modeline, ölçeğe göre değişken getiri varsayımı ile konvekslik kısıtı eklenmiştir.

CCR modelinde ölçeğe göre sabit getiri varsayımı altında toplam etkinlik ölçülürken, Banker, Charnes ve Cooper'in oluşturduğu BCC modeli ile ölçeğe göre değişken getiri varsayımı altında, benzer ölçekteki birimler birbirine kıyaslanarak sadece teknik etkinlik ölçülmüştür.

CCR etkinliği toplam etkinliği, BCC etkinliği teknik etkinliği gösterir;

Toplam etkinlik = Ölçek etkinliği X Teknik etkinlik,

CCR etkinliği = Ölçek etkinliği X BCC etkinliği

CCR modeli tanıtımda kullanılan değişkenlerin aynıları kullanılarak BCC temel modeli aşağıdaki gibi oluşturulmuştur (Banker, 1984 s. 1085):

model BCC

$$\max h_k = \sum_{r=1}^s u_{rk} Y_{rk} - u_0$$

st

$$\sum_{r=1}^s u_{rk} Y_{rj} - u_0 - \sum_{i=1}^m v_{ik} X_{ij} \leq 0 \quad ; \quad j = 1, \dots, n$$

$$\sum_{i=1}^m v_{ik} X_{ik} = 1$$

$$u_{rk} \geq 0 \quad ; \quad r = 1, \dots, s$$

$$v_{ik} \geq 0 \quad ; \quad i = 1, \dots, m$$

$$u_0 \text{ urs}$$

BCC modelinin çözümünde u_0 değişkeninin pozitif değer alması karar-biriminin ölçeğe göre azalan getiri, negatif değer alması ölçeğe göre artan getiri ve sıfır değerini alması ölçeğe göre sabit getiri durumunda bulunduğu işaret etmektedir.

Dual BCC modeli ise şöyledir:

model Dual BCC

$$\min w_k = q_k$$

st

$$\sum_{j=1}^n \lambda_{kj} Y_{rj} \geq Y_{rk} \quad r = 1, \dots, s$$

$$-\sum_{j=1}^n \lambda_{kj} X_{ij} + q_k X_{ik} \geq 0 \quad i = 1, \dots, m$$

$$\sum_{j=1}^n \lambda_{kj} = 1$$

$$\lambda_{kj} \geq 0 \quad j = 1, \dots, n$$

$$-\infty \leq q_k \leq +\infty$$

6.3. Veri Zarflama Analizi (DEA) Tekniği'nin Değerlendirilmesi

Veri zarflama analizi genellikle mutlak sayısal veriler ile uygulanmaktadır. Fakat veriler karşılaştırma yapabilmek için genellikle değişik oranlar şekline getirilmektedir. Verileri oran şekli haricinde bulmak genellikle çok zordur çünkü oran halinde sunulmayan veriler karşılaştırma yönünden bu verileri kullananlara güçlükler

çıkarmaktadır. Oranların veri zarflama analizinde kullanımında ise problemler çıkmaktadır çünkü veriler farklı anlamlarda kullanılmaları açısından değişik paydalara bölünmektedirler (Hollingsworth, 2003, s.733).

Oranlar aynı payda ile bölünmüş olsa, veriler bu payda ile çarpılarak veri zarflama analizinde kullanılabilir hale getirilebilir, fakat genellikle oranlar, karşılaştırma kriteri olarak daha anlamlı olmaları bakımından, farklı paydalara bölünmektedirler. Ayrıca oranların kullanımı karar biriminin büyüklüğü hakkında bilgi kaybına neden olmakta ve analize konu olan karar birimlerinin faaliyetlerinde ölçeğe göre sabit getiri durumunun geçerli olduğu varsayımına yol açmaktadır (Hollingsworth, 2003, s.734). Oranlarda değişik paydalar kullanılmaktadır çünkü, yukarıda da bahsedildiği gibi değişik performans göstergeleri oluşturmak ve karar birimlerinin büyüklüklerinden bağımsız olarak analiz yapabilmek ve doğru karşılaştırma yapabilmek için oranlarda farklı paydalar kullanılması gerekmektedir. Farklı paydaların kullanılışı veri zarflama analizi konusunda güçlükler sebeptir. Sayısal değerli veriler oranlara dönüştürüldüğünde, karar birimlerinin büyüklükleri analiz dışı kalmaktadır. Basit bir karşılaştırma açısından bu durum yararlı ve doğru sonuçlar elde etmek bakımından gerekli bir aşama olsa da; veri zarflama analizinde karar birimlerinin büyüklükleri de analize dahil edilebilecekken, alınan sonuçların karar birimlerinin büyüklüklerinden bağımsız olmasına neden olmaktadır (Hollingsworth, 2003, s. 735).

6.4. Veri Zarflama Analizi (DEA) Tekniği Kullanılarak Yapılan Çalışmalar

Veri zarflama analizi (DEA) yöntemi bir verimlilik ölçüm yöntemi olarak çok yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Her ne kadar tüm sektörlerde de kullanılmış olsa da özellikle finans sektörü üzerine yapılan araştırmalarda daha sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Veri zarflama analizi yöntemini öne çıkaran sebep kullanımı açısından büyük esnekliğe sahip olmasıdır. Herhangi bir üretim fonksiyonuna bağlı kalmadan, girdi çıktı seçiminde çok çeşitli opsiyonlara cevap verebilen yöntem, karşılaştırılan karar birimlerinin verimli olarak nitelendirilen gözlemlere göreceli olarak uzaklıklarını ölçmektedir.

Leong ve diğerleri (2003); Singapur bankacılık sektörü ile ilgili yapılmış olan yedi yıllık bir döneme ait verileri içeren çalışmada, incelemeye alınan bankaların etkinlik skorlarının ülkenin ve tüm sektörün içinde bulunduğu koşullarla uyumlu olduğu görülmüştür. İncelemeye alınan dönemde bankalar için çok karlı dönemler olduğu gibi

çok zor dönemler de olmuştur. 1993-1996 yılları arası dönem finansal hizmetler üretiminde büyük gelişmelere sahne olmuşken, 1997 ve 1998 yılları düşüş dönemleri olarak göze çarpmıştır. Son olarak 1999 yılında yeniden büyümeye geçilmiştir

1997 yılı skorları incelemeye alınan yıllar arasında en düşük kalmıştır ve bu durum da genel görünümle uyushmaktadır. Kredi hacimlerindeki büyümeye bağlı olarak, 1994 yılı ise etkinlik skorlarının en hızlı gelişmeyi yansıttığı yıl olmuştur.

Berg ve diğerleri (1991); Norveç bankacılık sektörünün deregülasyon dönemindeki etkinlik değişiminin incelendiği çalışmaya göre Norveç bankacılık sektörü anılan dönemde genel olarak çok büyük üretim artışına sahne olmamışsa da, sektördeki bankaların etkinlik yapıları birbirine yaklaşmış, özellikle etkin olmayan bankalarda daha fazla gelişme görülmüştür. 1984 yılında deregülasyon süreci başlamış ve 1988 yılına gelindiğinde süreç tamamlanmıştır. Çalışmanın incelediği dönem ise 1980-1989 yılları arasını kapsamaktadır. İncelenen dönemde özellikle büyük ve etkinlik oranları daha düşük olan bankaların yüksek üretim artışları yakaladıkları, uluslararası rekabete hazırlanmak amacıyla varolan atıl kapasitelerini daha iyi kullandıkları ve süreç sonunda etkinlik konusunda önemli yol aldıkları sonucuna varılmıştır.

Fukuyama (1995); Japon Bankacılık sektörünün etkinliğinin ölçüldüğü bu çalışma ile elde edilen önemli bir bulgu, 1989 yılından 1991 yılına bankaların genelinde yaşanan performans düşüşünün hisse senedi fiyatlarının aniden düşüşünün hemen sonrasında başladığı olmuştur. 1989-1990 periyodu için, Berg ve diğerlerinin çalışmasında elde edilen sonuca paralel olarak, Fukuyama'nın çalışmasında da sektörde faaliyet gösteren bankalar arasında daha büyük olanların özellikle üretim artışı yaşadığı ve atıl kapasitelerini kullanmalarından dolayı da etkinlik artışı yaşadığı görülmüştür. Fakat 1990-1991 arası dönemde gelişmeler farklı yönde olmuştur. Sektör genelinde yaşanan bir performans düşüşünün sebebi neredeyse tamamen büyük bankaların etkinlik kayıplarına bağlanmıştır. Fukuyama'nın bulguları arasında en önem verdiği ise incelenen dönemde bankaların üretim artışlarının etkinlik artışı değil teknolojik ilerlemelerden kaynaklanmış olduğu ve üretim azalışlarının teknolojik gerilemelerden değil etkinlik azalışlarından kaynaklanmış olduğudur.

Webb (2003); İngiliz bankacılık sisteminin performansının ölçüldüğü çalışmada veri zarflama pencere analizi kullanılmıştır. 1982-1995 yılları arası dönemi inceleyen çalışmaya İngiltere'nin bankacılık sektörünü kontrol eden 7 en büyük bankası dahil edilmiştir. Çalışmanın sonucunda, 1991 yılından itibaren incelenen bankaların genel ortalama etkinlik skorlarında düşüş görülmüştür.

Bu çalışmada, incelemeye dahil edilen bankalar arasında en büyük iki bankanın inceleme dönemi içerisinde en büyük etkinlik kaybına uğradığı sonucuna varılmıştır. Performansı karşılaştırılan bankalar arasında aktif büyüklüğü açısından en küçük olan Bank of Scotland'ın etkinlik skorlarının dönem boyunca hep en yükseklerde olduğu ve hiç önemli bir düşüş geçirmediği görülmüştür.

Ölçek verimliliği konusunda yapılan araştırmaya göre ise Webb'in çalışmasında araştırmaya dahil edilen bankalardan aktif büyüklüğü fazla olanların ölçeğe göre azalan getiri, nispeten küçük aktif büyüklüğüne sahip olanların ise ölçeğe göre artan getiri konumunda olduğu sonucuna varılmıştır.

Resti (1997); İtalyan bankacılık sektörü hakkında yapılan araştırma İtalyan bankacılık sektörünün sektör payları küçük çok sayıda bankadan oluşması nedeniyle bahse değer görülmüştür. Sektörün en büyük üç bankasının toplam piyasa payları % 17'yi geçmemiştir. Çalışmanın sonucunda belirli bir ölçek büyüklüğünü aşan bankalarda etkinlik problemlerinin olduğu görülmüştür. Çalışmada bankalar arasında büyük verimlilik farkları olduğu ve ülke genelinde bankaların etkinlik açısından iki gruba bölündüğü görülmüştür. Kuzey bölgesindeki bankaların Avrupa standardında olduğu, Orta ve Güney İtalya'daki bankaların ise etkinlik açısından geride kaldıkları sonucuna varılmıştır.

Mercan ve diğerleri (2003); Türkiye'yi konu alan çalışma 1989-1999 yılları arasını kapsamaktadır. Yapılan çalışmanın sonucunda 1989 yılında sermaye hareketlerinin serbest bırakılması ile bir etkinlik artışı dönemi başlamış ve 1994 yılında oluşan ekonomik kriz bu trendi geri çevirmiştir. Çalışmanın bir diğer bulgusu da devlet bankalarının özel bankalar ve yabancı bankalara göre etkinlik açısından daha düşük performansa sahip olduğudur. Ayrıca, 1994 krizinden küçük bankalar oldukça etkilenirken, büyük bankaların pek etkilenmediği görülmüştür.

Cingi (2000); Türk bankalarını konu alan 1989-1996 yılları arası dönemi içeren çalışmada 21 bankaya ait veriler kullanılmıştır. Mevduat pazar payı %1'den küçük olan bankalar analiz sonuçlarını olması gerekenden çok etkiledikleri için araştırma dışı bırakılmışlardır.

Çalışmanın sonunda Türk bankacılık sektörünün oldukça ileri derecede bir yoğunlaşmaya sahne olduğu gözlemlenmiştir. Analize katılan 21 banka ticari bankacılık sektörünün %37,5'i iken toplam mevduatın %93,8'ini toplamışlardır.

Türkiye ile ilgili diğer çalışmalarda olduğu gibi, Cingi'nin çalışmasında da devlet bankalarının etkinlik sorunları dikkat çekmiştir. Türk bankacılık sektöründe

etkinlik sorununun kaynağının temelde ölçek büyüklüğü ile alakalı olduğu sonucuna varılmıştır. Özellikle devlet bankaları optimum ölçek büyüklüğünden daha geniş kurumlar olmalarından dolayı genel olarak etkinlik sorunu yaşamışlardır.

Denizer ve diğerleri (2003); 1970 yılından 1994 yılına kadar oldukça uzun bir dönemi kapsayan bir çalışmadır. Veri zarflama analizi yöntemi ile yapılan en uzun dönemli çalışmalardan biri olması nedeniyle bu araştırmanın sonuçlarına da değinilmiştir. 1980 öncesi dönemde daha istikrarlı görünen genel sistem performansı, liberalizasyon süreci ile dalgalanmaya başlamıştır.

Türk bankacılık sisteminin genel performansı liberalizasyon sürecinin başlangıcından hemen sonra 1982 yılında dip seviyeye gelmiş, sonrasında gelen toparlanmanın ardından 1985 yılında oldukça yüksek seviyelere ulaşmış ve bundan sonra dalgalanmaya başlamıştır.

1980 öncesinde özel bankalar ve yabancı bankalara göre daha kötü performans sergileyen devlet bankalarının, 1980 sonrası dönemde ciddi bir atak yaptığı ve etkinlik konusunda liberalisyon sürecinden daha iyi yararlandığı görülürken, yabancı bankaların genel olarak yerli özel bankalarla yakın performans eğiliminde olsalar da daha yüksek skorlara sahip oldukları gözlemlenmiştir.

Denizer ve diğerlerinin çalışmasının bir diğer ilginç bulgusu ise tüm bankaların performanslarının aynı yönde dalgalanmış olmasıdır. Bankaların aynı zamanlarda aynı etkinlik trendinde hareket etmelerinin sebebi hepsinin ülkenin ekonomik şartlarından etkilenip bu şartların dalgalanmalarda temel etkin olmasıdır.

Çalışmada liberalizasyon sürecinin bankaların etkinlikleri üzerindeki etkisine dair temel görüş sürecin etkinlik konusunda beklenen pozitif etkiyi yaratmamış olduğudur. Bankacılık sektörünün bu etkinlik durumunun sebebi olarak da bankaların istikrarlı bir ekonomik ortam bulamamaları ve ekonomik dalgalanmaların bankaları büyük oranda etkilemiş olduğudur.

Canbaş ve Vural (2002); 2002 yılında yapılmış olan çalışmada Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların aracılık faaliyetlerinde ne derece etkin olduğunu belirlemek için veri zarflama yöntemi kullanılmış; tasarruf mevduatı sigorta fonu’na alınan bankaların etkinlik düzeylerinin sektördeki diğer bankalara göre düşük olup olmadığı araştırılmıştır.

Araştırmanın bulguları arasında ilk olarak Türkiye’de faaliyet gösteren yabancı sermayeli bankaların etkinlik skorlarının yerli bankalara göre daha yüksek olduğu dikkati çekmiştir.

Türkiye ilgili birçok çalışmada olduğu gibi bu çalışmada da kamu bankalarının etkinlik skorları zaman zaman diğer banka gruplarına göre düşük çıkmıştır. Kamu bankalarının etkinlik ve karlılık gibi unsurlar yerine zaman zaman siyasi amaçlar, devlet iç borçlanma ihtiyacını giderme yada ülkenin çeşitli yerlerine hizmet ulaştırma gibi amaçlar doğrultusunda faaliyet göstermeleri nedeniyle bu grubun performansı genellikle diğer banka gruplarına göre düşük çıkmıştır.

Özel sektör bankalarının etkinliklerinin bazı dönemlerde kamu bankalarından düşük çıkmasına ve özellikle 1998-1999 yıllarında özel sermayeli bankaların performanslarının kamu bankalarının performansının altında kalmasına sebep olarak Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilen bankaların etkisi gösterilmiştir. Bu konuyu destekleyen bulgu olarak 1999 yılı etkinlik skorlarında son %25'lik dilimdeki 12 mevduat bankasının 10 adedinin Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilen bankalar (Yaşarbank, Sümerbank, Egebank, İnterbank, Esbank, Yurtbank, T.Ticaret Bankası, Bank Kapital, Demirbank, Bank Ekspres) arasında olduğu belirtilmiştir.

Çeşitli ülkelerde bankacılık sektörleri üzerine yapılan Veri zarflama analizi çalışmalarında girdi ve çıktı olarak kullanılan değişkenleri bir arada görmek ve karşılaştırma şansı bulabilmek açısından seçilmiş çalışmalarda kullanılan girdi ve çıktıları içeren bir tablo hazırlanmıştır.

Tablo 6.1. Seçilmiş Çalışmalarda Kullanılan Girdi ve Çıktılar

	Girdiler	Çıktılar
Taylor ve diğerleri (1997)	• Toplam mevduat • Toplam faiz dışı gider	• Toplam Gelir
Ferrier-Hirschberg (1997)	• Personel sayısı • Sabit varlıklar • Tüketici mevduat hesabı sayısı • Ticari mevduat hesabı sayısı • Sınai mevduat hesabı sayısı	• Krediler • Bankalararası mevduat • Yatırımlar • Şube sayısı
Berg ve diğerleri (1991)	• İşgücü • Makina • Malzeme • Bina	• Vadesiz mevduat • Vadeli mevduat • Kısa vadeli krediler • Uzun vadeli krediler • Diğer hizmetler

Rangan ve diğerleri (1988)	• Personel sayısı • Defter değeri • Mevduat sertifikası	• Gayri menkul kredisi • Ticari ve sinai krediler • Tüketici kredisi • Vadesiz mevduat • Vadeli tasarruf mevduatı
Ferrier-Lovell (1990)	• Personel sayısı • Kira+Donanım giderleri • Malzeme giderleri	• Vadesiz mevduat hesabı # • Vadeli mevduat hesabı # • Gayri menkul kredisi • Tesis kredisi • Ticari kredi
Elyasiani-Mehdian (1990)	• Personel sayısı • Sabit varlık • Mevduat sertifikası • Mevduat sertifikası dışı mevduat	• Toplam gelir
Thompson ve diğerleri (1996)	• Personel sayısı • Fiziki sermaye • Yabancı fonlar • Şube sayısı ve mevduat	• Toplam kredi • Toplam faiz dışı gelir
Charnes ve diğerleri (1990)	• Toplam işletme giderleri • Toplam faiz dışı harcama • Şüpheli alacaklar karşılığı • Batık kredi miktarı	• Toplam faaliyet geliri • Toplam faiz geliri • Toplam faiz dışı gelir • Toplam kredi
Tatje-Lovell (1997)	• Personel sayısı • Personel dışı harcamalar	• Krediler • Tasarruf ve Çek hesabı
Zaim (1995)	• Personel sayısı • Faiz giderleri • Amortisman • Malzeme giderleri	• Vadesiz mevduat • Vadeli mevduat • Kısa dönemli borç • Uzun dönemli borç

Cingi-Tarım (2000)	• Toplam aktifler • Toplam gider	• Toplam kar • Toplam kredi • Toplam mevduat • Kredi geri dönüş oranı
Denizer ve diğerleri (2003)	• Toplam aktifler • Toplam faaliyet giderleri • Faiz giderleri • Toplam mevduat	• Toplam krediler • Toplam faiz dışı gelir • Faiz giderleri
Leong ve diğerleri (2003)	• Faiz giderleri • Faaliyet giderleri • Mevduat • Duran varlıklar	• Faiz geliri • Faiz dışı gelirler • Toplam krediler
Fukuyama (1995)	• Personel sayısı • Sermaye • Mevduat	• Krediler • Yatırımlar
Webb (2003)	• Mevduat • Faiz dışı giderler • Faiz giderleri •	• Toplam gelirler • Toplam krediler
Resti (1997)	• Şube sayısı • Personel sayısı	• Krediler • Mevduat
Canbaş ve Vural (2002)	• Mevduat • Faiz giderleri • Personel giderleri • Personel gideri hariç diğer faiz dışı giderler • Personel ve şube sayısı	• Kredi • Faiz gelirleri

BÖLÜM 7

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE FAALİYET ETKİNLİĞİNİN ARAŞTIRILMASI

Türk bankacılık sektörüne yabancı girişlerinin etkisini ölçmek ve genel olarak sektörün performansının yıllar içinde nasıl değiştiğini incelemek açısından Türk bankacılık sektörünün 1980-2004 yılları arası seçilmiş bilanço verileri sektör gruplarına ayrılarak veri zarflama analizine tabi tutulmuştur. Yıllar arasındaki ortalama performans değişiklikleri ve gruplar arasındaki etkinlik skoru farklılıkları karşılaştırılarak yerli ve yabancı banka gruplarının faaliyet etkinliklerinin yıllar içindeki gelişimi incelenmiştir.

7.1. Çalışmanın Yöntemi ve Kullanılacak Değişkenler

Çalışmada Türkiye Bankalar Birliği tarafından hazırlanan ve banka grupları bazında 1980-2004 arası yıllara ait seçilmiş bilanço büyüklüklerini içeren veriler kullanılmıştır.

Türk bankacılık sisteminde yabancı bankaların ve yerli bankaların etkinliklerinin yıllar içinde nasıl geliştiğini ve yabancı bankaların tüm sektörün etkinlik trendlerini nasıl etkilediğini incelemek açısından uygulamada Türk bankacılık sektörü

1. Kamu Bankaları
2. Özel Bankalar
3. Yabancı Bankalar
4. Yerli Bankalar
5. Sektör Ortalaması

olmak üzere beş grup olarak incelenmiştir. Ayrıca 1999 yılından itibaren Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na alınan bankalar fon bankaları olarak ayrı bir grup altında incelemeye dahil edilmiştir.

Uygulama sonuçlarında etkinlik durumlarını ayrı ayrı görmek açısından kamu bankaları ve özel bankalar ayrı ayrı gruplandırıldığı halde sektörü yabancı ve yerli olmak üzere gruplandırıp birebir karşılaştırma yapabilmek gayesiyle, yerli bankalar beraber olarak ayrı bir grup halinde incelemeye alınmıştır.

Uygulama sonuçlarını karşılaştırırken herhangi bir grubun tüm bankacılık sektörünün toplam etkinlik trendine göre ne durumda olduğunu anlayabilmek açısından, sektör ortalamasını içeren bir grup incelemeye dahil edilmiştir.

Uygulamada pencere analizi (window analysis) yönteminin kullanılmasının karar birimlerinin etkinliğinin yıllar içerisindeki seyrinin incelenebilmesi açısından oldukça faydalı olacağı düşünülmüş ve bu yöntemle yapılan Webb (2003) çalışması örnek alınmıştır.

Uygulamada sonuçları doğru yansıtması açısından girdi-çıktı bileşimine özen gösterilmiş, yapılan diğer veri zarflama analizi çalışmaları ve bu uygulamanın amaçları ile yöntemi göz önünde bulundurulmuş, girdi ve çıktı kalemleri buna göre seçilerek çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışmada kullanılacak girdi ve çıktıların belirlenmesinde aynı yöntemle İngiliz bankacılık sektörü hakkında yapılan Webb (2003) çalışmasından yararlanılarak aşağıdaki tabloda görülen girdi ve çıktıların kullanılmasına karar verilmiştir. Çalışmada kullanılmak üzere seçilen değişkenlerin Taylor ve Diğerleri (1997), Elyasiani ve Mehdian (1990), Thompson ve diğerleri (1996), Charnes ve diğerleri (1990), Zaim (1995), Cingi ve Tarım (2000), Denizler ve diğerleri (2003), Leong ve diğerleri (2003), Canbaş ve Vural (2002) çalışmalarında değişik girdi-çıktı kombinasyonları içerisinde kullanıldığı görülmekle beraber, Webb (2003) çalışmasında kullanılan girdi-çıktı kombinasyonu örnek alınarak aşağıdaki tabloda görülen değişkenlerin kullanılmasına karar verilmiştir.

Tablo 7.1. Uygulamada Kullanılan Girdi ve Çıktılar

GİRDİ	ÇIKTI
• Mevduat • Faiz giderleri • Faiz dışı giderler	• Krediler • Faiz gelirleri • Faiz dışı gelirler

Tüm gruplar için kullanılan yukarıda belirtilen girdi ve çıktılar ilgili yılda o grupta faaliyet gösteren banka sayısına bölünerek veriler normalize edilmiştir. Verilerin böyle bir uygulamaya tabi tutulması ile herhangi bir grubun bilanço büyüklüklerinin o gruptaki banka sayısından bağımsız, ortalama bir değere dönüştürülmesi amaçlanmıştır.

Veri zarflama analizinde her yıl için ilgili grupların verileri girilerek en etkin gözlemlerden bir zarf eğrisi oluşturulmakta ve diğer gözlemlerin bu eğriye olan

uzaklıkları hesaplanarak tüm grupların etkinlik skorları oluşturulmaktadır. Elde edilen skorlar ilgili grubun o yıl için diğer gruplar ile karşılıklı durumunu vermektedir.

Aynı yıl içinde grupların etkinliklerinin karşılaştırılması çok önemli bilgiler vermekle beraber yıllar arasında karşılaştırma yapılamaması bir eksiklik oluşturmuştur.

Analize dahil edilen grupların yıllara yayılan etkinlik skorlarının karşılaştırmaya tabi tutulabilmesi açısından pencere analizi (window analysis) tekniği kullanılmıştır. Pencere tekniğinde gözlemlerin yıllar içinde oluşan etkinlik değişimlerini karşılıklı inceleyebilmek amacıyla çalışma dönemi 5 yıllık dönemlere ayrılmış ve her 5 yıllık aralık bir pencere olarak kabul edilmiştir.

Örneğin, ilk pencere grupların 1980, 1981, 1982, 1983 ve 1984 yıllarına ait verilerini içermektedir. Sonraki pencere bir yıl kaydırılarak 1981, 1982, 1983, 1984 ve 1985 yıllarını içerecek şekilde belirlenmektedir. Her pencerede banka gruplarının 4 yıllık verileri tekrar edilmekte ve birer yıllık ilerleme ile pencereler değişmektedir.

Uygulama dönemi olan 1980-2004 yılları arası dönem yukarıda ifade edildiği gibi pencereler halinde gruplandırılarak toplamda 21 adet pencere üzerinde EMS (Efficiency Measurement System) version 1.3.0 programı kullanılarak veri zarflama analizi uygulaması yapılmıştır.

Grupların her pencerede oluşan etkinlik skoru ortalamaları alınarak grupların etkinlik skorları yıllar arasında karşılaştırılabilecek hale getirilmiştir. Böylece yapılan uygulamanın yabancı ve yerli bankaların etkinlik trendlerinin yıllar içerisinde hangi yönde olduğu konusuna da ışık getirmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

7.2. Bulgular

Bankacılık sektöründe faaliyet gösteren banka grupları bazında düzenlenmiş verilerle beşer yıllık pencereler şeklinde oluşturulan veri seti üzerinde veri zarflama analizi (DEA) yapılmış ve oluşturulan toplam 21 adet pencere için bulunan sonuçlar ek-1’de verilmiştir.

Tüm gruplar için araştırmaya dahil edilen pencereler bazında ortalama etkinlik skorları aşağıdaki tablodadır.

Tablo 7.2. Tüm Pencereleer İçin Banka Grupları Bazında Ortalama Etkinlik Skorları

	P1	P2	P3	P4	P5	P6	P7	P8	P9	P10	P11
Kamu Bankaları	1,144	1,153	1,101	1,087	1,060	1,057	1,041	1,011	0,975	0,939	0,978
Özel Bankalar	0,943	0,900	0,904	0,921	0,895	0,901	0,931	0,927	0,936	1,001	1,025
Yabancı Bankalar	1,079	1,086	1,052	1,125	1,144	1,182	1,187	1,232	1,179	1,182	1,192
Yerli Bankalar	0,956	0,936	0,939	0,952	0,936	0,942	0,949	0,927	0,931	0,922	0,950
Sektör Ortalaması	0,961	0,943	0,949	0,960	0,947	0,954	0,961	0,933	0,937	0,917	0,949
Fon Bankaları											
	P12	P13	P14	P15	P16	P17	P18	P19	P20	P21	
Kamu Bankaları	1,041	1,036	1,080	1,031	1,102	1,064	1,098	1,080	1,112	1,091	
Özel Bankalar	1,013	1,029	1,057	1,049	1,060	1,130	1,031	1,035	1,076	0,982	
Yabancı Bankalar	1,198	1,219	1,333	1,204	1,542	1,307	1,326	1,292	1,289	1,387	
Yerli Bankalar	0,958	0,959	0,962	0,960	0,947	0,892	0,861	0,854	0,882	0,886	
Sektör Ortalaması	0,956	0,954	0,955	0,953	0,937	0,880	0,878	0,861	0,866	0,890	
Fon Bankaları					0,338	0,356	0,334	0,365	0,612	0,653	

İncelemeye dahil edilen grupların yıllar içerisindeki etkinlik durumlarına bakılırsa, kamu bankalarının inceleme döneminin başından 9. pencereye (1992) kadar etkin seyrettiği, 9-11. pencereler (1992-1994) arasında etkinliğini kaybettiği ve sonrasında etkinliğini yeniden kazandığı görülecektir. 1.ve 2. pencerelerde (1984-1985) en yüksek etkinlik seviyelerinde bulunurken aynı zamanda 4. pencereye kadar (1986) incelemeye dahil edilen tüm gruplar arasında en yüksek etkinlik skoruna sahip olduğu görülmektedir.

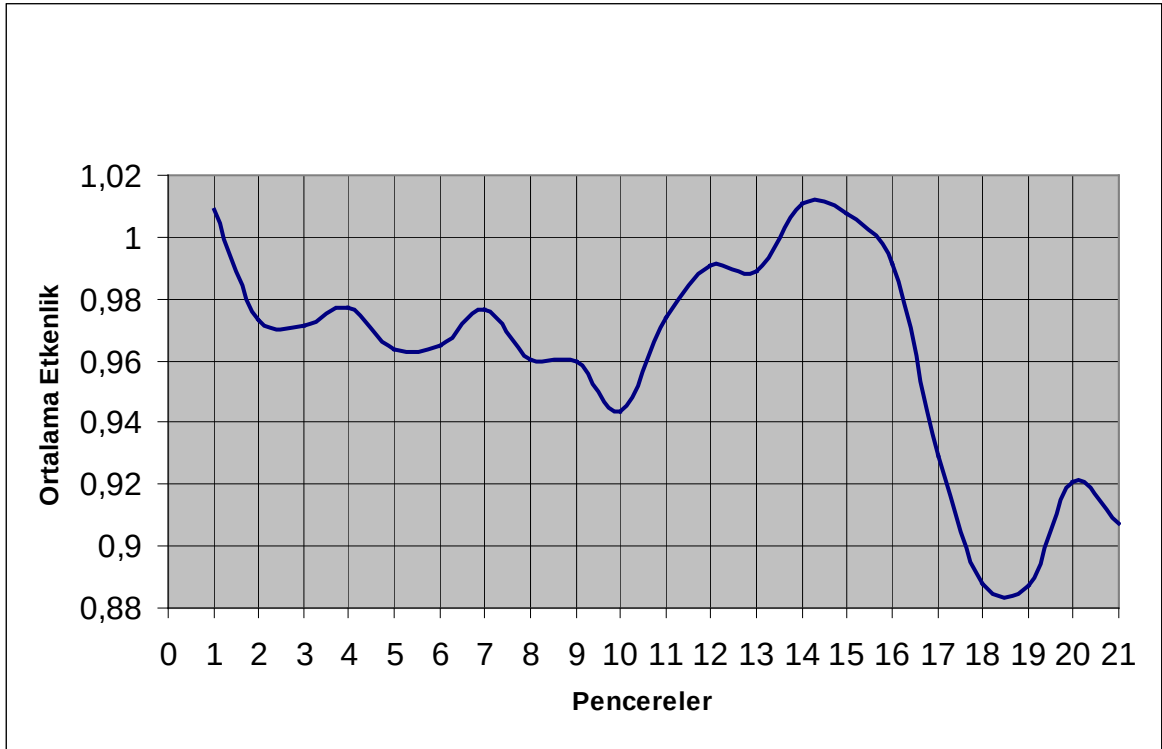
Kamu bankalarının etkinlik değerlerinin neredeyse tüm inceleme dönemi boyunca yüksek seyretmesi bu bankaların geniş şube ağı ile diğer banka gruplarına göre daha büyük işlem hacmine ulaşmaları, daha fazla mevduat toplayabilmeleri, devlet kurumları ile ilgili işlemlerde genellikle bu bankaların tercih edilmesi ve bankacılıkta çok büyük öneme sahip güven unsurunun bu bankaların lehine işlemesine bağlanabilir.

Özel bankaların etkinliklerine bakıldığında, 10. pencereye (1993) kadar bu grubun seyrinin etkin olmadığı görülmüştür. 10. pencereden 21. pencereye (2004) kadar bu banka grubunun etkin olduğu gözleminin yanında tüm inceleme döneminde bu banka grubunun en düşük etkinlik skorlarına sahip olduğu belirtilmelidir. Özel bankaların etkinlikleri yabancı bankalardan hep düşük seyretmekle beraber, kamu bankalarının da altında seyrederken sadece 17. pencere (2000) etkinlik skorunun kamu bankalarının skorundan iyi olduğu gözlemlenmiştir.

Yabancı banka grubunun etkinliğinin genellikle incelemeye dahil edilen tüm gruplar içerisinde en yüksek olduğu görülmüştür. Bu durumun tek istisnası 4.pencereye kadar (1987) kamu bankalarının yabancı bankalardan daha etkin olduğu dönemdir.

Yabancı bankaların etkinliğinin yerli banka gruplarına göre daha yüksek olması bu bankaların faaliyetlerini kurulmuş oldukları ülkelerden yurt dışına taşıyacak kadar başarılı ve dünya çapında kabul görmüş bankalar olmalarına bağlanabilir. Bu bankaların gerek ürün çeşidi ve hizmet kalitesi, kullandıkları teknoloji, gerekse yönetim ve mesleki tecrübe açısından dünya çapında başarılı bankalar olmaları ülkemizde kurulu diğer banka gruplarından daha etkin durumda olmalarına sebep olabilir.

Türk bankacılık sektörünün genel itibariyle yıllar içerisinde etkinlik seyrine bakıldığında, sektörün ekonomik konjonktüre bağlı olarak inişler ve çıkışlar geçirdiği, belirli dönemlerde tüm ekonomiyi etkisi altına alan oluşumların bankacılık sektörünü de etkilediği görülmektedir. Aşağıdaki grafikte Türk bankacılık sektörünün etkinliğinin bir bütün olarak zaman içinde nasıl değiştiği görülmektedir.

Şekil 7.1. Türk Bankacılık Sektörünün Etkinliğinin Dönemler İçerisindeki Gelişimi

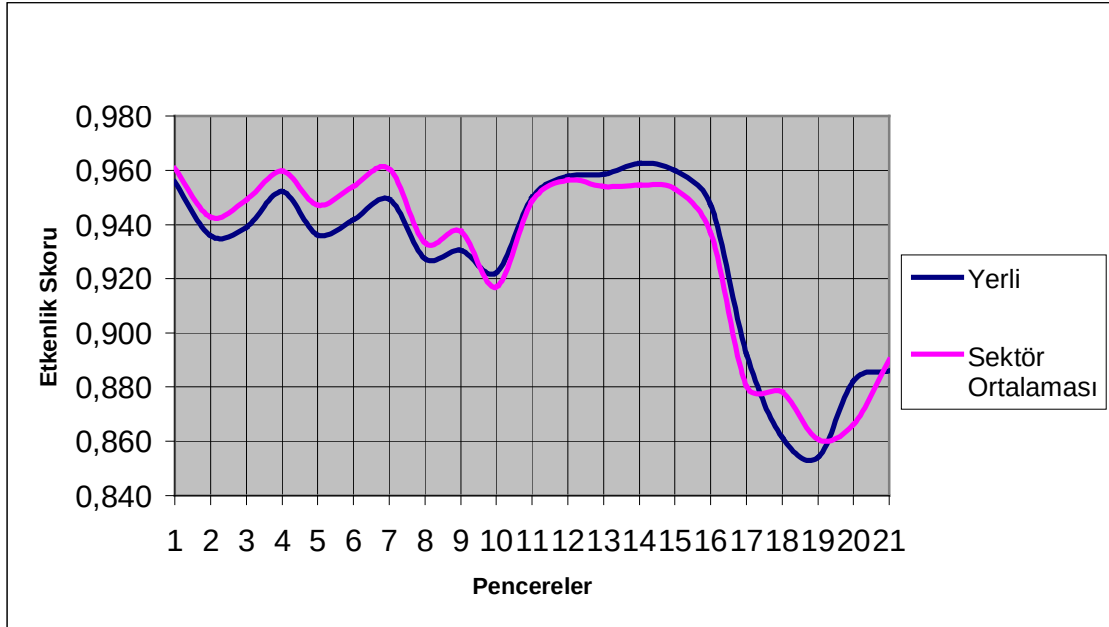
Grafikte de görülebileceği gibi sektörün ortalama etkinliği genel olarak dalgalı bir seyir izlemekle beraber 10. Pencere (1993) ve 18. Pencere’de (2001) dip seviyelere gerilemiştir. 1993 yılı seviyesi hemen peşinden gelen 1994 krizi ile teyit edilirken, 2001 yılı dip seviyesi ise yine o yılda oluşan finansal kriz ile eşleşmektedir.

10.Pencere’den (1993) başlayıp 14. Pencere’ye (1997) kadar yükselen daha sonra 16. Pencere’de (1999) keskin bir düşüş eğilimine giren bankacılık sektörü etkinliği 1990’lı yıllarda devam eden yüksek devlet borçlanma ihtiyacının dışarıdan borçlanmada yaşanan zorluklar nedeniyle bankacılık sektörü vasıtasıyla giderildiği ortamdan kaynaklanmıştır. Devlet iç borçlanma senetlerinin sağladığı yüksek getiriden yararlanarak diğer bankacılık faaliyetleri yerine toplanan mevduat ve yurt dışından sağlanan sendikasyon kredilerini devlet iç borçlanma senetlerine yatıran bankacılık sektörü bu dönemde yüksek karlar elde etmiştir. Bu durum 1998 yılında oluşan Asya

krizi nedeniyle oluşan dış finansman problemleri nedeniyle 1999 yılına doğru karlılığını nispeten yitirmekle beraber 2001 yılında etkisini gösteren finansal krize kadar devam etmiştir.

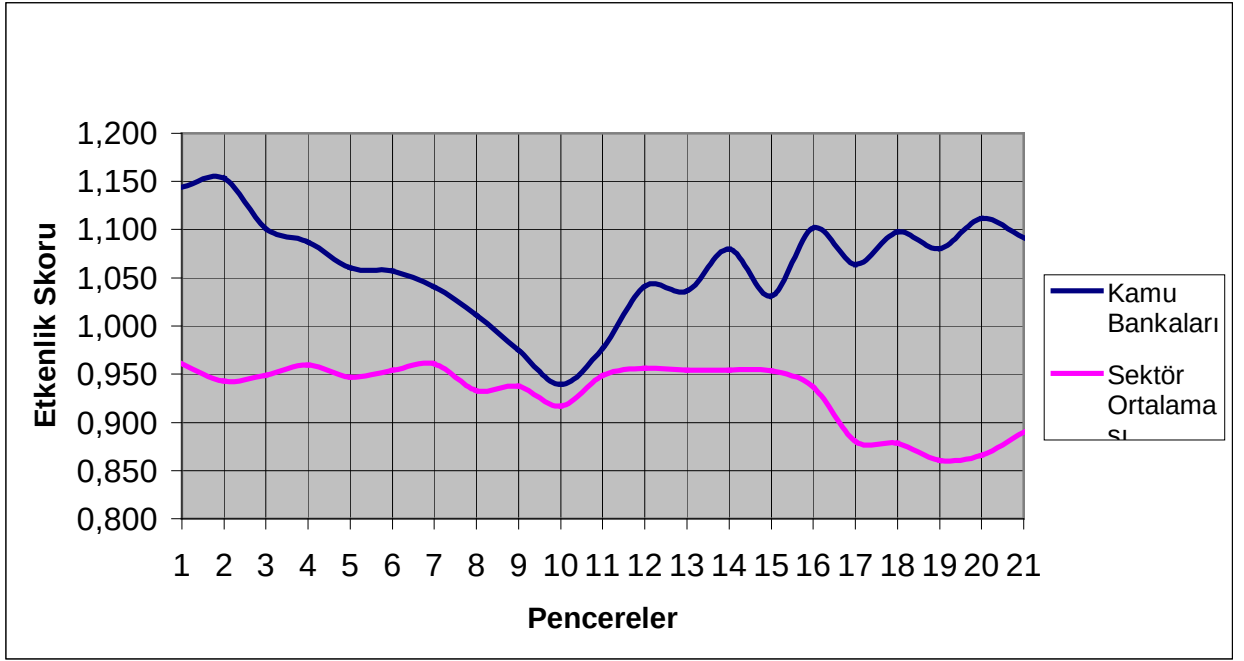
Kriz sonrasında Türk bankacılık sektörünün bir toparlanma eğilimine girdiği gözlemlenebilmekle birlikte sektörün yaşananlardan sonra istikrarlı bir etkinlik yapısına ulaşp ulaşamayacağını söyleyebilmek henüz mümkün değildir.

Türk Bankacılık sektöründe yabancı banka sayısı zaman zaman farklılıklar göstermekle birlikte, yabancı bankaların tüm sektörün toplam aktifleri yada toplam mevduat gibi ölçülerde oranı genellikle oldukça küçük olmuştur. Bu nedenle tüm sektörün etkinlik trendini büyük oranda yerli bankalar belirlemiştir. Aşağıdaki grafikte de görülebileceği gibi yerli bankaların etkinlik trendi küçük farklılıklarla tüm sektörün etkinlik trendini belirlemiştir.

Şekil 7.2. Yerli Bankalar ve Sektör Ortalaması Etkinlik Karşılaştırması

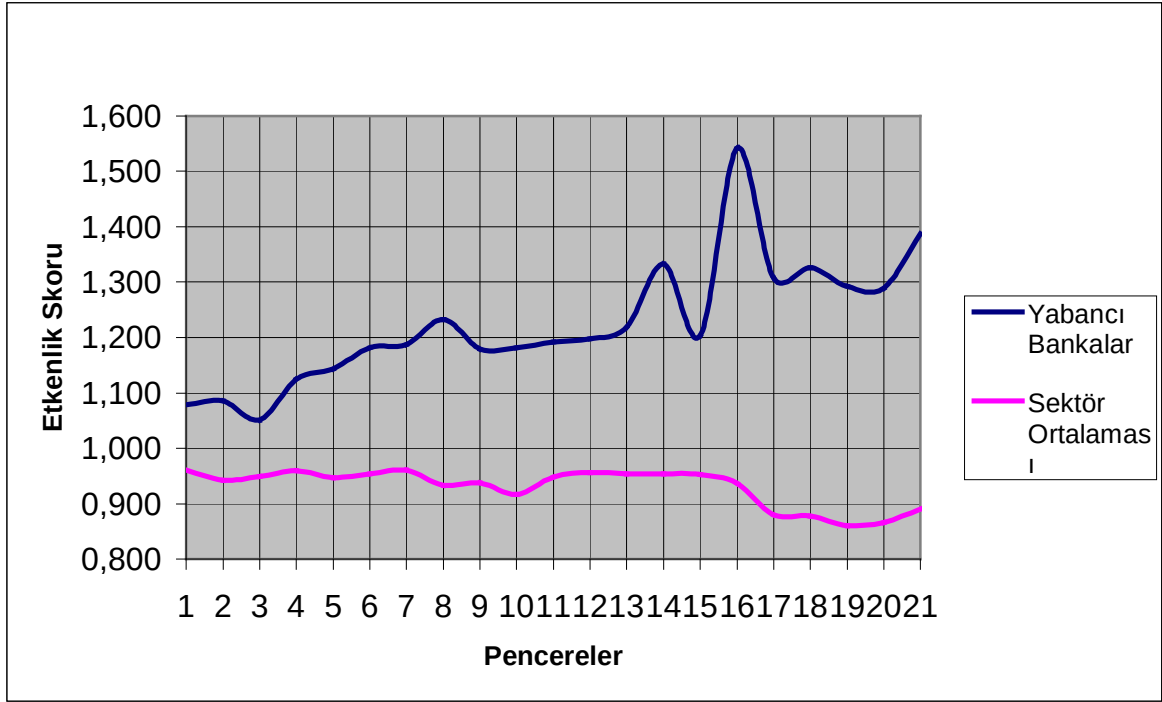
Türkiye’de faaliyet gösteren kamu bankalarına bakıldığında yıllar içerisinde kamu bankalarının tüm sektörün ortalama etkinliğinin üzerinde seyrettiği görülmüştür. Zaman içerisinde kamu bankaları etkinliği çok dalgalanma geçirmiş olsa da genel olarak sektör ortalamasının üzerinde bir etkinlik gelişimi olmuştur.

Şekil 7.3. Kamu Bankalarının Etkinlik Skoru Seyri

Türkiye’de faaliyet gösteren yerli sermayeli özel bankalar kamu bankalarının gösterdiği etkinlik performansını aynı oranda gösterememiştir. Özel bankalar inceleme döneminin tümü göz önüne alındığında birkaç kez nispeten kısa sürelerde kamu bankalarından daha yüksek performans sergilemişlerdir.

Türkiye’de faaliyet gösteren yabancı bankaların etkinlik gelişimine bakıldığında yabancı bankaların performansının yıllar içinde sektör ortalamasının hep oldukça üstünde olduğu görülmüştür. Aşağıdaki grafikte yabancı bankalar ve sektör ortalaması arasındaki etkinlik farklılıklarının inceleme dönemi boyunca nasıl geliştiği görülmektedir.

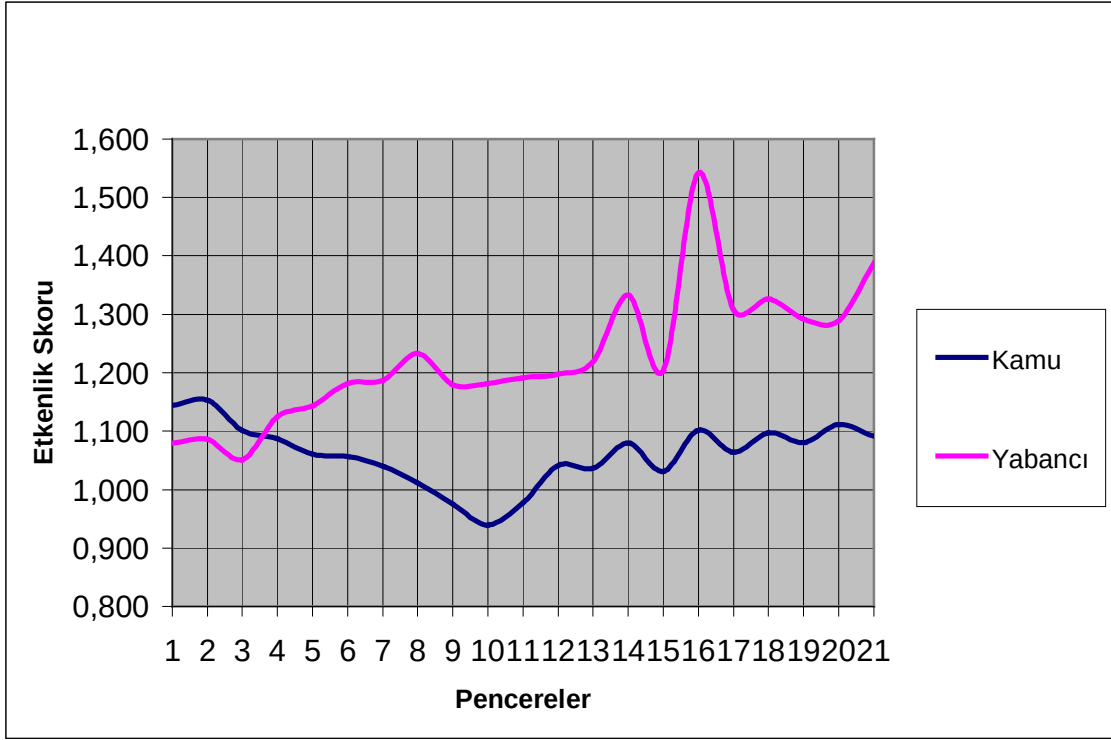

Şekil 7.4. Yabancı Bankalar ve Sektör Ortalaması Etkinlik Karşılaştırması

İnceleme döneminin ilk bölümlerinde yabancı bankalar ile sektörün genelinin etkinlik farkı çok fazla olmasa da zaman geçtikçe yabancı bankaların etkinlikleri önemli oranlarda artmıştır. 1980'lerin başlarında yabancı bankaların sayılarının artış eğilimine girmesi ile birlikte yabancı bankaların etkinliğinde de artış trendi gözlenmeye başlanmış, 1990 yılında yabancı banka sayısı olarak en yüksek oran elde edildikten 1 sene sonra, 8. Pencereye denk gelen 1991 yılında o döneme kadarki en yüksek etkinlik skoru yakalanmıştır.

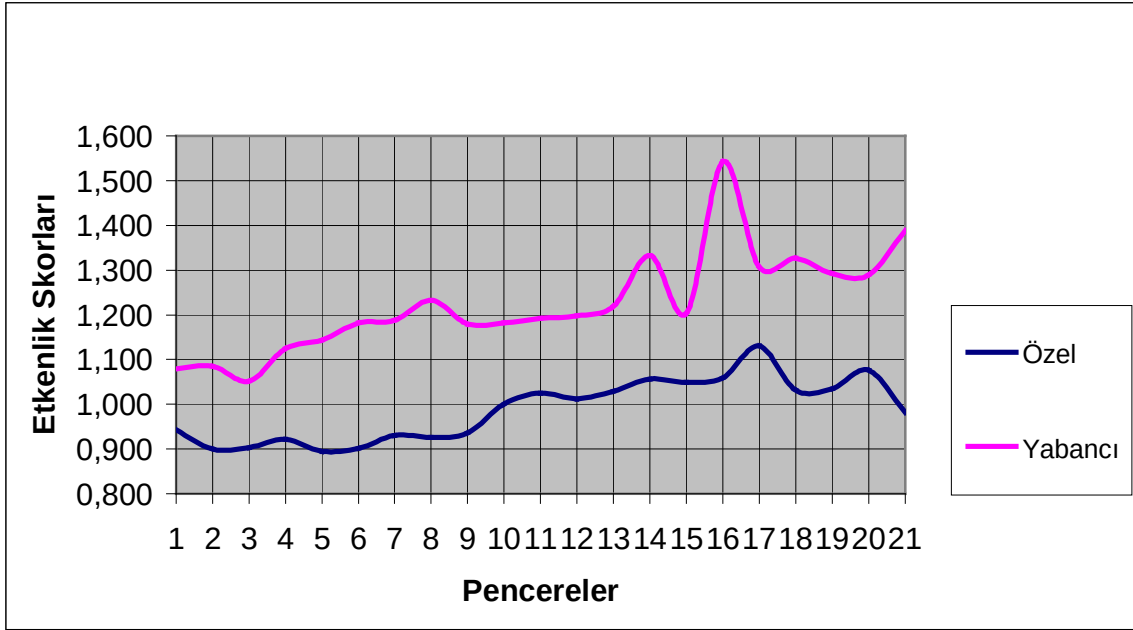
1991 yılından sonra yatay bir seyre giren yabancı bankaların performansı 1997 yılında bir yıllık bir dalgalanma geçirip 1999 yılında inceleme dönemindeki en yüksek seviyesine ulaşmış ve oradan düşüş trendine girmiştir. 1997 yılında yükselip 1998 yılında düşen etkinlik skoru 1999 yılında yeniden yükselmiş ve sonrasında yine düşüp yatay bir seyir izlemiştir. Günümüze gelirken yabancı bankaların etkinlik trendinin yukarı doğru döndüğü gözlemlenmektedir.

Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı bankalar ile yerli bankalardan oluşan grupların etkinlik farklılıkları incelendiğinde yabancı bankaların diğer tüm banka gruplarından yüksek performansa sahip olduğu gözlemlenmiştir.

Şekil 7.5. Yabancı Bankalar ve Kamu Bankaları Karşılaştırmalı Etkinlik Grafiği

Yukarıdaki grafikte yabancı bankalar ve kamu bankalarının etkinlik skorlarının gelişimi görülmektedir. 3. pencereye (1986) kadar kamu bankalarının performansı yabancı bankalardan yüksek olmuşsa da sonrasında etkinlik farkı yabancı bankaların lehine gelişim göstermiştir. 4. pencereden (1987) itibaren aradaki etkinlik farkı giderek açılmış, daha sonra özellikle 13. pencereden (1996) itibaren iki grubun etkinlikleri paralel bir seyir izlemeye başlamıştır. Bu seyir günümüze gelindiğinde kamu bankalarında yatay şekilde devam ederken, yabancı bankalarda yukarı doğru bir gelişim görülmektedir.

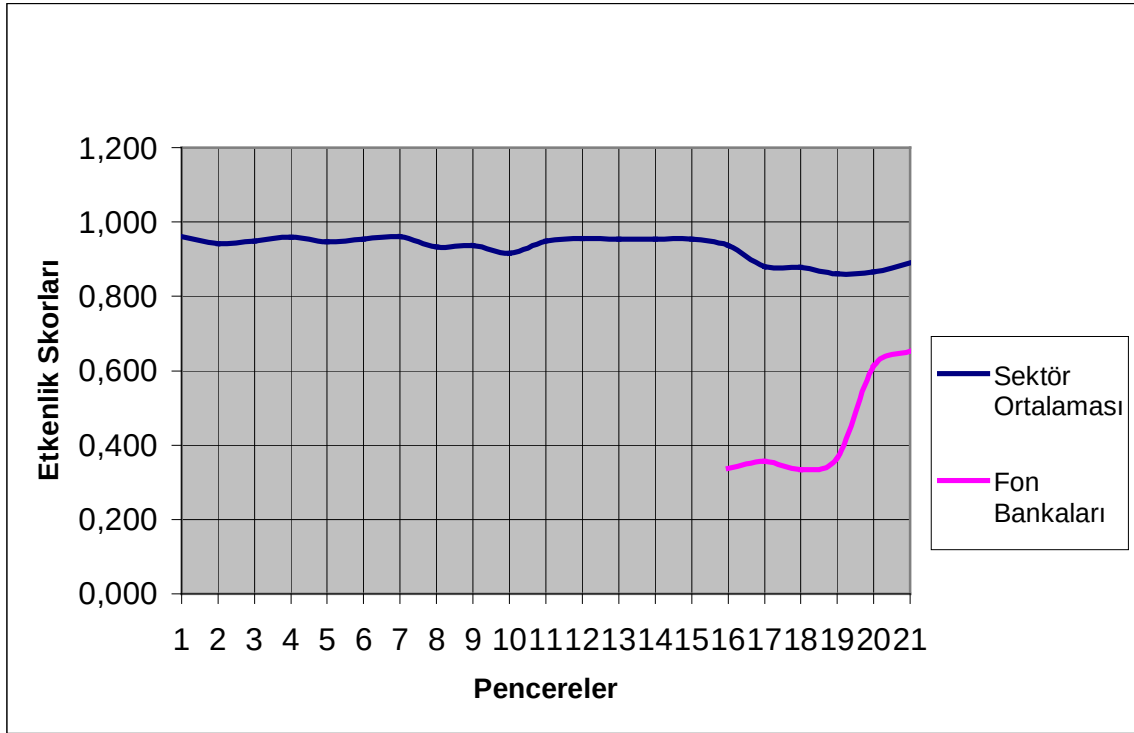
Şekil 7.6. Yabancı Bankalar Özel Bankalar Karşılaştırmalı Etkinlik Grafiği

Yukarıda, Türkiye’de faaliyet gösteren yabancı bankalar ve özel bankalar arasındaki etkinlik ilişkisini incelemek amacıyla oluşturulan grafik yer almaktadır. İnceleme sonucunda Özel bankalar grubu ile yabancı bankalar grubunun genel olarak yıllar içinde paralel bir seyir izledikleri sonucuna varılmıştır. Araştırma dönemi boyunca etkinlik farkı sürekli yabancı bankaların lehine seyretmiş ve etkinlik trendi genellikle aynı yönde hareket etmiştir. Grafiklerdeki dalgalanmalar göz önünde bulundurulunca varılan sonuç, yabancı bankalarda dalgalanmaların daha sert yaşandığı ve yerli sermayeli özel bankalarda genellikle etkinlik artışı ve düşüşü yabancı bankaların etkinliğiyle aynı yönde olsa da özel bankalarda etkinlik seyrinin daha az dalgalı olduğudur.

Günümüze gelirken yabancı bankaların etkinlik seyri yukarı doğru dönerken, özel bankaların etkinlik seyri kamu bankalarında olduğu gibi aşağıya doğru bir yön izlemektedir. Ülkemizde yakın zamanda yaşanmış olan finansal kriz ve özel bankalar arasında yaşanan yaprak dökümü hala etkinlik üzerindeki etkisini sürdürmektedir. Fona devredilen bankalar fon bankaları olarak ayrı bir grup halinde incelenerek özel bankalar arasında en düşük etkinlik skorlarına sahip bu bankalar özel bankalar grubunun dışında kaldığı halde özel bankaların etkinlikleri halen yükselme trendine girmemiştir.

1999 yılında oluşan fon bankaları grubu ise günümüze gelene kadar sürekli en düşük etkinlik skorlarına sahip olmuştur. Açık farkla en düşük seviyede olan etkinlik skorları 2002 yılına kadar yatay bir seyir izlemiş, 2002 yılından sonra yükseliş trendine

girmiştir. Önemli etkinlik kazanımları sergileyen fon bankaları yine de halen sektör ortalamalarının oldukça altında etkinlik skorları ile faaliyetlerine devam etmektedir. Fon bankalarının etkinliklerinin yıllar içindeki seyri aşağıdaki grafikte de görülebilmektedir.

Şekil 7.7. Fon Bankaları Etkinliğinin Seyri

7.3. Yabancı Banka Girişlerinin Türk Bankacılık Sektörünün Etkinliği Üzerine Etkileri

Uygulama sonucunda elde edilen bulgular arasında ilk olarak dikkati çeken, Türk bankacılık sektörünün etkinlik trendinin diğer dinamiklerle beraber, ülke ekonomisini etkileyen koşullara göre seyretmiş olmasıdır. İncelemeye tabi tutulan grupların etkinliklerinin zaman içerisindeki değişimine bakıldığında tüm grupların ekonomik konjonktüre bağlı olarak benzer süreçler yaşadığı anlaşılmaktadır. Gruplar arasında etkinlik skoru farklılıkları süregelmiş olsa da, tüm grupların ekonomik ortamdan benzer yönlerde etkilendikleri görülmüştür.

Türkiye’de faaliyet gösteren yabancı bankaların toplam aktifler içindeki payı düşük seviyelerde kaldığı için, tüm sektörün etkinliği içinde de yabancı bankaların payı düşük seviyelerde kalmıştır. Fakat yabancı bankaların etkinliği inceleme dönemi boyunca yerli bankalara göre yüksek seyretmekle beraber, yabancı ve yerli banka gruplarının etkinlik trendindeki paralellik de göz önünde bulundurulmalıdır.

Yabancı bankalar ile özel bankaların etkinlik seyrinin yıllar içerisinde paralel gelişim izlediği yönünde çıkan sonuçlara bakılarak bu iki grubun etkinlik açısından birbirlerinden etkilendikleri sonucuna varılabileceği gibi, yabancı bankaların Türk bankacılık sektörünün toplam aktifleri içindeki paylarının düşük olmaları nedeniyle tüm sektörün etkinliğini ortalamada yükseltecek kadar etkileri olmadığı da söylenebilir.

Yabancı bankaların dünya çapında kabul görmüş öncü bankalar olmaları ve bankacılık sektörü içerisinde uzun zaman boyunca edinilmiş tecrübe ve mesleki birikime sahip olmaları nedeniyle sektöre rekabet getirebilecekleri ve yerli bankaların örnek alacağı uygulamaları sektöre getirecekleri muhakkaktır. Bu anlamda, yabancı bankaların Türk bankacılık sektörünün etkinlik gelişimini tüm sektördeki ağırlıklarından daha fazla etkiledikleri söylenebilir.

Çalışmada dikkat çeken bir unsur olan yabancı ve yerli banka gruplarının etkinliklerinin paralel seyir izledikleri gözleminin oluşmasında tüm ülkeyi etkileyen ekonomik konjonktürün, yada sözü edilen grupların birbirleriyle etkileşimlerinin ne kadar etkili olduğunun anlaşılması açısından etkinlik seyrini etkileyen dinamiklerin ayrıştırılması ileride bu alanda yapılacak çalışmalara konu olabilecektir.

BÖLÜM 8

SONUÇ

Dünya çapında faaliyet gösteren ve maliyetlerini kendi ölçekleri bazında çok aşağıya çekebilen firmaların yer aldığı ve kanuni düzenlemeler ile denetimin son derece yüksek olduğu finans sektöründe günümüzde etkinlik çok önemli bir kriter olarak firmaların kaderini belirleyebilmektedir. Rekabetin çok ağır olduğu, ayrıca sadece yerel rekabet değil dünya çapında kıyasıya bir rekabetin önemli rol oynadığı finans sektöründe etkin olarak faaliyet göstermeyen bankaların varlığı sadece bu bankalar açısından değil aynı zamanda tüm sektör açısından bir tehdit unsuru olmaktadır.

Bu çalışmada etkinlik kavramına dikkat çekilmeye çalışılmış, özellikle gelişmekte olan ülkelerde çok ciddi rakipler olarak piyasaya giren ve girdikleri ülkenin finans sektöründe ciddi değişikliklere neden olan yabancı bankaların bu ülkelerdeki faaliyetlerinin etkileri incelenmiştir. Tüm dünyada gelişmekte olan ülkelere yabancı banka girişlerinin etkileri araştırılmış ve Türkiye örneği üzerinde ayrıca durulmaya çalışılmıştır.

Çalışmada etkinlik kavramına genel olarak bakılmış, yabancı girişlerinin gelişmekte olan ekonomiler grubundaki ülkelere etkileri incelenmiş ve Türkiye'ye yabancı banka girişleri yıllar içerisinde incelenip, yabancı bankaların Türk bankacılık sektörüne etkileri arasında etkinlik açısından yaşanan gelişmelere ışık tutmak amacıyla zaman içerisinde Türk bankacılık sektörünün etkinliğinin Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı bankaların etkinliği ile karşılaştırmalı olarak ölçümü yapılmıştır.

Türk bankacılık sektörünün etkinliğinin incelenmesi aşamasında sektör gruplara ayrılmış ve belirlenen grupların etkinliklerinin yıllar içerisinde değişimi ölçülmüştür.

1980-2004 dönemi için yapılan ölçümde Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı bankaların etkinliği çeşitli dönemlerde önemli dalgalanmalar geçirmekle beraber tüm inceleme döneminde sektör ortalamasının oldukça üzerinde seyretmiştir. Banka sayısının arttığı dışa açılma dönemlerinde yabancı bankaların etkinliği ciddi yükselişler yaşamıştır.

Türkiye'de faaliyet gösteren yerli sermayeli özel bankaların etkinlik sorunları yaşadığı yönünde sonuçlar veren ölçümde kamu bankalarının etkinliği yabancı

bankalara göre oldukça düşük seviyelerde kalmış olsa da özel bankalara göre zaman zaman etkinlik sorununun daha hafif yaşandığı gözlemlenmiştir.

Yabancı bankalar ile özel bankaların etkinlik seyrinin yıllar içerisinde paralel gelişim izlediği yönünde çıkan sonuçlar bu iki grubun etkinlik açısından birbirlerinden etkilendikleri izlenimini vermektedir. İnceleme dönemi boyunca ciddi bir etkinlik farkı sürekli devam etmiş olsa da özel bankalar ile yabancı sermayeli bankaların etkinlik gelişimi birbirine paralel olmuştur.

Etkinliği ölçülen grupların zaman zaman aynı yönde ilerlemesinin nedenleri arasında tüm ekonomiyi etkisi altına alan olayların Türkiye’de sık sık yaşanmış olması da vardır. Ekonomik istikrarın pek yakalanamadığı, inişli çıkışlı bir ortamda tüm banka gruplarının bu koşullardan etkilenmesi kaçınılmaz bir durum olarak ortaya çıkmıştır. Ekonomik dalgalanmalardan her grup aynı oranda etkilenmiş olmasa da bu koşullar sektörde faaliyet gösteren tüm bankaları şüphesiz etkilemiştir.

Özellikle tüm bankacılık sektörünün dışarıdan sağladığı finansal kaynakları kamu borçlanma ihtiyacını gidermek amacıyla kullandığı 1990’lı yıllarda yabancı bankalar dış finansal kaynaklara ulaşma konusunda yerli rakiplerine göre daha avantajlı duruma gelmişlerdir. Bu sebeple tüm sektörün etkinliği bu dönemde yukarı doğru çıkarken, yabancı bankalar etkinlik artışı konusunda daha fazla yol kat etmişlerdir.

Çalışmada etkinlik skorları farklı düzeylerde olsa da tüm grupların sektörü etkileyen ekonomik olaylara karşı hassas olduğu gözlenmiştir. Ekonomik açıdan istikrarın sağlanması bu anlamda tüm ülke için yararlı olduğu gibi bankacılık sektörünün de kendi iç dinamiklerine yoğunlaşarak daha sağlam adımlar atmasını sağlayacaktır. Uygulanan ekonomik programların başarısına bağlı olarak ülkede sağlanan istikrar ile beraber, bankaların karlılığını ciddi boyutta yükselten faiz oranları da düşmektedir. Günümüzde geline ortamda bankalar açısından faiz dışı gelirler de gittikçe daha önemli hale gelmektedir. Bankaların faiz dışı gelirleri arttırma çabalarının sonucunda etkinlik konusunun zaman içinde gittikçe daha çok önem arz eden bir konu olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akgüç, Ö. “*Türkiye’de Bankacılık*”, (Gerçek Yayınevi, İstanbul), 1987
- Alp, A. “*Finansın Uluslararasılaşması: Finansal Krizler, Çözüm Önerileri ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme*” (Yapı Kredi Yayınları, İstanbul), 2000
- Ataman Erdönmez, P., “Finansal Krizler Sonrası Gelişmekte Olan Ülkelerde Yabancı Bankalar” *Türkiye Bankalar Birliği, Bankacılar Dergisi*, 2004, Sayı 51, ss.21-36
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, “Bankaların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik” 27 Haziran 2001 tarih ve 24445 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır (Son değişiklik 13.08.2005, 25905 sayılı Resmi Gazete). <http://www.bddk.org.tr> (21.08.2005)
- Banker, R.D., Charnes, A., Cooper, W.W., “Some Models For Estimating Technical and Scale Inefficiencies in Data Envelopment Analysis” *Management Science*; September 1984, Vol. 30, Issue 9, s. 1078, 15 s.
- Banker, R.D., "Estimating Most Productive Scale Size Using Data Envelopment Analysis," *European Journal of Operational Research*, Vol.17, 1984, ss. 35-44.
- Berg, S.A., F.R. Forsund ve E.S. Jansen, "Technical efficiency of Norwegian banks: the non-parametric approach to efficiency measurement," *Journal of Productivity Analysis*, Vol.2, 1991, pp.127-142.
- BIS Papers, "The Banking Industry In The Emerging Market Economies: Competition, Consolidation and Systemic Stability." Monetary and Economic Department. No: 4. Ağustos 2001. www.bis.org/publ/bispap04g.pdf (01.07.2003)
- Canbaş, S., Doğukanlı, H., “*Finansal Pazarlar: Finansal Kurumlar ve Sermaye Pazarı Analizleri*” Beta Yayınları, İstanbul, 2001
- Canbaş, S., Vural, G. “Mevduat Bankalarında Faaliyet Etkinliğinin Önemi: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na Alınan Bankalar Açısından Bir Değerlendirme” *Banka Mali ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, Sayı 8, Ağustos 2002, ss.64-77

- Charnes, A., W.W. Cooper ve Z.M. Huang, "Polyhedral cone-ratio DEA models with an illustrative application to large commercial banks," *Journal of Econometrics*, Vol.46, 1990, pp.73-91
- Cingi,S, Tarım, A, “Türk Banka Sisteminde Performans Ölçümü: DEA-Malmquist Tfp Endeksi Uygulaması” *Türkiye Bankalar Birliği Araştırma Tebliğleri Serisi*, Sayı : 2000 - 01
- Claessens, S., Demirgüç-Kunt, A., Huizinga, H., “How Does Foreign Entry Affect Domestic Banking Markets?” *Journal of Banking and Finance* 25,2001, s. 891–911.
- Clarke G, Sánchez S,”Foreign Bank Entry: Experience, Implications for Developing Countries, and Agenda for Further Research” *World Bank Working Paper* no:2698, 2001
- Çakar, V. “Yabancı Sermayeli Banka Girişleri ve Ulusal Bankacılık Sektörleri Üzerindeki Etkileri” TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara, 2003
- Denizer, C. “The effects of financial liberalization and new bank entry on market structure and competition in Turkey”, World Bank working paper no: 1839, 1997
- Denizer, C., “Foreign Bank Entry in Turkey’s Banking Sector, 1980–1997”, World Bank Working Paper no: 2462, 2000
- Denizer, C., Dinç, M., Tarımcılar, M. “Financial Liberalization and Banking Efficiency: Evidence From Turkey” World Bank Working Paper, 2003
- Dinler, Z. “İktisada Giriş” 9.Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 2003

- Elosegui, P., Pinteris, G. "Privatization, Foreign Entry, and Bank Risk in Emerging Banking Systems: Evidence from Argentina." Eylül 2002. University of Illinois at Urbana-Champaign. <http://www.cba.uiuc.edu/qpinteri/Argentinarisk.pdf> (18 Aralık 2002)
- Elyasiani, E. ve S. Mehdian, "Efficiency in the commercial banking industry, a production frontier approach," *Applied Economics*, Vol.22, 1990, pp.539-551
- Ertuğrul, A., Zaim, O. "Türk Bankacılığında Etkinlik: Tarihi Gelişim Kantitatif Analiz", Bilkamat İşletme ve Finans Yayınları No: 3, Ankara, Türkiye
- Ferrier, G.D., ve J.G. Hirschberg, "Bootstrapping confidence intervals for LP efficiency scores: with an illustration using Italian banking data," *Journal of Productivity Analysis*, Vol.8, 1997, pp.19-33.
- Ferrier, G.D. ve C.A.K. Lovell, "Measuring cost efficiency in banking: econometric and linear programming evidence," *Journal of Econometrics*, Vol.46, 1990, pp.229-245.
- Fukuyama, H., "Measuring Efficiency and Productivity Growth in Japanese Banking: A nonparametric frontier approach" *Applied Financial Economics*, 1995, Vol. 5, ss. 95-107
- Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı, 2001
- Hadad, Y., Sinuany-Stern, Z., Mehrez, A. "Effect of Variations on Efficiency of Decision-Making Units with Respect to Output, Output Estimated by Production Functions, and Output Differences", *Central European Journal of Operations Research*; Dec2003, Vol. 11 Issue 4, s. 351, 17 s.
- HAAS, R.T.A., Lelyveld, I.P.P. "Foreign Bank Penetration and Private Sector Credit in Central and Eastern Europe." *DNB Staff Reports*. Eylül 2002. <http://econwpa.wustl.edu:8089/eps/if/papers/0209/0209002.pdf> (13 Ocak 2003)

- Hollingsworth, B., Smith, P., "Use of Ratios in Data Envelopment Analysis" *Applied Economics Letters*, 09.15.2003, Vol. 10, Issue 11, s. 733, 3 s.
- International Monetary Fund, Mathieson, D., Schinasi G., "*International Capital Markets: Developments, Prospects, and Key Policy Issues*", (IMF Publication Services, Washington DC), 1999
- International Monetary Fund, Mathieson, D., Schinasi G., "*International Capital Markets: Developments, Prospects, and Key Policy Issues*", (IMF Publication Services, Washington DC), 2000
- Leong, W.H, Dollery, B., Coelli, T., "Measuring the Technical Efficiency of Banks in Singapore for the Period 1993-1999" *ASEAN Economic Bulletin*, Vol. 20, No: 3, 2003, ss. 195-210
- Lensink, R., Hermes, N., "The Short Term Effects of Foreign Bank Entry on Domestic Bank Behaviour: Does Economic Development Matter?" *Journal of Banking & Finance*, <http://www.sciencedirect.com/science/article/B6VCY-483SV7K-1/2/3a096c2cb187566166604a5e4a5d7839>
- Mercan, M., Reisman, A., Yolalan, R., Emel, A.B., "The Effect of Scale and Mode of Ownership on the Financial Performance of the Turkish BANKing Sector: Results of a DEA-based Analysis" *Socio-economic Planning Sciences*, Vol.37, 2003, ss.185-202
- Milliyet Gazetesi Ekonomi Servisi, "Bankacılık Sektörüne Giren En Büyük Yabancı Sermaye: 1,28 Milyar Dolar" 13.04.2005
- Oral, M., Kettani, O., Yolalan, R., "An Empirical Study on Analyzing the Productivity of Bank Branches" *IEE Transactions*, November 1992, Vol. 24, No. 5, ss.166-176

- Önal, Y.B. “Türk Bankacılık Kesimindeki Son Gelişmeler” Türkiye’de Bankacılık Kesimindeki Son Gelişmeler Paneli, 24-26 Aralık 2004, Adana
http://business.cu.edu.tr/YBO_dosyalar/frame.htm (06.04.2005)
- Rangan, N., R. Grabowski, H.Y. Aly ve C. Pasurka, "The technical efficiency of US Banks," *Economics Letters*, Vol.28, 1988, pp.169-175.
- Resti, A. “Evaluating the Cost Efficiency of the Italian Banking System: What Can Be Learnt From the Joint Application of Parametric and Non-Parametric Techniques” *Journal of Banking and Finance*, 1997, Vol. 21, ss. 221-250
- Serdengeçti, S., Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası 2005 Yılı Genel Kurul Toplantısı Açılış Konuşması, Nisan, 2005
- Sudit, E.F., "Productivity Measurement in Industrial Operations," *European Journal of Operational Research*, Vol.85, 1995, ss. 435-453.
- Tatje, E.G. ve C.A.K. Lovell, "The sources of productivity change in Spanish banking," *European Journal of Operational Research*, Vol.98, 1997, pp.364-380.
- Taylor, W.M., R.G. Thompson, R.M. Thrall, P.S. Dharmapala, "DEA/AR efficiency and profitability of Mexican banks: A total income model," *European Journal of Operational Research*, Vol.98, 1997, pp.346-363.
- Thompson, R.G., P.S. Dharmapala, D.B. Humphrey, W.M. Taylor ve R.M. Thrall, "Computing DEA/AR efficiency and profit ratio measures with an illustrative bank application," *Annals of Operations Research*, Vol.68, 1996, pp.303-327
- “Turkey: Take Your Partner”, *Business Middle East*, 16.07.2001, s.1-2
<http://search.epnet.com/direct.asp?an=4875467&db=bch>
- Türkiye Bankalar Birliği, Bankacılık ve Araştırma Grubu, “Türkiye’de Yabancı Bankalar” *TBB Bankacılar Dergisi*, Sayı 52, Mart 2005, ss. 3-9

Webb, R.M., "Levels of Efficiency in UK Retail Banks: A DEA Window Analysis" *International Journal of the Economics of Business*, Vol.10 No: 3, Kasım 2003, ss. 305-322

Wheelock, D. C., Wilson, P. W., "Evaluating the Efficiency of Commercial Banks: Does Our View of What Banks Do Matter?" *Business Review*, Federal Reserve Bank of St. Louis, July/August 1995

Vural, G. "Türkiye’de Mevduat Bankalarında Etkinliğin Değerlendirilmesi" *Çukurova Üni. Sosyal Bilimler E. İşletme Anabilim Dalı Y. Lisans Tezi*, Adana, 2000

Zaim, O. "The effect of financial liberalization on the efficiency of Turkish commercial banks," *Applied Financial Economics*, Vol.5, 1995, pp257-264.

40.Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk Bankacılık Sistemi,

<http://www.tbb.org.tr> (21.05.2005)

4389 Sayılı Bankalar Kanunu <http://www.bddk.org.tr> (21.08.2005)

5387 Sayılı Bankacılık Kanunu <http://www.bddk.org.tr> (21.08.2005)

<http://www.tbb.org.tr> (21.05.2005)

Milli Prodüktivite Merkezi Web Sayfası, Verimlilik Terimleri Sözlüğü

<http://www.mpm.org.tr> (06.04.2005)

<http://www.tdk.gov.tr> (06.04.2005)

EK - 1 VERİ ZARFLAMA ANALİZİ SONUÇLARI

P1		P2		P3		P4	
1980 Kamu Bankaları	1.314	1981 Kamu Bankaları	1.488	1982 Kamu Bankaları	1.151	1983 Kamu Bankaları	1.187
1980 Özel Bankalar	1.040	1981 Özel Bankalar	0.931	1982 Özel Bankalar	0.837	1983 Özel Bankalar	0.861
1980 Yabancı Bankalar	1.079	1981 Yabancı Bankalar	1.200	1982 Yabancı Bankalar	1.023	1983 Yabancı Bankalar	1.370
1980 Yerli Bankalar	1.000	1981 Yerli Bankalar	0.961	1982 Yerli Bankalar	0.891	1983 Yerli Bankalar	0.919
1980 Sektör Ortalaması	1.000	1981 Sektör Ortalaması	0.960	1982 Sektör Ortalaması	0.912	1983 Sektör Ortalaması	0.930
1981 Kamu Bankaları	1.091	1982 Kamu Bankaları	0.942	1983 Kamu Bankaları	1.167	1984 Kamu Bankaları	0.990
1981 Özel Bankalar	0.931	1982 Özel Bankalar	0.833	1983 Özel Bankalar	0.885	1984 Özel Bankalar	0.928
1981 Yabancı Bankalar	1.150	1982 Yabancı Bankalar	1.023	1983 Yabancı Bankalar	1.061	1984 Yabancı Bankalar	1.024
1981 Yerli Bankalar	0.962	1982 Yerli Bankalar	0.875	1983 Yerli Bankalar	0.934	1984 Yerli Bankalar	0.951
1981 Sektör Ortalaması	0.963	1982 Sektör Ortalaması	0.891	1983 Sektör Ortalaması	0.941	1984 Sektör Ortalaması	0.955
1982 Kamu Bankaları	0.953	1983 Kamu Bankaları	1.124	1984 Kamu Bankaları	0.993	1985 Kamu Bankaları	1.091
1982 Özel Bankalar	0.877	1983 Özel Bankalar	0.888	1984 Özel Bankalar	0.938	1985 Özel Bankalar	0.886
1982 Yabancı Bankalar	1.030	1983 Yabancı Bankalar	1.061	1984 Yabancı Bankalar	1.011	1985 Yabancı Bankalar	1.110
1982 Yerli Bankalar	0.894	1983 Yerli Bankalar	0.936	1984 Yerli Bankalar	0.960	1985 Yerli Bankalar	0.930
1982 Sektör Ortalaması	0.907	1983 Sektör Ortalaması	0.942	1984 Sektör Ortalaması	0.962	1985 Sektör Ortalaması	0.940
1983 Kamu Bankaları	1.184	1984 Kamu Bankaları	1.011	1985 Kamu Bankaları	1.149	1986 Kamu Bankaları	1.009
1983 Özel Bankalar	0.904	1984 Özel Bankalar	0.945	1985 Özel Bankalar	0.897	1986 Özel Bankalar	0.957
1983 Yabancı Bankalar	1.061	1984 Yabancı Bankalar	1.011	1985 Yabancı Bankalar	1.133	1986 Yabancı Bankalar	1.002
1983 Yerli Bankalar	0.945	1984 Yerli Bankalar	0.968	1985 Yerli Bankalar	0.933	1986 Yerli Bankalar	0.975
1983 Sektör Ortalaması	0.952	1984 Sektör Ortalaması	0.971	1985 Sektör Ortalaması	0.944	1986 Sektör Ortalaması	0.984
1984 Kamu Bankaları	1.177	1985 Kamu Bankaları	1.202	1986 Kamu Bankaları	1.045	1987 Kamu Bankaları	1.159
1984 Özel Bankalar	0.962	1985 Özel Bankalar	0.901	1986 Özel Bankalar	0.960	1987 Özel Bankalar	0.975
1984 Yabancı Bankalar	1.077	1985 Yabancı Bankalar	1.134	1986 Yabancı Bankalar	1.031	1987 Yabancı Bankalar	1.117
1984 Yerli Bankalar	0.978	1985 Yerli Bankalar	0.939	1986 Yerli Bankalar	0.978	1987 Yerli Bankalar	0.985
1984 Sektör Ortalaması	0.982	1985 Sektör Ortalaması	0.950	1986 Sektör Ortalaması	0.985	1987 Sektör Ortalaması	0.990

EK - 1 VERİ ZARFLAMA ANALİZİ SONUÇLARI

P5		P6		P7		P8	
1984 Kamu Bankaları	0.963	1985 Kamu Bankaları	1.091	1986 Kamu Bankaları	1.009	1987 Kamu Bankaları	1.230
1984 Özel Bankalar	0.869	1985 Özel Bankalar	0.813	1986 Özel Bankalar	0.913	1987 Özel Bankalar	0.911
1984 Yabancı Bankalar	1.321	1985 Yabancı Bankalar	1.391	1986 Yabancı Bankalar	1.126	1987 Yabancı Bankalar	1.281
1984 Yerli Bankalar	0.903	1985 Yerli Bankalar	0.890	1986 Yerli Bankalar	0.951	1987 Yerli Bankalar	0.955
1984 Sektör Ortalaması	0.905	1985 Sektör Ortalaması	0.906	1986 Sektör Ortalaması	0.965	1987 Sektör Ortalaması	0.970
1985 Kamu Bankaları	1.091	1986 Kamu Bankaları	1.001	1987 Kamu Bankaları	1.185	1988 Kamu Bankaları	1.015
1985 Özel Bankalar	0.822	1986 Özel Bankalar	0.906	1987 Özel Bankalar	0.918	1988 Özel Bankalar	0.931
1985 Yabancı Bankalar	1.109	1986 Yabancı Bankalar	1.080	1987 Yabancı Bankalar	1.130	1988 Yabancı Bankalar	1.207
1985 Yerli Bankalar	0.892	1986 Yerli Bankalar	0.948	1987 Yerli Bankalar	0.959	1988 Yerli Bankalar	0.938
1985 Sektör Ortalaması	0.908	1986 Sektör Ortalaması	0.963	1987 Sektör Ortalaması	0.973	1988 Sektör Ortalaması	0.950
1986 Kamu Bankaları	1.002	1987 Kamu Bankaları	1.176	1988 Kamu Bankaları	1.015	1989 Kamu Bankaları	1.042
1986 Özel Bankalar	0.906	1987 Özel Bankalar	0.937	1988 Özel Bankalar	0.938	1989 Özel Bankalar	0.960
1986 Yabancı Bankalar	1.005	1987 Yabancı Bankalar	1.175	1988 Yabancı Bankalar	1.126	1989 Yabancı Bankalar	1.086
1986 Yerli Bankalar	0.948	1987 Yerli Bankalar	0.969	1988 Yerli Bankalar	0.947	1989 Yerli Bankalar	0.970
1986 Sektör Ortalaması	0.963	1987 Sektör Ortalaması	0.979	1988 Sektör Ortalaması	0.952	1989 Sektör Ortalaması	0.981
1987 Kamu Bankaları	1.176	1988 Kamu Bankaları	0.974	1989 Kamu Bankaları	1.042	1990 Kamu Bankaları	0.914
1987 Özel Bankalar	0.937	1988 Özel Bankalar	0.938	1989 Özel Bankalar	0.960	1990 Özel Bankalar	0.907
1987 Yabancı Bankalar	1.175	1988 Yabancı Bankalar	1.100	1989 Yabancı Bankalar	1.086	1990 Yabancı Bankalar	1.187
1987 Yerli Bankalar	0.969	1988 Yerli Bankalar	0.947	1989 Yerli Bankalar	0.970	1990 Yerli Bankalar	0.890
1987 Sektör Ortalaması	0.979	1988 Sektör Ortalaması	0.951	1989 Sektör Ortalaması	0.981	1990 Sektör Ortalaması	0.893
1988 Kamu Bankaları	1.070	1989 Kamu Bankaları	1.042	1990 Kamu Bankaları	0.953	1991 Kamu Bankaları	0.856
1988 Özel Bankalar	0.940	1989 Özel Bankalar	0.912	1990 Özel Bankalar	0.925	1991 Özel Bankalar	0.925
1988 Yabancı Bankalar	1.109	1989 Yabancı Bankalar	1.163	1990 Yabancı Bankalar	1.469	1991 Yabancı Bankalar	1.402
1988 Yerli Bankalar	0.970	1989 Yerli Bankalar	0.955	1990 Yerli Bankalar	0.919	1991 Yerli Bankalar	0.884
1988 Sektör Ortalaması	0.981	1989 Sektör Ortalaması	0.972	1990 Sektör Ortalaması	0.933	1991 Sektör Ortalaması	0.872

VERİ ZARFLAMA ANALİZİ SONUÇLARI

P9		P10		P11		P12	
1988 Kamu Bankaları	1.028	1989 Kamu Bankaları	1.113	1990 Kamu Bankaları	1.080	1991 Kamu Bankaları	0.926
1988 Özel Bankalar	0.943	1989 Özel Bankalar	1.110	1990 Özel Bankalar	1.177	1991 Özel Bankalar	0.925
1988 Yabancı Bankalar	1.300	1989 Yabancı Bankalar	1.093	1990 Yabancı Bankalar	1.186	1991 Yabancı Bankalar	1.084
1988 Yerli Bankalar	0.952	1989 Yerli Bankalar	1.000	1990 Yerli Bankalar	1.000	1991 Yerli Bankalar	0.924
1988 Sektör Ortalaması	0.970	1989 Sektör Ortalaması	1.000	1990 Sektör Ortalaması	1.000	1991 Sektör Ortalaması	0.923
1989 Kamu Bankaları	1.101	1990 Kamu Bankaları	0.964	1991 Kamu Bankaları	0.893	1992 Kamu Bankaları	1.157
1989 Özel Bankalar	0.960	1990 Özel Bankalar	1.041	1991 Özel Bankalar	0.941	1992 Özel Bankalar	0.925
1989 Yabancı Bankalar	1.068	1990 Yabancı Bankalar	1.159	1991 Yabancı Bankalar	1.046	1992 Yabancı Bankalar	1.436
1989 Yerli Bankalar	0.970	1990 Yerli Bankalar	0.948	1991 Yerli Bankalar	0.901	1992 Yerli Bankalar	0.945
1989 Sektör Ortalaması	0.981	1990 Sektör Ortalaması	0.951	1991 Sektör Ortalaması	0.892	1992 Sektör Ortalaması	0.976
1990 Kamu Bankaları	0.979	1991 Kamu Bankaları	0.850	1992 Kamu Bankaları	0.987	1993 Kamu Bankaları	0.960
1990 Özel Bankalar	0.919	1991 Özel Bankalar	0.910	1992 Özel Bankalar	0.927	1993 Özel Bankalar	1.124
1990 Yabancı Bankalar	1.144	1991 Yabancı Bankalar	1.038	1992 Yabancı Bankalar	1.237	1993 Yabancı Bankalar	1.305
1990 Yerli Bankalar	0.924	1991 Yerli Bankalar	0.873	1992 Yerli Bankalar	0.911	1993 Yerli Bankalar	0.928
1990 Sektör Ortalaması	0.945	1991 Sektör Ortalaması	0.861	1992 Sektör Ortalaması	0.942	1993 Sektör Ortalaması	0.896
1991 Kamu Bankaları	0.866	1992 Kamu Bankaları	0.900	1993 Kamu Bankaları	0.894	1994 Kamu Bankaları	1.004
1991 Özel Bankalar	0.934	1992 Özel Bankalar	0.892	1993 Özel Bankalar	1.060	1994 Özel Bankalar	1.006
1991 Yabancı Bankalar	1.088	1992 Yabancı Bankalar	1.314	1993 Yabancı Bankalar	1.305	1994 Yabancı Bankalar	1.184
1991 Yerli Bankalar	0.897	1992 Yerli Bankalar	0.886	1993 Yerli Bankalar	0.937	1994 Yerli Bankalar	0.991
1991 Sektör Ortalaması	0.886	1992 Sektör Ortalaması	0.887	1993 Sektör Ortalaması	0.909	1994 Sektör Ortalaması	0.987
1992 Kamu Bankaları	0.901	1993 Kamu Bankaları	0.870	1994 Kamu Bankaları	1.036	1995 Kamu Bankaları	1.160
1992 Özel Bankalar	0.925	1993 Özel Bankalar	1.053	1994 Özel Bankalar	1.021	1995 Özel Bankalar	1.084
1992 Yabancı Bankalar	1.298	1993 Yabancı Bankalar	1.305	1994 Yabancı Bankalar	1.184	1995 Yabancı Bankalar	0.979
1992 Yerli Bankalar	0.910	1993 Yerli Bankalar	0.905	1994 Yerli Bankalar	1.000	1995 Yerli Bankalar	1.000
1992 Sektör Ortalaması	0.905	1993 Sektör Ortalaması	0.885	1994 Sektör Ortalaması	1.000	1995 Sektör Ortalaması	1.000

VERİ ZARFLAMA ANALİZİ SONUÇLARI

P13		P14		P15		P16	
1992 Kamu Bankaları	1.157	1993 Kamu Bankaları	1.295	1994 Kamu Bankaları	0.859	1995 Kamu Bankaları	1.102
1992 Özel Bankalar	0.916	1993 Özel Bankalar	1.077	1994 Özel Bankalar	0.899	1995 Özel Bankalar	1.159
1992 Yabancı Bankalar	1.671	1993 Yabancı Bankalar	1.962	1994 Yabancı Bankalar	1.790	1995 Yabancı Bankalar	1.207
1992 Yerli Bankalar	0.945	1993 Yerli Bankalar	1.000	1994 Yerli Bankalar	0.874	1995 Yerli Bankalar	1.000
1992 Sektör Ortalaması	0.976	1993 Sektör Ortalaması	1.000	1994 Sektör Ortalaması	0.864	1995 Sektör Ortalaması	0.997
1993 Kamu Bankaları	0.960	1994 Kamu Bankaları	0.857	1995 Kamu Bankaları	1.160	1996 Kamu Bankaları	0.839
1993 Özel Bankalar	1.063	1994 Özel Bankalar	0.899	1995 Özel Bankalar	1.228	1996 Özel Bankalar	1.054
1993 Yabancı Bankalar	1.305	1994 Yabancı Bankalar	1.571	1995 Yabancı Bankalar	1.027	1996 Yabancı Bankalar	0.937
1993 Yerli Bankalar	0.915	1994 Yerli Bankalar	0.874	1995 Yerli Bankalar	1.000	1996 Yerli Bankalar	0.925
1993 Sektör Ortalaması	0.896	1994 Sektör Ortalaması	0.866	1995 Sektör Ortalaması	1.000	1996 Sektör Ortalaması	0.872
1994 Kamu Bankaları	1.004	1995 Kamu Bankaları	1.160	1996 Kamu Bankaları	0.931	1997 Kamu Bankaları	1.119
1994 Özel Bankalar	0.994	1995 Özel Bankalar	1.178	1996 Özel Bankalar	1.054	1997 Özel Bankalar	1.077
1994 Yabancı Bankalar	1.184	1995 Yabancı Bankalar	1.027	1996 Yabancı Bankalar	0.912	1997 Yabancı Bankalar	1.055
1994 Yerli Bankalar	0.989	1995 Yerli Bankalar	1.000	1996 Yerli Bankalar	0.940	1997 Yerli Bankalar	1.000
1994 Sektör Ortalaması	0.986	1995 Sektör Ortalaması	1.000	1996 Sektör Ortalaması	0.907	1997 Sektör Ortalaması	1.000
1995 Kamu Bankaları	1.160	1996 Kamu Bankaları	0.908	1997 Kamu Bankaları	1.150	1998 Kamu Bankaları	0.938
1995 Özel Bankalar	1.084	1996 Özel Bankalar	1.054	1997 Özel Bankalar	1.077	1998 Özel Bankalar	1.008
1995 Yabancı Bankalar	0.979	1996 Yabancı Bankalar	0.912	1997 Yabancı Bankalar	1.055	1998 Yabancı Bankalar	1.290
1995 Yerli Bankalar	1.000	1996 Yerli Bankalar	0.938	1997 Yerli Bankalar	1.000	1998 Yerli Bankalar	0.959
1995 Sektör Ortalaması	1.000	1996 Sektör Ortalaması	0.907	1997 Sektör Ortalaması	1.000	1998 Sektör Ortalaması	0.946
1996 Kamu Bankaları	0.902	1997 Kamu Bankaları	1.181	1998 Kamu Bankaları	1.055	1999 Kamu Bankaları	1.511
1996 Özel Bankalar	1.091	1997 Özel Bankalar	1.077	1998 Özel Bankalar	0.987	1999 Fon Bankaları	0.338
1996 Yabancı Bankalar	0.955	1997 Yabancı Bankalar	1.192	1998 Yabancı Bankalar	1.234	1999 Özel Bankalar	1.000
1996 Yerli Bankalar	0.944	1997 Yerli Bankalar	1.000	1998 Yerli Bankalar	0.986	1999 Yabancı Bankalar	3.222
1996 Sektör Ortalaması	0.912	1997 Sektör Ortalaması	1.000	1998 Sektör Ortalaması	0.995	1999 Yerli Bankalar	0.852
						1999 Sektör Ortalaması	0.869

VERİ ZARFLAMA ANALİZİ SONUÇLARI

P17		P18		P19		P20		P21	
1996 Kamu Bankaları	0.840	1997 Kamu Bankaları	1.148	1998 Kamu Bankaları	1.027	1999 Kamu Bankaları	1.536	2000 Kamu Bankaları	0.936
1996 Özel Bankalar	1.116	1997 Özel Bankalar	1.210	1998 Özel Bankalar	1.164	1999 Fon Bankaları	0.426	2000 Fon Bankaları	0.352
1996 Yabancı Bankalar	0.995	1997 Yabancı Bankalar	1.054	1998 Yabancı Bankalar	1.300	1999 Özel Bankalar	1.143	2000 Özel Bankalar	0.925
1996 Yerli Bankalar	0.925	1997 Yerli Bankalar	1.000	1998 Yerli Bankalar	1.000	1999 Yabancı Bankalar	1.306	2000 Yabancı Bankalar	1.075
1996 Sektör Ortalaması	0.873	1997 Sektör Ortalaması	1.000	1998 Sektör Ortalaması	0.996	1999 Yerli Bankalar	0.888	2000 Yerli Bankalar	0.768
1997 Kamu Bankaları	1.175	1998 Kamu Bankaları	0.937	1999 Kamu Bankaları	1.432	1999 Sektör Ortalaması	0.893	2000 Sektör Ortalaması	0.772
1997 Özel Bankalar	1.077	1998 Özel Bankalar	0.979	1999 Fon Bankaları	0.338	2000 Kamu Bankaları	0.905	2001 Kamu Bankaları	1.296
1997 Yabancı Bankalar	1.055	1998 Yabancı Bankalar	1.290	1999 Özel Bankalar	0.983	2000 Fon Bankaları	0.347	2001 Fon Bankaları	0.309
1997 Yerli Bankalar	1.000	1998 Yerli Bankalar	0.951	1999 Yabancı Bankalar	1.227	2000 Özel Bankalar	1.065	2001 Özel Bankalar	0.881
1997 Sektör Ortalaması	1.000	1998 Sektör Ortalaması	0.942	1999 Yerli Bankalar	0.840	2000 Yabancı Bankalar	0.878	2001 Yabancı Bankalar	1.311
1998 Kamu Bankaları	0.938	1999 Kamu Bankaları	1.469	1999 Sektör Ortalaması	0.857	2000 Yerli Bankalar	0.788	2001 Yerli Bankalar	0.901
1998 Özel Bankalar	1.005	1999 Fon Bankaları	0.338	2000 Kamu Bankaları	0.860	2000 Sektör Ortalaması	0.741	2001 Sektör Ortalaması	0.943
1998 Yabancı Bankalar	1.290	1999 Özel Bankalar	0.951	2000 Fon Bankaları	0.387	2001 Kamu Bankaları	1.140	2002 Kamu Bankaları	1.085
1998 Yerli Bankalar	0.959	1999 Yabancı Bankalar	1.227	2000 Özel Bankalar	1.087	2001 Fon Bankaları	0.309	2002 Fon Bankaları	0.531
1998 Sektör Ortalaması	0.946	1999 Yerli Bankalar	0.830	2000 Yabancı Bankalar	0.823	2001 Özel Bankalar	0.935	2002 Özel Bankalar	0.843
1999 Kamu Bankaları	1.511	1999 Sektör Ortalaması	0.855	2000 Yerli Bankalar	0.707	2001 Yabancı Bankalar	1.282	2002 Yabancı Bankalar	1.042
1999 Fon Bankaları	0.338	2000 Kamu Bankaları	0.843	2000 Sektör Ortalaması	0.708	2001 Yerli Bankalar	0.906	2002 Yerli Bankalar	0.852
1999 Özel Bankalar	1.000	2000 Fon Bankaları	0.374	2001 Kamu Bankaları	1.097	2001 Sektör Ortalaması	0.945	2002 Sektör Ortalaması	0.827
1999 Yabancı Bankalar	2.342	2000 Özel Bankalar	1.240	2001 Fon Bankaları	0.277	2002 Kamu Bankaları	0.984	2003 Kamu Bankaları	1.021
1999 Yerli Bankalar	0.852	2000 Yabancı Bankalar	0.823	2001 Özel Bankalar	0.849	2002 Fon Bankaları	0.523	2003 Fon Bankaları	1.457
1999 Sektör Ortalaması	0.869	2000 Yerli Bankalar	0.703	2001 Yabancı Bankalar	1.610	2002 Özel Bankalar	0.977	2003 Özel Bankalar	1.029
2000 Kamu Bankaları	0.856	2000 Sektör Ortalaması	0.688	2001 Yerli Bankalar	0.866	2002 Yabancı Bankalar	1.043	2003 Yabancı Bankalar	1.770
2000 Fon Bankaları	0.374	2001 Kamu Bankaları	1.092	2001 Sektör Ortalaması	0.916	2002 Yerli Bankalar	0.865	2003 Yerli Bankalar	0.922
2000 Özel Bankalar	1.454	2001 Fon Bankaları	0.290	2002 Kamu Bankaları	0.984	2002 Sektör Ortalaması	0.828	2003 Sektör Ortalaması	0.951
2000 Yabancı Bankalar	0.855	2001 Özel Bankalar	0.777	2002 Fon Bankaları	0.459	2003 Kamu Bankaları	0.993	2004 Kamu Bankaları	1.119
2000 Yerli Bankalar	0.724	2001 Yabancı Bankalar	2.238	2002 Özel Bankalar	1.092	2003 Fon Bankaları	1.457	2004 Fon Bankaları	0.617
2000 Sektör Ortalaması	0.713	2001 Yerli Bankalar	0.824	2002 Yabancı Bankalar	1.500	2003 Özel Bankalar	1.262	2004 Özel Bankalar	1.233
		2001 Sektör Ortalaması	0.906	2002 Yerli Bankalar	0.857	2003 Yabancı Bankalar	1.937	2004 Yabancı Bankalar	1.740
				2002 Sektör Ortalaması	0.827	2003 Yerli Bankalar	0.964	2004 Yerli Bankalar	0.987
						2003 Sektör Ortalaması	0.924	2004 Sektör Ortalaması	0.957

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : NURİ CEMHAN SEVİMESER
Adresi : T.C.MERKEZ BANKASI MERSİN ŞUBESİ
 İstiklal Cd. No: 25 33060 MERSİN
Tel : (0532) 564 77 57 – (0324) 238 83 15/144
E-mail : cemhan.sevimeser@tcmb.gov.tr
Doğum Tarihi : 28.08.1978
Doğum Yeri : Mersin

EĞİTİM BİLGİLERİ

Yüksek Lisans ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ, ADANA
 Sosyal Bilimler Enstitüsü
 İşletme Anabilim Dalı
Lisans ORTADOĞU TEKNİK ÜNİVERSİTESİ, ANKARA
 İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
 Uluslararası İlişkiler Bölümü
Lise İÇEL ANADOLU LİSESİ, MERSİN
 Türkçe/Matematik Bölümü

İŞ TECRÜBESİ

T.C. MERKEZ BANKASI MERSİN ŞUBESİ
 20.03.2002-.....

PROFESYONEL BECERİLER

Yabancı Diller : İngilizce
Bilgisayar : Windows uygulamaları; Word, Excel, PowerPoint ve Internet uygulamaları

DİĞER BİLGİLER

İlgi Alanları : Finans, politika, ekonomi, tarih, spor
Hobiler : Sinema, tiyatro, kitap okumak